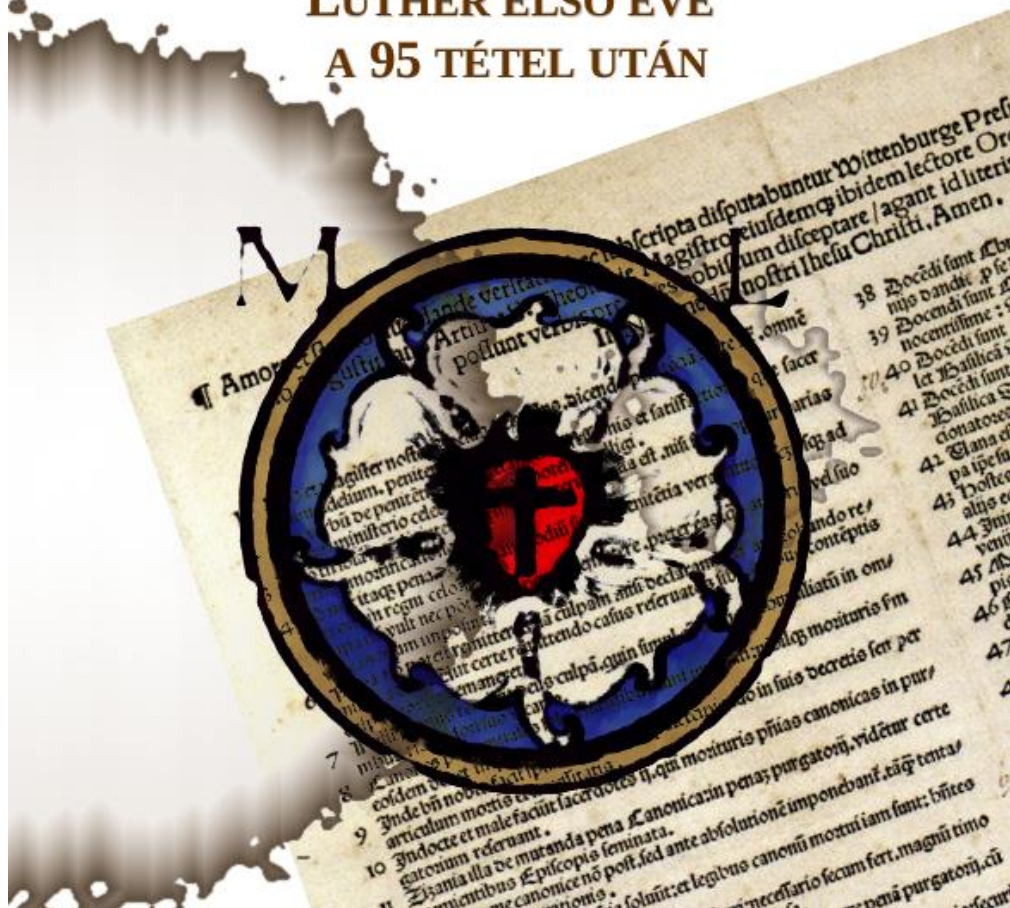

Cs. Szabó Sándor

A RÉSZEG GERMÁN

LUTHER ELSŐ ÉVE
A 95 TÉTEL UTÁN

Cs. Szabó Sándor

A részeg germán

Luther első éve a 95 tétel után

(kézirat)

2017

A reformáció ötszázadik évében

*„Luther, aki a tételeket írta, csak egy részeg germán.
Ha majd kijőzanodik, meggondolja magát.”*

X. Leo pápának tulajdonított megjegyzés

*„Tragédia, hogy a tizenhatodik század két kimagasló teológusa, Cajetan és Luther
csak egy eretnekügyről szóló tárgyaláson találkoztak.”*

A konfliktustól a közösségig –
Lutheránus–katolikus közös megemlékezés 2017–ben

1517 októberében Martin Luther doktor, ágostonos szerzetes, a wittenbergi egyetem teológiaprofesszora 95 tételben a Szentírás és az egyházatyák írásai alapján kritikát fogalmaz meg a kialakult bűcsűgyakorlattal szemben. Albrecht mainzi érsek megbízásából Johann Tetzel dominikánus pápai megbízottként bűcsű-cédulákat árul a német tartományokban, amiket megvásárolva a kedvezményezett, legyen élő vagy holt, lerövidítheti a tisztítótűzben eltöltött időt. Martin Luther a bűcsűárusokkal nem találkozik, csak a pásztori szolgálata során hall róluk, illetve Albrecht érsek bűcsűárusításról kiadott útmutatóját olvassa.

1517 október 31-én Luther doktor egy kísérőlevéllel elküldi a 95 tételt Albrecht mainzi érseknek, aki egyházi előljárója. Valószínűleg elküldi más előljáróinak is a tételeit. Az, hogy kiszögezte volna őket bárhova is, nem bizonyított, de teljes mértékben nem is cáfolható.

1517 novemberében Albrecht érsek megkapja a tételeket és állásfoglalást kér róluk a halle-i egyetemtől. Az egyetem úgy találja, hogy egyes tételek korlátozzák a pápa hatalmát, így további állásfoglalást kérve Rómába továbbítja a tételeket, Lutherre pedig hallgatást parancsol az ügyben.

Az eredetileg latin nyelvű tételek hamarosan német fordításban is megjelennek és korábban soha nem látott gyorsasággal elterjednek a német területeken majd azokon is túl, ismertté téve a korábban szinte ismeretlen Luther nevet. A hirtelen nagy nyilvánosságot kapott ügy hamar túlnő azon, hogy a korábbi módszerekkel kezelni lehessen...

Előjáték

Johann Tetzl **1518. január**

– Két héten belül máglyára küldöm!

Johann a fogadó udvarán felsorakoztatott kocsik mellett állt. A hideg januári szél a kopaszra nyírt fejtetőjét csiklandozta jeges ujjakkal, de belülről düh és elszántság fűtötte. Két dominikánus testvére némán állt mellette és komoran bólogatott. A búcsúárus trupp legényei a kocsikról lepakolva vidáman ugratták egymást, a fogadó ajtajánál két színes kendőbe burkolódzó örömlány nézte őket, az előttük álló mozgalmas estére gondolva.

– Vagy ha nem két héten, akkor egy hónapon belül! – tette hozzá Johann. Intett a rendtársainak, hogy kövessék. *Kicsit korán búta ide a szájhákat a fogadás.* Meg akart bizonyosodni arról, hogy a csapat mindent rendben elpakol, mielőtt megkezdí a jól megérdemelt pihenőjét a téli szálláson, ő pedig elindul Frankfurt felé, a rendi gyűlésükre. Az Odera partján fekvő várost jobb időben már innen láthatták volna, de ez a szürke, hideg januári idő elrejtette a tornyok sötét sziluettjeit. *Pont olyan ronda a tél, mint Lengyelországban.*

– Óvatosan! – szóló oda az egyik legénye a fiatal, sebhelyes arcú másiknak, mikor észrevette, hogy a vezető prior atya közeledik. Épp a szövetségdarabokba gondosan betekert nagy keresztet emelték le a kocsiról, a felszentelt keresztet, amit felállítva jelezték, hogy megérkeztek a búcsúárusok és aminek a tövében az asztalaikat is felállították, amiken ezernyi és tízezer évnyi szenvedéstől szabadították meg a tisztítóűzben szenvedő lelkeket. Johann szigorú tekintetét érezve a hátukon a legények próbáltak áhítatosabban nyögni a nehéz faalkalmatosság súlya alatt. A három szerzetes végignézte a mutatványt, ahogy a két vézna segítő nagy nehezen leemelte a keresztet a kocsiról és a szállingózó hópolyhek és éjszakai még keményebb fagy elől a fogadó mellett fészker oltalmába vitték. Johann még ide is követte őket.

– Gyújtsatok gyertyát! – szólta oda a legényeinek. A félhomályban kotorászást hallott, majd a fiatalabbik segítőtje eltűnt, hogy tüzet szerezzen a fogadóból. Mire visszaért, már Johann öregedő, gyengülő szeme is megszokta a benti gyér fényt a kinti sápadtan hófehér ragyogás után. A díszes templomi gyertya lángját azért maga mellé rendelte és akkurátusan végignézett mindent: a feltekert zászlókat, amiket a kereszt mellett állítanak fel, az összehajtogatott szövetlapokat, amiket keretekre feszítenek és a vaskosarakban lobogó tüzek mögé állítanak fel, rajtuk festett alakok, akik a tisztító tűzben szenvednek, arcuk egyszerű német polgárok és parasztok vonásait hordozza. *Nézzétek őket, nézzétek elhunyt szüleiteket, rokonaitok, őseitek arcát, ahogy a tűzben sínylődve kérlelnék titeket: könyörüljétek rajtunk, váltsatok ki innen minket! Mehykötők lenne olyan könyörtelen, hogy szíve ne indulna meg rajtuk? Johann most csak hideg, nedves szövetet tapintott. Még a végén bepenészedik ez az egész!*

– Ez elázott! – közölte az idősebbik legénnyel. – Be kell vinni a fogadóba megszáritani!

Senki sem fog megindulni, ha őseit penésztől zöld poszával látja.

Johann Tetzelt mindig is híres volt arról, hogy volt érzéke a részletekhez. Átlátta a kis és nagy dolgok jelentőségét egyaránt. Most pedig tisztán látta, hogy hiába ügyel a kis dolgokra, a nagyok mintha egy kis időre kicsúsztak volna a kezéből.

De csak egy kis időre.

– Két héten belül máglyára küldöm azt az arcátlan ágostonost! – mormolta maga elé, majd eloltatta a gyertyát és visszalépett a hideg, szeles udvarra.

A szajhák elkotródtak az útjából, mikor a fogadó ajtaja felé indult, bár biztosra vette, hogy már szereztek maguknak búcsút. *De nem tőlem, Isten és az összes szentek rá a tanúm!* A hallottakért való búcsút a sok egyszerű, ostoba lélek összekeveri az élők által elnyerhető búcsúval. A tisztító tűzben égő holtak nem szorúlnak rá a bűnbánatra és a bűnvállásra, bánják ők már eléggé és takargatniuk is elég hiábavaló lenne bármit is. Az élők számára azonban nem elég a pénz és kevesen akartak könnyelműen a messze földön híres dominikánus prior és inkvizítor Johann Tetzelt elé kerülni úgy, hogy őszinte bűnbánat és bűnvallás nélkül próbáljanak búcsút nyerni. Az ilyen sunyi alakok valahogy mindig akkor bukkantak

elő, mikor a búcsúárus segédek ültek az asztalnál. *Tudják, hogy nem lehetek ott mindenütt.* Johann a fészert felé nézett, amerre a két szájha eltűnt. Eszébe jutott az egyik oldalon felhalmozott szalmakupac odabent, aminél jobb hely nem is... Furcsa szorítást érzett a gyomra felől, de elhessegette magától az érzést. *Nem is kell mindenütt ott lennem. Isten ott van mindenütt és az ő színe előtt számolunk el.*

Egyik rendtársa belökte a fogadó ajtaját előtt, majd tisztelettudóan félreállt. Johann hátrább tolta a csuklyáját, lesodort pár összeragadt hópolyhát a skapuláréjáról, majd belépett az ajtón. A benti meleg és tömény utazószag körülölelt és érezte, hogy gyarló testét máris kísértésbe viszi. Leülni, megpihenni, enni–inni... Összeszorította az öklét, érezte, hogy körme a tenyerébe mélyed: a fájdalom, még az ilyen kicsi fájdalom is segített neki közelebb kerülni Istenhez. *Megsanyargatom és szolgálává teszem a testemet...*

A trupp fogadóba húzódott részét kereste a szemével, de a Fugger–ember tekintete előbb találta meg őt. A vézna, csontos, boszorkánykönyvbe illő arcú hivatalnok ott ült a búcsúpénz vasalt ládjában, amit a terem túlsó végébe húztak, sötét köpenyét magára tekerte, nem törődve a nyitott tűzhelyen lobogó lángok melegével és úgy méregette Johann testes, kissé görnyedt alakját. A búcsúárus egy pillanatra zavarba jött, egyszerűen nem tudott mit kezdeni ezzel a varjúszerű alakkal. Ahogy Albrecht érsek sem, látta a főtisztelendő atyán, mikor le–leszállították neki a megtelt ládát. *Mostanában egyre tovább tart, mire megtelik.* Biztos volt benne, hogy ez a Fugger–ember zsidó, jobb esetben kikeresztelkedett zsidó, ami, ha lehet, még gyanúsabb. Dominikánusként értett az ilyenhez, felismerte a fajtáját, de a Fuggerek megbízottjaként, a Szentatya pénzének őrzőjeként érinthetetlennek számított Tetzelt és Albrecht érsek számára egyaránt. *Tudja is magáról az átkozott.* A Fugger–embertől karnyújtásnyira, az egyik füstös faoszlopnak támaszkodva állt az egyik zsoldos, akit a pénz őrzésére béreltek fel. Egyik kezében cserépkorsót tartott, másikat rövid kardja közelében nyugtatta. *Mebetne ő is aludni, mint a társa, ki merné elhessegetni ezt a varjút erről a szerény kőincsről?*

– Prior atya – állt fel tisztelettudóan a fiatal dominikánus társa, akit a lipcsei rendházból kért ki maga mellé segítőnek. A régi idők, mikor a Tetzelt név szitokszónak számított arrafelé, már elmúltak, a lipcsei

rendházban felnőtt és uralomra jutott egy új generáció, ami jóvá akarta tenni elődei bűneit Tetzelt atyával szemben. *Melyik rendház ne lenne büszke arra, hogy egykori novíciusa immár több tartomány inkvizítora és a pápa által megbízott búcsúhirdető?* A fiatal lipcei szerzetesen is látta, hogy mind a mai napig nagy megtiszteltetésnek érzi, hogy őt választotta maga mellé. Már csak az eredmények hiányoznak.

– Ezek az új búcsúcédulák? – kérdezte Johann. A benti meleg miatt fáradtság áradt szét a tagjaiban, a trupp tagjai illendően odébb húzódtak, hogy legalább két embernyi helyet szorítsanak neki a sörszagú, foltos asztal mellé tolt, hasonlóan koszos padon. Johann nehézkesen leült – a bő fél évszázadnyi megélt tél után nem esett jól neki ez a mostani, amit szinte végig odakint töltött, hogy hóban–fagyban, sárban–szarban vihesse a búcsút a bűnösöknek, akik egyre hálátlanabbnak tűntek. *Meg kéne égetni párat, hogy tudják, mi a helyzet.*

– Igen, prior atya – bólintott a fiatal szerzetes. Lassú, tisztelettudó mozdulattal átnyújtott egy példányt Johannak. A szöveg, néhány szó és igazítás kivételével ugyanaz volt, mint a régin – nem mintha a többség el tudná vagy akarná olvasni –, de a nyomdászok színes tintát is felhasználtak, a betűket cikornyásabbra metszették és a pápai címert is kiemelték, kidíszítették. Kicsit mintha nagyobbra is vágták volna a lapot, hogy több hely maradjon a búcsút elnyerő élő vagy halott személy nevének. Néhány diák és írástudó polgár nehezményezte, hogy a nevüket a nyomtatott szövegre tudták csak ráíratni, aztán a türelmetlenségben szétmaszatolódó tinta miatt nem lehetett rendesen elolvasni egyiket se. *Némelyek túl okosnak hiszik magukat.*

– Jó lett – állapította meg Johann. – Ha visszajöttem, már csak ezeket kínáljuk.

– Mi legyen a régiekkel? Elégessük őket?

Johann egy pillanatra a tűzhelyen izzó hasábokra nézett, majd rosszallóan megcsóválta a fejét.

– Semmiképp. A Szentatya által jóváhagyott búcsúlevelek azok is. Ha kifogynánk az újakból, felhasználjuk őket.

– Tegnap megkörmökeztet egy kereskedő – mondta óvatosan a szerzetes, miközben visszavette és gondosan elrendezte az új cédulák kötegét. Zsinórt vett elő, hogy átkösse őket. – Aggódott, hogy az új

cédulák miatt a régi cédulája már nem lesz olyan hatásos. Szerette volna kicseréltetni.

– Tévelygő! – horkant fel Johann. – A pápa garantálja a búcsú érvényességét! Ennek is telebeszélte a fejét az a gátlástalan wittenbergi! Ha aggódik, vegyen teljes áron egy új cédulát is, Isten hátha elnézi neki a hitetlenségét!

– Megmondom neki, ha újra találkozunk – bólintott a szerzetes.

A trupp ellenőrzésével és az egyéb ügyes–bajos dolgokkal elment az idő. A szürkés égen átsejlő napfény fakulása egyértelművé tette, hogy a tervekkel ellentétben ma már nem fognak gyalogszerrel útra kelni Frankfurt felé; már bezárva találnák a városkapukat. Pár átfagyott szerzetes csak pár átfagyott szerzetes az örök számára, még akkor is, ha az egyiküket egész másképp fogadták az elmúlt években a büszke német városok. A pápa keresztjével közelítő búcsúárusok elé a városi tanácsok magiszterei vonultak ki, hogy illendő módon fogadják, a templomok harangjai megkondultak, majd el is hallgattak, mert Tetzl prior, főbúcsúárus és főinkvizítor nem engedte, hogy más is misézzen azon a helyen, ahol ő a pápa búcsúját hirdeti – ha valakinek ez nem tetszett, komoly figyelmeztetést kapott, hogy milyen sorsra juthat. *Sose mondtam olyat, hogy letépetem a fejét, a testét megégettetem és hamvait a vízesárokba szórom, de nem bántam, ha ezt terjesztik rólam...* Johann szerette az Egyházat, szerette a rendjét, a prédikáló testvéreket és szerette, amikor az Isten által adott szent rend és hatalom működött. Soha senki sem vádolhatta személyválogatással: nem engedett a megszabott tarifákból a nemesek számára sem, de a nincsteleneken is bevasalta azokat az imákat, amikkel a Szentatya rendelése szerint kiválthatták azt az összeget, amit amúgy nem tudtak volna megfizetni. Nem érdekelte, ha a helyi plébánosok méltatlankodtak a misetilalom miatt, az sem érdekelte, ha rablólovagok akarták kijátszani vagy megfélemlíteni. Még a bányászoktól sem ijedt meg, pedig azzal a félig alvilági népséggel szinte senki sem mert ujjat húzni. Ő, Johann Tetzl prior nem nézett félre, mikor tiszteletlenül és alig leplezett istentelenséggel fogadták a truppját: Isten haragját mennydörögve fenyegette meg őket, hogy bezáratja a tárnáikat és ha mégis lemerészkednének, akkor az összes szenteket kérni fogja, hogy ne

tartsák vissza a föld alatti démonokat. A bányászok pedig nem tehettek mást: engedtek.

Mindenki engedett és mindenki engedni fog.

Próbálta lecsendesíteni a lelke háborgását, amit a várható egy napi késlekedés csak tetézett. Nem tudta eldönteni, hogy a kinti hidegtől vagy az istentelenek miatti jogos felháborodása miatt remeg. Mikor rendtársaival végeztek az esti liturgiával, a remegés pedig továbbra sem akart elmúlni, bocsánatot kért a gyengesége miatt és a fogadó tűzhelye mellé húzódott. A narancsszínű lángok táncot jártak ráncos, sokat megélt arcán. Szerzetesként szinte soha se melegedett tűznél, mostanában, ahogy öregedett és a testén erőt vettek a betegségei, így is csak nagyon ritkán, de annál nagyobb önkárhoztatással engedett meg magának ilyesmit. Ha lángok fénye tükröződött az arcán, az leginkább Isten ítélethirdető tüzének fénye volt: amikor eretnekeket égettek meg Lengyelországban vagy legutóbb Jüteborg főterén, ahol annak a wittenberginek a tételeit vetette egy sebtiben összehordott máglyára, megígérve mindenkinek, hogy hamarosan a szerzőjük is követni fogja a mindenfelé terjesztett eretnek gondolatait.

Lehet, hogy majd csak az a tűz fogja végre kiűzni a tagjaimból ezt a remegést.

Az Odera partjára épült Frankfurt a januári csikorgó hideg ellenére is különös tüzzel izzott, szinte lüktetett a komor városfalak közé szorított feszültség. Szent Ágnes ünnepére háromszáz dominikánus szerzetes gyűlt össze a városban épült kolostorban, de a prédikáló testvérek rendjének háborgása nem maradhatott a felszentelt falak között. Az egész város felbolydult. A Joachim választófejedelem által alapított fiatal egyetem diákjai egy időre félretették a csuhásokkal kapcsolatos ellenérzéseiket és szinte együtt lélegeztek az arcátlan támadás miatt dühösen fújtató dominikánusokkal. A szászok wittenbergi egyeteme, az övékénél pár évvel idősebb univerzitás legfőbb és legádázabb riválisuknak számított és nem csekély kárörömmel nézték, hogy az elbapartiak pont az Úr kutyáit haragították magukra. A máskor néma, dacos csönddel hallgatott domonkos prédikáló atyákat most hangos tetszésnyilvánításokkal fogadták; azok minél inkább mennydörögtek a szószékekről az ágostonos Luther doktorocská ellen, annál nagyobb sikerre számíthattak. De egy mezei mise semmi se volt ahhoz az

ünnepléshez képest, amivel magát Johann Tetzel prior atyát fogadták, mikor két rendtársa kíséretében, az úton járók kopott csuhájában és skapuláréjában, kissé sántikáló léptekkel megjelent a város kapujában. Megjött az, akit Isten is arra rendelt, hogy oda küldje a tételeket írogató barátot, ahova való, és ezzel beárazza a wittenbergieket és az ágostonosokat oda, amennyit valójában érnek.

A frankfurti kolostor könyvtárában szinte nyomasztó volt a csend; Johann az elmúlt években elszokott tőle, pedig szerzetesi éveinek nagy részét ebben a csendben töltötte. De most szinte nyomta a vállát, ahogy a kemény ülőpadra nehezedve az asztal fölé görnyedt. Wimpina professzor vele szemben foglalt helyet és a januári késő délután sápadt fényében, az asztalon pislákoló faggyúgyertya ingadozó lángjával megsegítve olvasta azt az ötven tételt, amit Johann a doktorra avatására készülve állított össze a pápa hatalmáról és tekintélyének mértékéről. Mind Johann, mind Wimpina professzor Aquinói Tamás, az Egyház legfőbb tanítómesterének hű tanítványai voltak és Johann biztos volt benne, hogy doktori tételei kikezdehetetlenek és támadhatatlanok. Mi több, újabb lökést jelentenek a wittenbergiek elleni rohamukban. Hiába az egyházi körök jogos felháborodása, a pápa tekintélyének és a hagyományoknak semmibevétele, sőt, hiába arattak fényes diadalt decemberben a 106 tételükkel, amit Wimpina állított össze, de Johann elnöklétével vitattak meg: a dolgok mintha lelassultak volna. Épp ezért rendi szinten fognak eretnekefeljelentést tenni a doktor ellen, hogy végre fellobbanhasson az a láng, ami az ágostonos Luther doktort egyenesen a tisztítótűzbe repíti, a német tartományokat pedig megszabadítja a tévelygéstől.

Johann próbált olvasni Wimpina professzor vonásaiból, de sok év alatt, sok eretnektárgyaláson és búcsúügyleten edzett érzékei most cserbenhagyták. Érezte, hogy a kényelmetlen testtartás miatt fájdalom áll a derekába, alattomos fájdalom, ami a gerincéből kinyúlva tüzes nyársként csíp bele itt-ott, ha rosszul mozdul. Elmorzsolts néhány imát magában, hogy Istennek és rendjük szentjeinek ajánlja a fájdalmat, ami meggyötri a testét és megszenteli a lelkét. A fájdalom mellett a fáradság is kezdett szétáradni a tagjaiban. *Mintha egy megfáradt öregember lennék.* Az elmúlt évek, odakint a világban, kiteve mindennek és mindenkinek,

nyomot hagytak rajta. *A lélek kész de a test erőtelen.* Néha úgy érezte, hogy ha nem lenne a wittenbergi, hiányozna belőle az a szent tűz, ami annyi mindenben keresztülhajtotta és magasra juttatta, Isten nagyobb dicsőségére.

– Elolvastam a tételeit, prior atya – szólalt meg hirtelen Wimpina professzor. Johann összerezgett az öreges, fakó hangra, annyira váratlanul érte. – Azt gondolom, a tartalmukat senki sem vitathatja úgy, hogy ne kerülne szembe az Egyház és a Szentatya tekintélyével.

– Istené legyen a dicsőség érte – mormolta Johann. Furcsa göcsörtöt érzett a gyomrában, mintha lenne ott valami kemény, mintha lenne ott valami, ami fölött nincs hatalma és amit nem is ért, miért és hogyan és egyáltalán... *Távozz tőlem Sátán és vidd magaddal azt a Luthert is!* Pár hónapja érezte először ezt a göcsörtöt, mikor szegényszemre Halléba kellett mennie, ahol a főtisztelendő érsek úr is székel és a városi tanács előtt kellett bizonygatnia, hogy ő maga sohasem mondott olyat, hogy a bűcsúja, amit árul, még azt is megbocsátaná, ha valaki magát a Szűzanyát erőszakolná meg. Lehet, hogy valamelyik segédje túlzásba esve mondott ilyet, de neki mi köze hozzá? Néhány kényelmetlen és méltatlan órával később egy pecsétetes papírral szabadult, amin a legtekintélyesebb magiszterek igazolták, hogy sohasem hallották, hogy Johann Tetzel prior atya ilyen kijelentést tett volna. *De ez kevés volt ahhoz, hogy kibúzzam annak a rágalmazó wittenberginek a méregfogát!* A hazugságot és az eretnekséget mindig is könnyebb volt terjeszteni, mint az igazságot. A magiszterek barátságos emlékeztették arra is, hogy Luther atya a szent teológia doktora, míg Tetzel atya ennél alacsonyabb fokozattal rendelkezik, ezért ha hatékonyan akar fellépni ellene, magának is doktori címet kell szereznie. *Még egy réteg a göcsörtömre.*

– Elfogadom a tételeket a doktorrá avatás disputációjára – jelentette ki Wimpina. – Azonban úgy vélem, a megfogalmazásuk latinsága... nem teljesen méltó arra a fokozatra, amire az ünnepi esemény majd felemeli a prior atyát.

Johann úgy érezte, mintha orvul kést döftek volna a hátába. Izmai megfeszültek, a gerincéből és a gyomrából éles fájdalom futott szét a tagjaiba. Kinyitotta a száját, de hirtelen meg sem tudta fogalmazni, mit szeretne mondani, hogyan vágthatna vissza. *Még hogy a latinsága!* Mintha valami iskolásfiú lenne, akinek a grammatikáját gúnyolja az iskolamester!

– Az lenne jó – folytatta óvatosan Wimpina professzor, amikor nem kapott választ –, ő, az lenne a jó, ha újrafogalmaznám ezeket a tételeket, mint a decemberben előadott százhatot is. Nem lenne jó, ha ellenfeleink a tételek tartalma helyett az... ö... otromba latinnal foglalkoznának. Nem adhatunk ilyen támadási felületet.

A fájdalom már Johann szíve felé markolászott. Mély lélegzetet vett, majd még egyet, majd még egy utolsót. Ujjai görcsösen próbáltak a könyvtár kopott asztalájába kapaszkodni. Végre megtalálta a hangját és szerzetesi alázatot erőltetett magára.

– Az lenne a támadási felület, ha a szent teológia doktoraként nem tudnám saját magam megfogalmazni a tételeimet! – közölte Wimpinával.

– Nem arról van szó, hanem arról, hogy a latin nyelvet sokféle módon lehet használni, és a használat módja... ö... árulkodik.

– Árulkodik – ismételte meg a szót Johann. Önkéntelenül is azt a remegést vitte bele, amit a búcsuprédikációk fenyegető részeinél használt. *Tétlenül nézitek hát, hogy születetek, akik felneveltek, ruháztak, etettek, óvtak titeket, most a tisztítótűzben sinylődnek és felétek nyújtják kezüket...*

– Árulkodik – ismételte meg fontoskodva Wimpina. – Itt van például ez a rész: Quae fidei sunt papa solus habet determinare...

– Mi a gond veled? – kérdezte Johann.

– Ezek német szavak latinba erőltetve, mintha csak... Ö... mintha csak... Johann nem akarta megvárni, amíg Wimpina professzor megtalálja a megfelelő hasonlatot.

– A magam erejéből és Isten segítségével értem el mindent – mondta lassan, kimérten. – A szent teológia doktora leszek és azt akarom, hogy valódi doktor legyek, aki az Egyház tudományával száll szembe az eretnekségekkel. Nem akarok valami díszdoktor lenni, akinek kiveszik a kezéből a tollat és a nevében írják a tételeit. Ha pedig nem vagyok méltó arra, hogy doktor legyek...

Wimpina professzor zavartan nézte a kezében remegő papírvet.

– Nem, erről szó sincs, prior atya.

De mikor a szent felháborodása lecsillapodott benne kissé, Johann újra érezte azt a göcsörtöt a hasában.

A dominikánus rendház templomának utcai bejáratához érve a diákság menete megtorpant, a fakultások szerint csapatokba rendezett fiatal és idősebb, leginkább szerzetesi csuhát és skapulárét viselő hallgatók oszlopa szétnyílt és a szűkös tér két oldalára húzódva, a közelgő ünnepélyes események miatt elcsendesedve némán utat engedtek a menet végén haladó rendi előjáróknak, doktoroknak, professzoroknak, a rangos vendégeknek és a koszorújukban öregesen, fegyelmezetten lépkedő, zömök, egyszerű szerzetesi ruhát viselő ünnepeltnek, a szent teológia leendő doktorának. *Minden szempár rám szegeződik!* Johann megszokta, hogy sokan nézik, hogy a figyelem középpontjában áll, de most másféle tekintetek méregették, mint a búcsúhirdetéseken vagy az eretnektárgyalásokon. A reménnyel sóvárgó félő–tisztelet vagy a daccal, néha páni rettegéssel teli megvetés helyett Johann most szinte fürdött a csodálatban, ami a város polgárai, rendtársai és a jeles eseményekre érkezett jeles vendégek felől áradt felé. *Sokat várnak tőlem.* Johanntól mindig mindenki sokat várt: felettesei a hit tisztaságának megőrzését és a dudva kitépését, és persze pénzt, pénzt, még több pénzt, rendtársai a Szent Domonkos által alapított közösség hírének megőrzését és megvédését, az egyszerű emberek pedig egyenesen lelkük megváltását. *Ha Isten segít, nem okozok csalódást.*

Ahogy végighaladt a sorfal előtt, eszébe jutott a tegnapi nap, mikor az egyetem professzorai előtt állt és a tudós, tiszteletreméltó oktatók mind őt méregették és egyenként válaszoltak a rektor által feltett kérdésre, hogy elfogadják–e a megjelent jelöltet önmagukkal egyenrangúnak, a tudományok doktorának. Minden egyes válasz előtt mintha összesűrűsödött volna a csend, hogy aztán kalapácsütésként jöjjön a hangosan, érthetően kimondott szó: Approbo! Senki sem felelt másképp. *Hogy is mertek volna másképp felelni?* Mindenki tudta, hogy mi forog kockán, hogy miről van szó, és azt is, hogy előttük valójában nem is Johann Tetzl prior atya áll, hanem mindaz, amit a dominikánus testvérek prédikáló rendje és az általuk támogatott Egyház rendje és tekintélye megtestesít. Ki merné a prédikáló testvérek rendjére vagy a Szent Egyház rendelkezéseire azt mondani, hogy „Reprobo!”¹ Ezzel magára Isten rendelkezéseire

¹ Nem fogadom el!

mondanák azt: „Reprobo!” Ki merné ezzel az egy szóval fejére vonni mindazt, amit az az eretnek wittenbergi már eddig is a fejére vont? *És a java még csak most jön.*

Az ágostonos barátira gondolva Johann újra érezni kezdte a hasában lapuló göcsörtöt. A tompa fájdalom is tudatosult benne, amit eddig sikerült a gondolatai mélyére úznie, szinte elfelejtenie. Ahogy belépett a templom kőíves ajtaján, a hasában lapuló fájdalom hirtelen kinyújtotta a karmait és a fájdalom lecsapott egészen a térdéig. Érezte, hogy elgyengül a lába. Jobb híján a kezében tartott jegyzeteibe kapaszkodott. *Remélem, senki nem vette észre.* Tudta, hogy nem szabad gyengeséget mutatni, mert aki gyenge, azt eltiporják ebben a megromlott világban. Kámzsáját megigazítva óvatosan körülkémlt. A tisztelettel, csodálattal teli tekinteteket látva megnyugodott. *Nem vette észre senki.*

Amit nem vesznek észre, az nincs is. Vagy ha észre is veszik, majd elhallgattatják őket, akkor sincs.

A templomba érve a liturgiához hasonló menetben zajló események felgyorsultak. Wimpina professzor köszöntései és bevezetője után felszólította Johannt az előadása megtartására. Johann kiállt a padokat és a városból mindenhonnan összehordott lócákat, székeket zsúfolásig megtöltő gyülekezet elé. Háromszáz rendtársa ült hozzá legközelebb, idegen testként maguk közé engedték a doktorálásra meghívott vendégeket is. A többi érdeklődő, diák, polgár mögöttük szorongott, tudva, hogy ez a nap nem annyira az egyetem, hanem a prédikáló testvérek rendjének napja.

Johann kitette az olvasóállványára kitette a, amiket persze nem látott rendszeren a magas, karcsú, de színes ólomüveggel kirakott ablakokon áttörő sápadt, téli napfényben. Hálát adott Istennek, hogy nem engedte Wimpina professzornak átfogalmaznia a tételeit az emelkedettebbnek vélt latinjára; így, saját fogalmazása lévén nem kellett pontosan látnia mindent ahhoz, hogy fel tudja mondani őket. A várakozással terhes feszültséget szinte tapintani lehetett a hideget árasztó kőfalak szorításában, a dominikánus nagygyűlés résztvevőiben pedig csak úgy izzott a szent harag, akit hamarosan kiöntenek a wittenbergire, az ágostonosokra és mindenkire, akinek van mersze melléjük állni.

Johann, jegyzeteit rendezgetve kicsit az olvasóállványra nehezedett. Ez a mostani tél nagyon megviselte, mintha tucatnyi évet öregedett volna a legutóbbi, diadalmenetszerű búcsúhadjárattal eltöltött télvíz óta. Mélyeket lélegzett, hogy megtöltse a tüdejét a templom hideg, dohos levegőjével; tapasztalatból tudta, hogy zárt térben még meggyőzőbb, még dörgedelmesebb a piactereken edzett hangja. Egy pillanatra felmerült benne, hogy talán nem ez a legjobb egy doktori székfoglalóhoz, de így is túl sok bizonytalanság volt benne az ismeretlen helyzet és Wimpina átkozott megjegyzései miatt, legalább ebbe a biztos és jól begyakorolt dologba bele akart kapaszkodni. Összeszűkült szemmel mérte végig a háromszáz csuhás testvérét és a szent teológia tiszteletére összegyűlt többieket. Nem sokan tudták állni a tekintetét, de most elmélyülten rá figyelő szempárokkal találkozott és ez egy kicsit kizökkentette. Elmormolt egy gyors fohászt majd felolvasta az első mondatát a jegyzeteiből.

– A szent teológia leendő doktoraként Istentől kapott feladatodnak tudom azt, hogy ha valaki a Szentatya tekintélyét támadja, ha merészségében a pápa Istentől kapott hatalmát és bölcsességét korlátozni akarja, tudásomat csatasorba állítsam ezen eretnenség ellen. Tételeim keresztény módon előadva a következők...

Mire az „eretnenség” szóhoz ért, hangja már úgy mennydörgött, mint a búcsúhirdetésein és a templomban szorongó gyülekezet is megtelt érzelmekkel. Johann kézzel foghatóan érezte a rendtársai felől áradó egyetértést, szinte együtt lélegezték vele és együtt fújták a tüzet a Szentatya ellenségeire. Johann egyre könnyebbnek érezte magát, ahogy egyre mélyebbre merült a szent tudományokba, úgy szabadult meg egyre jobban gyarló, vénülő teste kínjaitól, a gyomrában növekvő göcsörttől, a lábában fájó kékes erekttől, amiket az ördög rajzolt rá, hogy megakadályozza a munkáját. *Micsoda alantas módon küzd ellenem a Sátán!* Johann már el is felejtette őket, csak a tételeire tudott gondolni, szavai csak úgy bugyogtak fel a lelke mélyéről és nem érdekelt, hogy milyen latinsággal mondja őket.

– Egyesek azt kérdezik, hogy a Szentatya miért nem a saját pénzén építi fel a Szent Péter székesegyházat Rómában, miért a hívó néptől gyűjti rá a pénzt? Én pedig azt kérdezem, hogy vajon mit szólnának ezek a kárálók, ha a Szentatya valóban felépítené a székesegyházat önnön

vagyonából, és önző módon megtartaná magának mindazt a lelki áldást és mennyei kincset is, amit ez a szent építkezés az Egyház számára közvetít!

Az egyetértő morajlásba visszafogott nevetés is vegyült. Johann arcán is megenyhült a szigor egy pillanatra. *Nebéž nem kinevetni az eretnekek fonák, hamis érveit.* De nem engedte, hogy a komolytalanság teret nyerjen, rögtön rátért a következő tételére, ökölbe szorított kezét satuként szorítva a jegyzetei vaskos papírlapjaira.

Mikor előadása végére ért, a templombelsőt döbrent, áhítatos csend töltötte be, hasonló ahhoz, mint mikor a búcsúhirdetéseken felmutatták a pápa keresztjét. *Až Egyház dicsősége!* Johannra is átsugárzott valami ebből a dicsőségből, és tudta, hogy gyarló dolog, de nem esett neki rosszul.

Ezután a teológiai fakultás professzorai emelkedtek szólásra, akik hozzá legközelebb ültek és kérdéseket tettek fel a tétéleivel kapcsolatban. Óvatos kérdések voltak, inkább csak arra nyújtottak alkalmat, hogy Johann megismételje vagy még alaposabban kifejtse a tétéleit, valódi támadással, cáfolásra irányuló kísérlettel vagy akár ellentétellel nem akart senki sem kísérletezni. *Ki merné támadni a Szentatya tekintetét háromszáz dominikánussal körülvéve? Ki merne még csak célozni is arra, hogy a Szentatya tévedhet?*

Johann úgy érezte, túl hamar ér véget a disputa. Szívesen folytatta volna még a tételek magyarázatát, kifejtését, minden egyes mondatával újabb rőzsenyalábot készítve a wittenbergi barát máglyája alá. Rendtársaival, a többi összegyűlt priorral, vikáriussal már megvitatták, hogy tétélei alapján hivatalosan is eretnekfeljelentést tesznek Rómában Luther doktor és az őt fedező ágostonosok ellen. Az Odera ment Frankfurt egyetemének friss doktoraként immár egyenrangú félként vádolhatja eretnekséggel az ellenfelét és a pápai kúriát, Albrecht érseket, a Fuggereket és a Hohenzollern választófejedelmeket felsorakoztatva igen gyorsan és látványosan pontot tehetnek majd ennek a kellemetlen ügynek a végére, Isten és az Egyház nagyobb dicsőségére. *Remélem Reuchlint is odacsaphatjuk még a wittenbergi mellé, egy füst alatt elintéžve mindkettőt.* Egy füst alatt. Ez a kép megtetszett neki, gondosan elraktározta, hogy majd ha maguk közt lesznek, megoszthassa a rendtársaival is.

De minden jónak vége szakad egyszer: Wimpina professzor, mint Johann Tetzel prior promotere, befejezettnak és sikeresnek nyilvánította a doktorálást. Az egybegyűlteken elismerő morajlás futott végig.

Az egyetemi tisztségüknek megfelelő díszekkel ékesített talárjaikat viselő professzorok közelebb léptek és felsorakoztak Wimpina professzor, a rektor és a teológia dékánja mellett. Wimpina professzor a fakultás és az egyetem vezetői elé vezette Johannt, a szertartás rendjét követve hivatalosan is bemutatta és ajánlotta őt a rektornak, aki a pápai bulla alapján nyilvánosan kihirdette az új doktor jogát arra, hogy bárhol taníthasson. Mikor a hivatalos szavak elhangzottak – *Ius ubique docendi*² – Johann egykori anyakolostora küldöttei felé nézett. A lipcseiek nem csak a rendi gyűlés miatt képviselték magukat magas szinten: Johann tudta, hogy csak a doktorrá avatása miatt is eljöttek volna, vezekelve egykori keményszívűségükért és szeretetlenségükért, amivel Lengyelországba űzték. *Ott nagy ember lettem és most a fényemben akarnak ők is sütkérezni.*

Johannt a kihirdetés után egy díszes tanítói székhez vezették, amit a templomhajó közepén állítottak fel és úgy nézett ki, mint valami trónszék. Jobb karfájához egy hasonlóan díszesen faragott és kifestett olvasóállványt erősítettek. Mikor Johann helyet foglalt a székben, Wimpina professzor lépett mellé és egy csukott Szentírást helyezett az állványra. Kicsit várt, hogy mindenki követhesse, mi történik, majd egy párnáról felvett egy doktori sapkát, pontos mását annak, amit ő és professzortársai viseltek és Johann frissen borotvált, megigazitott tonzúrájú fejére helyezte, elrendezve a füleinél is a lehajló részeket. Furcsa volt a finomabb szövet érintése a durva anyagú szerzetesi csuklya után. Ezután ünnepélyes mozdulattal kinyitották a tanítói szék állványán fekvő nehéz, díszes kötésű Szentírást. Johann ebből a távolságból nem látta, hogy melyik résznél nyílt ki.

Wimpina professzor félreállt a tanítói szék mellé, majd intett Johannak, hogy ő is álljon fel és tegye a kezét a nyitott Szentíráásra. A templomban összegyűlt ünneplő gyülekezet is felállt, az emberek morajlása és a templom padjainak recsegése olyan volt, mintha valami mennydörgés

² A mindenhol tanítás joga

tompa robaja húzott volna végig rajtuk. *Vagy mint a lángra kapó máglya zúgása és ropogása...* Johann fülében ott is maradt ez a robaj és hol elgyengült, hol felerősödött, ahogy Isten nyitott Igéjére helyezve a kezét a doktori eskü szövegét ismételte Wimpina után fennhangon. ... esküszöm, hogy a Szentírást hűen tanítom... nem adok elő idegen, a Szent Egyház által elítélt tanokat... ha ilyenekről tudomást szerzek, haladéktalanul jelentem a teológiai fakultásnak... hogy... hogy... illetve, hogy...

És azután valahogy vége és úgy szólították előlépni, mint még sohasem: – Johannes Tetzl prior atya a prédikáló testvérek rendjéből, a szent teológia doktora: legyen üdvözölve!

Megáldották és a béke csókjával köszöntötték sorban: minden professzor és jeles vendég.

Pár nap, és az eretnekefeljelentés már útban is volt Róma felé, hogy rendjük generálisa benyújtsa a Szentatya hivatalához.

1.

Wittenberg

1518. március

Az Elba illatába és a vágóhid édeskés bűzébe mintha fanyar füstszag vegyült volna. Martin a Galatabelieknek írt levél fölé görnyedt a vörös bőrkötéses Bibliája mellett ülve. Gondolataiba merülve kinyúlt oldalra, véletlenül lelökött egy imalapot a sarokra kitolt halom tetejéről, ahogy Erasmus görög nyelvű Újszövetségét kereste a kezével. Egy pillanatra átfutott a gondolatain, hogy ez a fanyar füstszag valami miatt furcsa, de nem hallotta a tűzőrök riasztását, harangokat se vertek félre, így visszatért Szent Pál soraihoz. Nehéz volt az Igére koncentrálnia, nem csak a kint kavargó hangok, zajok, szagok és a kibomló tavasz fényei miatt. Gondolatai ezek nélkül is ide–oda csapkodtak, legszívesebben keze és tolla is követte volna őket, lett volna kihez és lett volna miket csapdosnia. *A cellám falába öklözésen túl még nem jutottam.* Egyházi előjárói hallgatást parancsoltak rá, szinte azonnal és a legnagyobb határozottsággal. Tudós felvetéseire, észrevételeire más választ nem kapott, legalábbis hivatalos helyről nem. Közvetlen nem–rendi előjárója, Sculteus püspök is megerősítette a hallgatási parancsot, de azt is megígérte Martinnak, hogy ha hallgat az ügyben, majd ő veszi kézbe a dolgokat és Martin által felvetett ügy jó kimenetelét keresi majd a felső fórumokon. *Én hallgatok, cserébe Sculteus tisztelendő atya is hallgat, az Úr kutyái viszont nem fogják vissza magukat.* Martin odébb tolt a vörös bőrkötésű Szentírást a zsúfolt asztalán és homlokát megadóan a kopott falapra hajtotta. Imádkozni próbált, de Isten valamiért nem adott neki csendességet. Egyik pillanatban a félelem szorította össze a szívét, a másikban a tehetetlenség dühítő igazságtalansága. *Azért lettem a teológia doktora, hogy kussoljak? A profán szavaktól is megrettent, pedig ki se mondta őket. Apa száját látta, még a sörszagot is érezte. Kussolsz, kölyök!* Hideg verejtekben úszó homlokát egy pillanatra felemelte az asztalról, majd megadóan visszajejtette, csak úgy koppant. A hirtelen belenyilalló fájdalom kicsit kijózanította. *Tetzelből is gyorsan doktort csináltak, hogy annál harsányabban...* Józanul szemlélve még dühítőbb volt a dolog. Dühítőbb és rémisztőbb.

Odakintről a fából ácsolt folyosó recsegése jelezte neki, hogy valaki közelít. Becsukta a szemét és az Úr imádságának szavait kezdte mormolni, remélve, hogy békén hagyják és Isten végre közel engedi magához. A recsegő léptek azonban a cellája ajtaja előtt haltak el, majd egy fél miatyánknyi tiszteletteljes várakozás után óvatosan hármat kopogtattak Martin ajtaján.

Az ország, a batalom és a dicsőség...

Martin erőt vett magán, elszakadt könyvekkel, imalapokkal, ismeretlenektől és ismerősöktől kapott zavaros levelekkel teli íróasztalától, megigazította a skapuláréját és az ajtóhoz lépett. Lassan kinyitotta. A kapus testvér alá beosztott novícius állt előtte megszeppenve, egyből lesütötte a tekintetét, amikor Martin ránézett. Martin kilépett a cellájából, a fiatal, pattanásos arcú novícius illedelmesen odébb állt és megvárta, amíg a szerzetesi cella ajtaja becsukódik.

– Hallgatom, fiam – szólította meg Martin.

– Vikárius atya – mondta halkan a fiú. – Az egyetemről küldettek. A diákok tételeket égetnek a piactéren.

Martin újra érezte azt a furcsa, fanyar füstszagot az orrában. Valami megszorította a szívét. Valami, ami túlságosan hasonlított a félelemhez.

– Milyen tételeket? – kérdezte.

– Nem tudom, vikárius atya – felelte a fiú. – Csak a kapus testvér üzenetét hoztam.

Martin legszívesebben újra a falba öklözött volna.

– Tegnap hozta a köteget egy kereskedő Halléből, az Hosszú–utcai könyvtáros vette át tőle őket. Reggel az egyik baccalaureus diák vett egyet és behozta ide az egyetemre. Olyan nagy felháborodás tört ki, hogy az előadások is elmaradtak.

Az egyetem udvara üresen állt, mindössze néhány professzor állt a kút mellett, meg a pedellus, kezében göcsörtös botjával, kicsit odébb, a fal mellé húzódva, két külön csoportban az ágostonos és ferences hallgatók, akiket fogadalmuk visszatartott a felfordulásban való részvételtől. Martin a szeme sarkából mérgette őket. *Túl kevesen vannak.* Hol a többi? Remélte, hogy nem a piactéren a léha, minden ostobaságra kapható diáktaláros csőcselékkel. *Hiú remény, félek, hiú remény.*

– Tetzeli ostoba tételei – horkantott fel Karlstadt professzor. – Van képe ide küldetni belőlük.

– Ostobaság, ez szentigaz. – Pollich rektor dühösnek tűnt, Martin még soha nem látta ilyenek a tudományok kimért emberét. – De valaki ostobasága nem jogosít fel senkit arra, hogy ő is ostobaságot kövessen el. Különben is, azok a tételek nem csak Tetzeli tételei, hanem egyetemünk volt professzorának, Wimpinának is a tételei! Micsoda tiszteletlenség ez a saját professzorokkal szemben!

Martin a nedvességtől csillogó földet nézte. Egyetértett Pollich professzorral, de ugyanakkor csodálta is, hiszen Wimpina épp a rektorral való konfliktusa miatt távozott az Odera menti Frankfurt egyetemére és onnan sem volt rest tovább szurkálódni, eretneknek nevezni az egykori tanártársát. *Más bűne nem mentség az én bűnömre.* Martin elszégyellte magát, hogy benne nem él ilyen nagyvonalúság ellenfeleivel szemben.

– A joghallgatók találták ki az egészet! – hallott egy feldúlt hangot. Mikor felnézett, észrevette, hogy neki mondják. Ő érkezett legkésőbb, ő tudja a legkevesebbet. *Hiába van miattam az egész.* – Megátalkodott egy népség.

– Az – találta meg a hangját Martin, de más, bölcsebb szavak nem jutottak hirtelen az eszébe. A félelem szinte lebénította. *Ha ennek híre megy...* Wittenbergben tűzre vetik a dominikánus Tetzeli doktor, prior, főinkvizítor és kitudjamicoda a Szentatya tekintélyéről összeállított tételeit. Ha eddig minden erejükkel ellenük csaholtak, mostantól kezdve engesztelhetetlenek és megállíthatatlanok lesznek. *És mindezt Friedrich fejedelem városában, Staupitz atya egyetemén...*

– Tárgyalást hívtak össze a piactérre, hogy halálra ítéljék és megégessék Tetzeli tételeit.

– Szép kis tűz – jegyezte meg Karlstadt. – Úgy hallottam a könyvtárúrsipákolásából, hogy volt vagy nyolcszáz példány.

– Valaki még kardot is szegezett rá, amikor tiltakozni akart a rablás miatt...

– És most? – találta meg végre a hangját Martin. Mindenki elhallgatott és várakozásteljesen nézte. – Most? Mit csinálunk? Itt állunk?

– Mit tegyünk? – tárta szét a karját Karlstadt. Színpadiasan a levegőbe szagolt. – Úgy érzem, ezt a pecsenyét már megsütötték.

– Pedellus! – csattant fel Pollich rektor. – Menjen ki a térre és oszlassa fel a törvénytelen gyülekezést!

– Én... rektor uram... – A pedellus a földre ejtette a botját. – Az nem egyetemi terület... Ha odamegyek, engem is a tűzre vetnek azok az ördögök.

Pollich elvörösödött, de valahogy uralmat vett magán. Keze ökölbe szorult, csuklóján megfeszültek az inak.

– Mi menjünk oda – oldotta fel a helyzetet Martin. – Ha én nem lennék, ez az egész nem lenne...

Szerette volna, ha határozottabban csengene a hangja.

Ahogy a professzorok menete megindult, egyre többen csatlakoztak hozzájuk. Martin csak félúton figyelt fel arra, hogy a csatlakozók mellett lemaradókkal is büszkélkedhettek: jó pár tanártársa, aki az udvaron még ott álldogált mellettük, a Hosszú–utcára kiérve valahogy eltűnt. *Nem akarnak még jobban belekeveredni!* Martin nem bánta volna, ha neki is van egy ilyen választása. Ki rángatott bele engem ebbe az egészbe, Isten, az ördög, vagy a saját meggondolatlanságom?

A könyvkereskedő, akitől az egész felfordulás kiindult, már bezárt, sőt, nem csak bezárt, de a lecsukott ablaktábláit egy hirtelen talált régi léccel még át is szögelte. A belülről minden bizonytalannal elrekesztelt, talán el is torlaszolt ajtaja közepén egy nagy barnás folt bűzölgött. Az utcáról odavágott szardarab mellett valaki krétakővel a „Tomista” feliratot is odafirkálta nagy lóbetűkkel a bedeszkázott ablakra. *Csak hogy tudjunk, egyetemista szart oda.* A professzorok menete megállt a könyvtár meggyalázott boltja előtt, többen a fejüket csóválták. A Martinékat követő szerzetes diákok, néhány felbátorodott alsóbb éves, óvatos polgárásszony is megtorpant. A piactér már csak pár háznyira volt és vad zúgást, kurjongatást lehetett hallani. A bágadt szél lassan beterítette az egész várost papírszagú füsttel.

–Micsoda hírünk lesz ezután – mormolta Martin. – Ugyanolyan barbárok leszünk...

Pollich rektor valahogy erőre kapott és a menet élére állt; öreges, kissé darabos lépteivel tovább vonult a Szent Mária előtt elterülő piactér felé. Martin felzárkózott mellé, Karlstadt udvariasan besorolt a hátuk mögé. *Onnan könnyebb elfutni...*

Ahogy a Hosszú utca szétnyílt és a piactérbe torkolt, látták, hogy már véget ért azt, amiért a diákság összegyűlt. Középen, nem messze a kúttól

sötétszürke, pernyévé foszló halom füstölgött, a diákok, baccalaureusok, magiszterségre készülők, jogászok, teológusok kisebb csoportokra szakadva beszélgettek, nevetgéltek, többen söröskorsókat vagy borostömlőket tartottak a kezükben. Bámész gyerekek, a városba feljött parasztok nézték őket, néhány idősebb diák buzgón magyarázott nekik. Három színes ruhákat viselő szajha is lejött a térre, nem kevés figyelmet kapva a taláros egyetemi polgároktól. A Vártemplom felé folytatódó utcán két fegyveres katona állt, de csak némán, egykedvűen nézték a rendbontó, vidám sokaságot.

Pollich rektor egy pillanatra megtorpant, majd döcögő lépteivel újra megindult, megcélozva az egykori tételek füstölgő halmát. Mikor páran felismerték őket, kiáltozni kezdtek és a menet pillanatok alatt a figyelem középpontjába került.

– Itt a doktor!

– Luther doktor!

Az alaktalan tömeg közepén széles folyosó nyílt, jogászhallgatók, felsőbbévesek kitért karokkal jelölték ki a határait, mögójük diákok, gyerekek, polgárok, környékbeli, durva kezű és tekintetű parasztok, folyóparti halászok tömörültek. A Martin előadására járó egyetemisták – és igen sokan látogatták már őket – igyekeztek minél előrébb kerülni, boldog, büszkén sugárzó arccal.

– Luther doktor!

– Luther! Luther!

A tér megtelt ordítózással. Kezek emelkedtek a magasba. Páran sapkákat dobáltak, mások előránthatták rövid kardjukat és a magasba tartották. *Micsoda csőcselék!* Pollich zavartan nézett oldalra, a mellette lépdelő ünnepezt doktorra. Martin lesütötte a tekintetét.

– Micsoda processzió! – jegyezte meg hátulról Karlstadt dörmögő hangján. Martin nem tudott szabadulni a gondolattól, hogy professzortársa még élvezi is a helyzetet. Óvatosan hátralesett. Karlstadt arcán valóban óvatos, már–már gúnyosnak ható mosoly bujkált. Azt is észrevette, hogy az őket követő menet összeolvadt a helyben talált tömeggel. Szerzetesi csuhát viselő diákokat látott együtt éljenezni a talárosokkal. Egyikük egyenesen egy szajha mellett állt. *Egyre nagyobb a gyalázat.*

Végül odaérték a füstölgő halomhoz. A vastag, árkus papírokra nyomtatott tételek egy része úgy égett el, hogy egyben maradt, csak megszürkült, a nyomtatott betűk szénfeketévé váltak, de még így is olvasható maradt minden. A szél kisebb–nagyobb darabokat kapott ki a máglyára vetett írásokból. Martin pár szót ilyen messziről is ki tudott venni. PÁPA... KERESZTÉNY MÓDRA... CÁFOLATA... TEKINTÉLYE... MINDENKI

Meg lehet égetni a gondolatokat?

Pollich rektor megfordult és a diákság szemébe nézett. A tömeg lassan elcsendesült, a távolabb állókat a magukat felügyelőknék gondoló joghallgatók csendesítették el. *Mindenki uraság...* Kis időre nyomasztó csend telepedett a máskor élettől nyüzsgő piacterre. Hátuk mögött csobogott a kút, az ácsolt vízvezetékéből behulló patakvíz. Martin önkéntelenül a Szent Mária vörös tégláktól virító tornyaira tekintett. *Ott bent a szent Igét hirdetem, itt kint meg...*

– Ami itt történt... – szólalt meg Pollich rektor, de öreges hangja erőteljesen megbicsaklott az első szavak után. Zavartan krákogott egyet, mintha nem a félelme, csak torka rekedtsége miatt történt volna a dolog. – Ami itt történt, az az egyetem vezetésének, a városi tanácsnak és a kegyelmes fejedelemnek tudtán kívül történt! Ami itt történt, az nem volt engedélyezve!

Pollich hangja kásássá vált és szinte érthetlenné torzulva verődött vissza a piacteret körülvevő házak faláról. Nem maradt sokáig egyedül: előbb hátulról, majd pillanatok múlva közvetlen közelről és morgás hullámmozott végig a diákokon. A tekinteteken is látszott, hogy nagyon nem tetszik nekik, hogy a rektor és az ünnepezt doktor nem örvendezik velük együtt. Pollich dühösen felemelte a kezét, mire a diákok elhallgattak.

– Most mindenki visszatér a dolgára, a szállására! – utasította őket határozottan. – Mindenki azonnal visszatér a szállására! Most!

Egy hosszú pillanatig szinte elviselhetetlen feszültség függött a levegőben, majd páran megmozdultak hátul. Martin csak akkor tudta kiengedni ökölbe szorított kezét, mikor már biztosan látta, hogy a diákok nem feléjük, hanem az egyetem felé indulnak. Kelletlenül, komótosan, de az egyetem felé. A tömeg oszlani kezdett, a parasztok, polgárok is visszatértek a dolgukra. Egy koszos gyerek a gyér füstöt eregető tételek halmához futott és levizelte.

A kút túlsó oldaláról több városi tanácsos bukkant fel, mögöttük a két katona jött, alabárdjaikon megcsillant a tavaszi nap fénye. A tekintélyes polgárok izgatott, suttogó beszélgetésbe kezdtek Pollich rektorra, aki többször tehetetlenül széttárta a karját.

– Szereztem egyet! – Martin ijedten megrázkódott a mellette hirtelen megszólaló öblös hangtól. Zavartan felnézett. Karlstadt egy összehajtott papírköteggel állt mellette és Martin felé nyújtotta.

– Szereztem egyet – ismételte meg. – Ez megmenekül a máglyától. Gondolom meg akar rájuk felelni, Martinus doktor. – Kicsit közelebb hajolt és jobbját a magasba lendítette, mint a diákok pár perce: – Doktor Luther!

– A bálványozás az ördögtől való – felelte zavartan Martin. A váratlanul megtapasztalt népszerűség egyszerre zavarta és hízelgett neki. *Tudom, melyik érzés van Istentől.* – Köszönöm a tételeket, Andreas professzor, de egyelőre nincs időm velük foglalkozni és nem gondolom, hogy meg kellene rájuk felelnem.

– Én biztos nem hagynám válasz nélkül – közölte Karlstadt.

– Ezt én is így vélem – bólintott Martin. – De számos más kötelességünk van.

A tér mostanra szinte teljesen kiürült. Pollich intett nekik, majd elindult a városháza felé a tanácsosokkal. Martin zavartan megigazította a skapuláréját. Újra a Szent Mária vörös tömegére nézett. *Erről kell majd prédikálnom.* A gondolatok már formálódni is kezdtek a fejében.

– Este számítok önre, Luther doktor! – szólt még oda neki Karlstadt és búcsúzóul még egyszer a levegőbe lendítette a jobbját.

Annyi minden vár rám és nincs semmibe sem erőm.

Cellájában ült és a lemeszelt ablakon torz formákká olvadó alkonyati derengést nézte; a lenyugvó nap megfestette az eget. Martin a semmibe nézett és szeme gyakran elhomályosult, csak akkor élesedett ki a kép, mikor pislogott párat. Nem csak a tagjait érezte ólomnehéznek, hanem a gondolatait is. Amikor eszébe jutott, hogy a mai estére, a mai estéig mennyi mindent tervezett elintézni, szinte kővé dermedt a szíve.

Ezek a forrófejű diákok hogy felzaklattak!

Elszakadt a székétől és térdre ereszkedett a priccse mellett. A toronyszoba fapadlója megreccsent a súlya alatt, pedig Martin volt

közmondásosan a legkevésbé testes professzor, beesett arca épp olyan jellemzője volt, mint a gondosan borotvált tonzúrája. Homlokát a kopott felülethez nyomta és imádkozni kezdett a saját szavaival.

Mikor kicsit megnyugodott, nehézkesen felállt. A cella már szinte teljes homályba burkolódzott, csak az ablak derengett. Ahogy a polca felé nyúlt, csuhája bő ujjá beleakadt valamibe, érezte a lezuhanó papírlapok szelét és hallotta a tompa csattanást a padlón. Mikor fényt gyűjtött, azt is látta, mit vert le: a nürnbergi Dürer mester ajándékait, vaskos papírra nyomtatott rézmetszeteket, amiket a hó elején küldetett neki. Újra elfogta az a furcsa tanácstalanság, amit akkor érzett először, mikor értetlenkedve kibontotta a vastag paksamétát. *Mi dolga a Mesternek velem?* A nürnbergi festő Maximilian császár kegyeltjének számított, de Friedrich herceg is sok megrendelést adott neki, itt Wittenbergben is ő festette az egyik szárnyasoltárt. Staupitz atyától is hallott róla pár szót, tényleg csak pár szót, de Martin ennyiből is tudta, hogy a festő mester legalább annyira nagyra tartja a vikárius–generális atyát, mint ő. Arról is tudott, hogy volt itteni priorja, Link atya most nürnbergben él és egy kegyes vallásos körbe tartozik, amibe a festő mester is jár és aminek lelki tanulmányait Staupitz atya is segíti. Most pedig Dürer mester neki, a mindenfelé átkozott és eretnekséggel vádolt világvégi doktornak küld ajándékot: mívesen metszett rézkarcokat. Martinnak szemtől–szembe senki nem mondott erre semmit, de egy novíciustól hallotta, hogy a Hosszú–utcai könyvkereskedő olyan nagy összeget mondott a paksaméta értékeként, amit elsőre el sem akart hinni. *Miért?*

Óvatosan lehajolt, felnyalábolta az értékes, számára mégis értéktelen és hasznavehetetlen rézkarcokat és gondosan elhelyezte őket a polcán. *Túl nagyok ezek ide.* Még nem döntötte el, mihez kezd velük. Nem akarta kitenni őket sehova, mert nem akarta, hogy rendtársai vagy akárkik rá gondoljanak, miközben Dürer mester művészetét csodálják. A nagy mester a mi professzorunknak küldte, ez igen! Épp ezért a szerzet könyvtárának sem akarta odaadni, sem valamelyik másik könyvtárnak a városban. A Hosszú–utcai kereskedő biztos szívesen megvette volna tőle féláron őket, hogy utána hatalmasat szakítson rajtuk (magának Luther doktornak küldte!), de ez nem csak méltatlan, hanem a nürnbergi mester részére sértő is lett volna. *Legjobb lesz, ha Staupitz atyától kérek majd tanácsot.*

Megcsóválta a fejét, visszaült az asztalához, papírt terített maga elé és tollát az asztallapba mélyített tintafogóba mártotta. *Legalább egy levelet megírok a zsolozsma előtt...* Utána már nem lesz ideje: szokásos, éjszakai dolgos virrasztását most Karlstadt professzorral fogja tölteni, hogy kidolgozzanak egy új, korszerű egyetemi tanrendet, amire már régóta készültek. Ha kész, benyújthatják az egyetemi tanács elé, ha pedig ott is átmegegy, már csak a kegyelmes fejedelemnek kell rábólintania, hogy pénzt is ad hozzá. *A kedves egyetemére csak áldoz, ha a szerzetesi ruhámra nehezen is talál pár garast.*

Újra elkomorodott, mert eszébe jutott, hogy a mai tételégetés után a fejedelem lehet, hogy nem éppen kegyelmes arcát akarja majd mutatni a wittenbergi egyetem felé. *Ugyan ki vehetne rá követ ezért?*

A levél fölé kényszerítette magát. Legszívesebben Spalatinnak írt volna, aki a Szentírás olvasásáról kérdezte, de tudta, hogy ha ebbe a levélbe belekezd, még hátrébb tolja az elintéznivalók között azokat a leveleket, amikhez sokkal kevesebb, vagy ha nem is kevesebb, de másféle, dühvel és keserű haraggal teli kedve volt. *Spalatin kanonok helyett legyen Sculteus püspök.*

Sculteus püspök atya közölte Martinnal a hallgatási parancsot, az egyetlen választ, amit Albrecht érsektől a levelére és kilencvenöt tételére kapott. Sculteus atya Martin feletteseként azt is megígérte neki, hogy ha Martin engedelmeskedik a nyilvános beszédekre és publikálásra való tilalomnak, akkor majd ő, a püspöke veszi kézbe a dolgokat és gondoskodik arról, hogy jó irányba haladjanak az események. *Hát én hallgattam és cserébe a tisztelt püspök atya is mélyen hallgatott. Nem csoda, ha ellenfeleim gyávanak tartanak, a diákjaim meg úgy érzik, nekik kell tenniük valamit, ha már én nem teszek semmit.*

Végre áttört a gát és Martin tolla sebesen sercegni kezdett a durva felületű lapon. A gyertya fénye furcsa árnyékokat vetett a szépen sorakozó betűkre, a betűkből formálódó szavakra.

Mindezidág a tanítók szabadon folytathattak vitákat még a legszentebb és legtiszteletreméltóbb dolgokról is és a hosszú évszázadok alatt egy keresztény sem kérdőjelezte meg ezen viták létjogosultságát. De mondják meg nekem, hogy hol alázatosak és

szelídek azok, akik azt sulykolják, hogy az Egyház vagy a főpapok tekintélye miatt nem lehet vitáznunk, csak csendben és köszönetet mondvá el kell fogadnunk, amit mondanak? És akkor ők miért nem maradnak csendben és miért nem tartják meg maguknak a nyakatekert tételeiket?

Odakint megkondult az esti zsolozsmára hívó harang. Martin reflexszerűen letette a tollát. Egy pillanatig a félkész levélre meredt, erős volt a késztetés, hogy leírja a következő mondatot, amit már olyan szépen megfogalmazott magában. *Tudom, hogy Krisztusnak nincs szüksége rám és nélkülem is jó dolgokra tudja tanítani az Egyházát, így ha ez a munka nem Krisztusé, akkor az enyém se legyen, legyen senkié és legyen semmivé...* De nem engedett a kísértésnek. Ha ez a mondat Istentől van, emlékezni fog rá később is. Ha nem, kár leírni. Felállt, megigazította a skapuláréját, keresztet vetett, majd nyugodt léptekkel a cellája ajtajához sétált, gyertyáját a kezében fogva. A folyosóra lépve az esti zsolozsmára sorakozó rendtársai árnyai élére állt és elindultak.

– Nagyon szép kis lista, minden bizonnyal nagyon szép kis summával, ami kell hozzá. – Martin a lámpással megvilágított asztalon fekvő papírlapot nézte, amire Karlstadt professzorral együtt felírták az összes általuk kívánt előadást az egyetemük következő tanévére. – A fejedelemnek a lista tetszeni fog, de a summa már nem annyira. Főleg nem a tanácsosainak. Pffefferger-nél szűkmarkúbb embert még nem láttam.

Karlstadt vaskos mutatóujjával a listára bökött, amin még alig száradt meg a tinta.

– Ez az igazi modern tudás – közölte ellentmondást nem tűrően. – Egy teológiai fakultás, ami ilyen előadásokkal és előadókkal áll elő, mindent felülmúl, amit csak a birodalomban kínálnak. És ez az, aminek számítania kell!

– Bár így lenne – sóhajtotta Martin.

– Így lesz – dörmögte Karlstadt. Martin csodálta benne azt, hogy milyen határozottan és kételkedés nélkül tudott hinni abban, amit jónak tartott és hogyan tudott tűzön–vízen át törni felé. *Csak ne tartana mindig valami mást jónak.* Mikor Martin megismerte a nála pár évvel fiatalabb, de a

tudományokban és az egyetemi ranglétrán jóval előtte járó Andreas Karlstadt professzort, a legnagyobb skolasztikusokkal emlegették együtt. Pár év és már az új út, a modern tudományok élharcosa lett. Tavaly Martin ajánlására, nem kevés pénzt áldozva beszerzett egy Szent Ágoston gyűjteményt a lipcsei vásáron, éjszakáit és nem kevés világítóolajat rááldozva végigrágtá magát a köteteken és Andreas Karlstadt azóta ágostonosabb lett a ágostonosoknál is. A búcsút tekintve még Martinnál is élesebb álláspontot képviselt, ha nem is mondta ki, de Martin biztosra vette, hogy szemétdombra való értéktelen fecnikkel való kuruzslásnak tartja az egészet. Martin maga is tartott egy prédikációt a búcsúkról és Isten kegyelméről, de csak rendtársai számára, latinul, a kolostori ígéhirdetések keretében, hiszen tilalom alatt állt, nyilvánosan nem prédikálhatott és publikálhatott erről. Karlstadt egyike volt azoknak, akik biztatták, hogy bővítse ki a szentbeszédét, fordítsa le németre és álljon elő vele, hiszen szükség van az igaz tanításra.

– Sok mindent meg tudunk oldani a fakultáson belül is – húzta kicsit közelebb a papírlapot Martin. Már nagyon fáradt volt, talán még napfényben is homályosan látott volna a szeme előtt ugráló vörös pöttyöktől, de Karlstadt szobájának sápadt lámpafényében a saját kézírását is alig tudta kivenni. – Ígéretes új magisztereink vannak, akiket nem kötnek a régi dolgok. De a görög tanszék felállítása... az lesz a fő költség.

– Az az egész lényege – legyintett nagyvonalúan Karlstadt. – Enélkül csak egeret szülne a nagy vajúdasunk.

– Ezt én is tudom, de az egyetemi tanács, majd a fejedelem tanácsosai...

– A jó dolgoknak meg kell fizetni az árát. Ha lenne egy szabad görög tudós Martinus doktor is az ágostonos rendben, Staupitz atya bizonyára boldogan áthelyeztetné ide, hogy legyen még egy jeles ingyen robotosa a fejedelem egyetemének, de nincs ilyen testvér. Így hát fizetni kell és egy világi tanár pénzbe kerül.

– Nem is ez a fő gondom – jegyezte meg Martin. – Nagyon át kell gondolnunk, mit terjesztünk az egyetemi tanács elé. Főleg ebben a mostani helyzetben...

– Ó, igen – bólintott Karlstadt. – De ez itt Wittenberg.

– Az. – Martin tudta, hogy ha nem gondolják át itt alaposan a dolgokat és kétes lábakon álló tervekkel lépnek az egyetemi tanács elé, Karlstadt

vehemenciája rengeteg problémát okozhat. *Néha úgy érzem, Karlstadt számára a saját igazsága ugyanazt jelenti, mint számomra Isten igazsága.* – Épp ezért kell átgondolnunk. Az egyetemünket, és rajta keresztül a kegyelmes fejedelmet már így is a kelletnél jobban belekeverték ebbe az ügybe. Már az is kisebb botrány lesz, ha kitudódik, hogy Reuchlin mestertől kértünk tanácsot, kit ajánlana a görög tanulmányok docensének ide. De ha az ajánlását elfogadva tényleg Reuchlin unokaöccsét kenjük fel előadójaként a búcsút támadó Luther doktor egyetemén... Ha a botrány már most az égiszér, hova fog felcsapni akkor?

– Pukkadjanak meg az Úr kutyái, ha úgy tetszik nekik – nevetett fel Karlstadt. – Én nem hullatok értük egy könnyet se, ha megüti őket a guta. Ha Reuchlin azt mondja, hogy az unokaöccse a mi emberünk, akkor az unokaöccse a mi emberünk.

Nem a te bőrdet viszed a vásárra...

Martin valahol megértette Karlstadtot, sőt, valahol, még mélyebben egyet is értett vele. *Karlstadt nem rágódik annyit a dolgokon, talán nekem se kellene annyit óvatoskodnom.* Napról–napra jobban bántotta az az igazságtalanság és jogtalanság, amit el kellett szenvednie, a rá parancsolt hallgatás, miközben a dominikánusok háromszáz, sőt, hatszáz szószékről fröcsögték rá a hazugságaikat és a suta, hajuknál fogva előráncigált érveiket, amiket cáfolatnak neveztek, de se a Szentírás, se a szent egyházatyák írásaiból nem tudták alátámasztani őket. Gyűlölte, hogy még jóakarói és régi tudós társai is leveleikben kérdezték ezekről a vádakról és még neki kellett magyarázkodnia és mentegetni magát. Zavarta, hogy még itt, Wittenbergben is több tanártársa visszahúzódott tőle és a rendjén belül is sokan úgy néztek rá, mintha valami fertőző, szégyenteljes alak lenne. De a diákok rajongása még ennél is jobban zavarta. *Tanulatlan süldők, akik semmit sem értenek az egészről, csak rajonganak a felfordulásért.* Martin egy része szeretett volna Karlstadt lenni és teljes magabiztossággal odacsapni. Reuchlin unokaöccse tantítson görögöt Wittenbergben? Rádásul még héberül is tud? Pukkadjanak meg az Úr kutyái! *Ha csak ilyen egyszerű lenne...*

– Az is a gondom, hogy túl fiatalnak tartom még ezt a Philippust – jegyezte meg meg. – Alig húsz éves, tapasztalatlan. Könnyen lehet, hogy kemény idők jönnek az egyetemünkre és egy kipróbálatlan emberrel... Túl magas pozíció ez túl hirtelen.

– Nem ismerem ezt a Philippust – vont vállat Karlstadt. – Hallottam ezt is, azt is. Nekem az számít, hogy Reuchlin ajánlja és kezeskedik érte. És ha ez nem lenne elég, nem nagyon van másik jelöltünk. Vagy talált valakit még, doktor?

Martin fáradtan ingatta a fejét. Rossz előérzete volt, de mostanában szinte mindennel kapcsolatban rossz előérzete volt és nem akarta, hogy ez lebénítsa. *Talán igaz a van Karlstadtnak és Reuchlin neve elég kell hogy legyen.* Ha meg mégse azt kapják, amit várnak, még mindig visszatáncolhatnak, nem csak diákokat tanácsoltak el Wittenbergből, hanem professzornak is kellett már odébb állnia. *Mint Wimpinának, aki azért se tudott megbékélni.*

– Nem, kedves professzorom – felelte halkán. – Nem találtam senki mást.

Teljesen maga elé vette a listát, egy tiszta papírt kért és nekiállt lemásolni, letisztázni az immár közösnek számító javaslatokat. Tudta, hogy ha ők ketten egyetértenek és közösen képviselik, a teológiai fakultás és az egyetemi tanács is elfogadja, jó eséllyel a fejedelem is rábólint, ha tanácsosai húzzák is majd a szájukat az új státuszok, új előadások költségei miatt. Ha pedig a fejedelem is rábólint, ők megcsinálják és a wittenbergi egyetem, legyen bármilyen kicsi és távoli, a leghaladóbb és legmodernebb univerzitások egyikévé válik.

És a leghírbédtebbé is, miattam. A haladó, eretnek egyetem.

– Lemásolom és elküldöm Spalatinnak – mondta Karlstadtnak, aki író toll helyett egy borospoharat szorongatott a kezében és elégedetten hátradőlve kifejezetten boldog és gondtalan ember benyomását keltette a lámpafény félhomályában. – Nem árt egy jóakaró a fejedelem mellett, a hivatalos úton kívül.

– Remek lesz, doktor atya – bólogatott Karlstadt. – Remek lesz. A búcsúról szóló prédikációjával hogy halad? Nem kevesen szeretnénk végre németül is hallani és olvasni.

– Haladok – mormolta Martin a lista másolásába merülve. – De ha egész nap csak írnék, akkor se érnék az írivalóim végére.

Karlstadt felnevetett és Martin felé emelte a poharát.

A március végi nap nagyon erősen tűzött, de Martin hiába ült a körtefa árnyékában az udvaron, így is nagyon melege volt. Próbálta

megfegyelmelni a kezét, de nem tudta rendesen tartani a *Prédikáció a búcsúkról és a kegyelemről* kinyomtatott példányát, amit Grünenberg műhelyéből kért kölcsön gyorsan – nem akart a saját gyűrt, megviselt példányával a hirtelen rátörő lehnini apát elé állni. Grünenberg asztalán halomban álltak a frissen nyomott példányok, legalább három könyvkereskedő sürgette a nyomdász mestert, hogy nyomja ki újra és újra, mert akármennyit el tudnak belőle adni.

Ezt akartam, nem? Martin becsukta a szemét és arra vágyott, hogy amikor kinyitja, ugyanitt találja magát, a tavaszi napsütésben, a kedves körtefa alatt, de ne Valentinus apát várjon rá, hanem Staupitz atya és ő ne az eretnekgyanus Martin Luther legyen, hanem csak Martinus testvér, egyszerű ágostonos barát, aki a bababűneivel fárasztja lelki atyját. Kinyitotta a szemét, de ki nem mondott fohásza nem talált meghallgatásra. A *Prédikáció* friss, tiszta példánya továbbra is ott remegett a kezében, szépen metszett betűkkel, német szavakkal, gondosan tételekbe rendezve a gondolatokat. *Ezt akartam, nem? Ezért mondtam el németül, ezért írtam le és adattam ki.* Most, a kihallgatására várva úgy érezte, hogy jobban örülne neki, ha kiadványa totális érdektelenségbe vagy közönybe fulladt volna.

Újra átfutotta a saját szavait. Tudta, hogy számot kell adniuk róluk, kész is volt rá, de pontosan akart emlékezni mindenre.

XIV. A búcsút a tökéletlen és lusta keresztények miatt túrik csak el, azokért, akik nem hajlandóak magukat a jócselekedetekben gyakorolni és szeretnék elkerülni a szenvedést. A búcsú még soha senkit nem tették jobba, hanem éppen az emberek gyarlóságai felett hunynak szemet, sőt, megengedik őket. Ennek megfelelően nem kellene a búcsú ellen beszélnünk, de nem is kellene mellette szólnunk.

Kinyílt a refektórium ajtaja. A ciszterciek fehér csuháját és barna skapuláróját viselő fiatal szerzetes lépett ki rajta, akivel már Martin is találkozott. Idegen színeivel szinte vonzotta a tekintetet az ágostonosok sötétebb viseletét hordó szerzetesek között. Házigazdaként Martin maga javasolta a brandeburgi püspök atya követeként váratlanul betoppanó tisztelendő Valentinus lehnini apátnak és kíséreinek, hogy a

beszélgetésük előtt kicsit pihenjenek le, az ágostonos novíciusok mossák meg a lábukat, egyenek valamit, engedjenek a problémás vikárius atya rendháza vendégszeretetének. *Vendégszeretetem jele vagy csak időt akartam nyerni?* Martint az egyetemen érte utol az érte szalasztott novícius, mikor az előadása közben rátörtek, először nem is értette, mi történt – miért keresné őt egy ciszterci apát itt Wittenbergben? De a valóság néha rosszabb, mint valami ízetlen és tiszteletlen diákréfa.

A fiatal szerzetes szélesre tárta az ajtót és a nyomában kilépett maga az apát. Jóval testesebb volt, mint kísérője, őszülő haja ölelte körül a tonzúráját. Martin felemelkedett a körtefa alá állított kis sámliról, jobb híján a *Prédikáció* vastag, nehéz lapjába kapaszkodott, majd mikor tekintete találkozott az apátéval, kimért léptekkel elindult felé és illő módon üdvözölte.

– Luther doktor atya – viszonzotta Valentinus apát is. – Jézus! Jöjjön, beszéljünk!

A wittenbergi rendházhoz nem tartozott kerengő, rendes oszlopsort se nagyon lehetett volna hova állítani. A szerény, hosszasan elnyúló épülethez néhány másik tákolmány kapcsolódott, ahogy éppen sikerült. A gerendákból ácsolt régi kápolnát már rég le kellett volna bontaniuk, de vártak vele, mert nem tudtak volna mit építeni a helyére, bár annyira megviselt állapotban volt már, hogy rosszabb időben inkább a refektóriumban tartották a kánoni órák által előírt zsolozsmákat és miséket. A lehnini apát így az épületekkel és deszkapalánkkal határolt udvaron indult el körbe, nem zavartatva magát a meglehetősen világi forgalomtól, ami a kolostorhoz tartozó sörfözde miatt keresztezte sokszor az útjukat.

– A tisztelendő brandenburgi püspök atya levelét adnám át először – mondta Valentinus apát. Martin átvette a lepecsételt, díszes küldeményt és megállt a refektórium egyik ablaka előtt. Feltörte a pecsétet, kihajtotta a levelet és kérdően az apátra nézett.

– Olvassa el nyugodtan – intett neki kegyesen Valentinus.

Martin elolvasta, ha nem is nyugodtan. Vonásai megkeményedtek. Mikor újra összehajtotta a levelet, igyekezett szelídséget és alázatosságot erőltetni magára.

– Ön ismeri a levél tartalmát? – nézett az apátra.

– Természetesen.

– Többször írtam a püspök atyának de nem kaptam tőle érdemi választ, pedig sokáig vártam – mondta Martin. Az apátot követve elindult körbe az udvaron. A szeme sarkából látta, hogy sokan, egyre többen figyelik őket, ajtóknban, ablakokban, sarkokon novíciusok, fráterek, páterek, világi munkások alakjai látszottak. Egyedül a kísézőként érkezett ciszterci testvér tűnt egykedvűnek, ahogy a refektórium ajtaja mellett álldogált vakítóan fehér ruhájában, úgy és ott, ahol hagyták. – Hagyta, hogy a püspöksége területén ellenem uszítsanak a dominikánusok és csak most húsvétkor enyhített a rám parancsolt hallgatáson. Úgy érzem, hogy csak most lett sürgős a válasz, hogy publikáltam a prédikációm a búcsúról és a kegyelemről.

Valentinus atya sokáig nem válaszolt, csak mintha magában mormogott volna.

– A püspök atya megkért arra – törte meg végül a csendet –, hogy személyesen is tolmácsoljam azt a kérését, hogy a készülő írásának kiadását halassza el.

– Melyik írásomét? – kérdezte Martin.

– A tételei igazolásáét. Illetve bármi más írásét, ha esetleg még dolgozik valamin a doktor.

– Bármi másét?

– Bármi másét – szögezte le a lehnini apát. A hangja most már nagyon határozottnak tűnt, már nyoma sem volt a kezdeti öreges tétovaságnak, óvatosságnak.

– A szent teológia doktoraként és a Szent Mária plébániatemplom rendes prédikátoraként mondtam el a prédikációt, amit publikáltam is. – Most már Martin sem óvatoskodott, ha meg is remegett a hangja, az az indulata miatt volt, amin próbált uralmat venni, elvégre egy ősi ciszterci apátság idős, tekintélyes apátjával beszélt, akit egyházi felettese, a püspök küldött személyesen hozzá. – Ha az írásomban valami kifogásolható tanítás vagy állítás van, akkor szegezzék azt ellenem. De értetlenül állok az előtt, hogy bármiféle írásom publikálást megtiltja...

– Nem tiltjuk meg, Luther doktor – szúrta közbe Lehnin. – *Az kérijük*, hogy egy ideig halassza el a kiadásukat.

– Egy ideig? – csapott le a szóra Martin. – Sculteus püspök atya is ezt mondta, én pedig vártam, vártam, az ellenfeleim mindenhol támadnak és rágalmaznak, én tovább vártam, írtam a püspök atyának, nem válaszolt,

csak az ellenfeleim bátorodtak fel egyre jobban. Most pedig, hogy egy egyszerű kis írást publikáltam a húsvéti feloldás után, egyből egy tekintélyes apátot küld követségbe, megismételve...

Lehnin apátja fáradtan felsóhajtott. Martin dacosan becsukta a száját. Szégyen mardosta, nem tudta, hogy messzire ment–e, nem tudta, hogy mi a jogos és mi nem, mi az Isten szerint való és mi nem. Ahogy a szégyen egyre jobban előntötte, valami mélyről jövő tiltakozás csapott le rá válaszul. *Én szégyelljem magam? Miért mindig én szégyelljem magam???*

– Nagyon sajnálatosnak tartjuk, hogy publikálta ezt a prédikációját – közölte higgadtan Valentinus apát. – A püspök atya nem arra gondolt a hallgatás alóli feloldás gesztusának gyakorlásakor, hogy Luther doktor majd elárastja a német fejedelemségeket a búcsúról szóló traktátusával. Jobb lett volna, ha ez nem történik meg, de most már nem tudunk mit csinálni. Azonban, amíg a doktor ügye nem kerül nyugvópontra, nyomatékosan szeretnénk kérni, hogy a már kinyomott traktátust ne terjesszék és ne nyomják ki újra, további írások publikálásától pedig tartózkodjanak. Ez a püspök atya akarata, akinek az ágostonos testvérem is engedelmességgel tartozik. A püspök atya pedig Albrecht érsek főtisztelendő atya és világi ura, Joachim fejedelem támogatását is maga mögött tudhatja ebben az ügyben. Én, idősebb testvérként atyailag intem a doktor testvért, hogy engedelmeskedjen a feletteseinek.

Martin a Grünenberg műhelyében halomban álló prédikációkra gondolt és nem mondott semmit.

– Úgy értesültem – folytatta kicsit később Valentinus apát, mikor a köztük sűrűsödő ellenséges csend már szinte elviselhetetlenné vált –, hogy hamarosan esedékessé válik tisztelt rendjük nagygyűlése a messzi Heidelbergben, ahol a doktor testvér fog disputát elnökölni, miután beszámolt vikáriusi tevékenységéről.

– Staupitz vikárius–generális atya jelölt ki arra, hogy Szent Ágoston atyánk tanítása alapján fogalmazzam meg a tételeimet és elnököljem a róluk tartott disputát – tisztázta színtelen hangon Martin. Mindketten jól tudták, miről szól az egész: a dominikánusok nagygyűlésén Tetzl vezetett disputát, az ágostonos nagygyűlésen erre adnak méltó választ. Valentinus ciszterci apátként csak kívülről, bár az ellenségeskedés miatt érezhető szomorúsággal szemlélte a dolgot és sugárzott róla, hogy békességre vágyik.

– Sok bölcsességet kívánok hozzá az ágostonos testvérnek – mondta végül kimérten. – És emlékeztetném arra is, hogy a heidelbergi disputára fogalmazandó tételeire is vonatkozik az előljárói kérése.

Néhány nappal később újabb magas rangú vendég érkezett Wittenbergbe, de ezúttal Martinnak nem kellett félbeszakítania az előadását. Spalatin fejedelmi titkár félig–meddig hazaérkezett, ha erre járt és üzenetet hagyott a kapus testvérnél. Mikor Martint értesítették, érezte, hogy egyszerre szorítja a torkát valami aggodalom és egyszerre dobog a szíve hevesebben. Újabban mindig ez a kettősség szorongatta, amikor a fejedelmi udvarból üzenetet kapott. Tudta, hogy Friedrich fejedelem mellette és mögötte fog állni, ameddig csak fejedelemként teheti, de fogalma sem volt róla, hogy mikor van vége ennek a támogatásnak. Miatta és rajta keresztül már most is sok támadás érte a választófejedelmet és Martin maga is csodálkozott, hogy az uralkodó ezt ilyen szelíden tűri. Mikor cellája magányában erről elmélkedett, rá kellett jönnie, hogy nem is attól fél, hogy vele történik valami – *Szent Pállal együtt mondhatom, nekem a meghalás nyereség* – , hanem attól, hogy Friedrich fejedelem, Staupitz atya vagy akár földi családja neve becstelenné válik miatta. *Mindenkéinek elég a saját gyalázatát bordonznia...*

Spalatin a Várkastély díszes termében fogadta, a nemes uralkodó ősök portréi és a Wettin–ház csillogó címere alatt. Mikor meglátták egymást, köszönni is elfelejtettek, csak megölelték egymást. Martin barátja szemében a szokásos csillogást látta, de fiatalos homlokán, göndör fürtjei alatt újabb, alig észrevehető ráncok is gyülekeztek a homlokán.

– Üljünk le! – javasolta Spalatin. Az ajtóban egy fiatal apród bukkant fel, fémtálcán két poharat és egy díszes kancsóban bort hozott. Spalatin mindkettőjüknek töltött és biztatta Martint, hogy igyon. Martin úgy döntött, hogy a fejedelmi palota vendégeként eltekinthet a regulához való görcsös ragaszkodástól, így engedelmeskedett. Erős, finom borral kínálták, egész elszokott az ilyesmitől a híg sörök és savanyú lőrék városában.

– Elhoztam neked a menleveleket – tett Martin elé egy vörös zsinórral átkötött, finom ívekből összehajtott pakkot Spalatin. – Maga Friedrich választófejedelem garantálja Martinus Luther barát, ágostonos vikárius és doktor sérthetlenségét a fejedelemségében és tekintélyével ugyanerre

kér mindenkit a fejedelemsége határán kívül. Ez azt jelenti – magyarázta kicsit tudálékosan –, hogy ha valaki kezét emel rá, az olyan, mintha magára a fejedelemre emelne kezét és ehhez méltó lesz a tette következménye. Tessék, nézd meg!

Martin féltette a poharát, csuhája ujjával gondosan letörölte az asztallapot és maga elé vette a pakkot. Kicsit bajlódott a zsinórra kötött dupla csomóval. Spalatin felajánlotta a törét, de Martin nem akarta barbár módon felvágni a fejedelme küldeményét. Végül a csomó engedett a körmények és kihajthatta az íveket. Cicomás kezdőbetűket, szépen írt sorokat és vörös viaszba nyomott választófejedelmi pecsétet látott. A kézírásban ráismert Spalatin betűire. Friedrich választófejedelem a Wettin-házból, harmadik ezen a néven, a Szent Római Birodalom főmarsallja... *Vajon a dominikánusok tisztelnek egy ilyen írást? Ha már Isten ígését nem?*

– Méltatlannak érzem magam erre – közölte Spalattinnal.

– Minden bizonnyal az is vagy – értett vele egyet a barátja. – És sok nehéz pillanatot szereztl a kegyelmes fejedelemnek.

– Őszintén sajnálom – mormolta Martin és komolyan is gondolta.

– Ne sajnáld. Ha a fejedelem megszabadulna tőled, még nehezebb pillanatokot élne át. Bizalmasan megsúgom – halkította le egy kicsit a hangját –, hogy Staupitz atyának külön megüzente, hogy nagyon nem szeretné, ha a drága pénzen felavatott és messze földön híres doktorával valami történne.

Martin zavartan összehajtotta a menleveleket és nekiállt visszakötözni a csomókat. A *Prédikáció* példányaira gondolt, amik gyorsabban terjednek a német hercegségekben, mint a pestis és ellenfelei legalább annyira halálosnak tartják őket. *A gondolatokat nem lehet ilyen egyszerűen visszakötözni egy pakkba...*

– Még bizalmasabban... – Spalatin most már egész közel hajolt –, azt beszélük magasabb körökben, hogy a pápa komoly nyomást helyezett az ágostonosok új főgenerálisára, hogy gondoskodjon a wittenbergi doktorral kapcsolatos problémákról. Nagyon vigyáznunk kell, Martin.

– A pápa hazug tanácsadókkal és rosszakarókkal van körülvéve – szorult Martin keze ökölbe. – Az Úr kutyái a fülébe csaholnak és elnyomják a józan hangokat.

– Könnyen elképzelhető – értett vele egyet Spalatin. – Épp ezért kell vigyáznunk. Ezek a menlevelek megóvnak attól, hogy valaki nyíltan, hatalommal lépjen fel ellened, de nem védenek meg attól, ha valaki alattomosan akar ártani neked. Többen attól tartunk, hogy ha kilépsz Wittenbergből, elrabolnak és az ellenfeleid kezére adnak, vagy egyszerűen megölnék, mintha rablók csaptak volna le rád. Azt javasoljuk, hogy a feltűnést kerülve, álöltözetben indulj el Heidelbergbe.

Martin érezte, hogy keserű kínjában fel kell nevetnie, alig bírta megfegyvelmezni magát.

– Álöltözetben? – kérdezte. – Ugyanazt a csuhát és skapulárét viselem, mint több száz más ágostonos testvérem, aki a nagygyűlésre igyekszik. Talán öltözzem diáknak vagy valami kapzsi kereskedőnek és érkezzek meg így a rendünk összejövetelére?

– Talán viselhetnéd a régi csuhádat – javasolta Spalatin. – Amit olyan nehezen cserélt ki neked Pfeffinger. Senki nem gondolná egy ilyen sovány, szakadt csuhás szerzetesről, hogy ő lenne az a wittenbergi doktor, akit az egész dominikánus rend el akar emészteni és maga a pápa is foglalkozik vele. Megvan még a régi csuhád?

– Egy novíciusnak adtam.

– Akkor ez a novícius most pár hétig új csuhát fog viselni és remélhetőleg nagyon vigyázni fog rá.

Spalatin szeme úgy csillogott, mintha egy remek anekdotát osztott volna meg a barátjával egy gondtalan borozgatás közben. – Pfeffinger tanácsos úr pedig furcsán fogja érezni magát, ha megtudja, hogy a nagy nehezen megfinanszírozott öltözetet ki viseli... – A mosoly eltűnt a titkár arcáról és alaposan végigmérte Martint. – A fejedelem azzal is megbízott, hogy nézzelek meg, bírni fogod–e az utat, mert nyugtalanító híreket kapott az egészségi állapotod felől. Őszintén szólva, barátom... láttalak már jobb borbén is.

– Semmi bajom – berzenkedett Martin. – Sokat kell dolgoznom és virrasztanom, ennyi az egész.

– Épp elég ez. Heidelberg legalább két heti gyalogút, egy ereje teljében levő férfinek se könnyű.

– Megjártam már Rómát is, az Alpok hágóin át – emlékeztette Martin.

– Kétségtelen – hagyta rá Spalatin. – Mikor tervezed az indulást? A kísérőd ki lesz?

– Leonard Beier testvér, aki a vállain is elvisz engem Heidelbergig, ha efelől aggódsz. Lang testvérnek azt írtam, hogy Quasimodo Geniti utáni vasárnap keddjén tudok elindulni, de úgy tűnik, inkább korábban fogok, talán az azt megelőző pénteken.

– Az jó – bólintott Spalatin. – Ha kiszivárogná a későbbi időpont, az csak jó, ha tört akarnának vetni neked, későbbre várnának. A fejedelem kijelölte kísérődül az egyik tapasztalt futárját, Urban Mühlmann urat, akit egészen Würzburgig melléd ad kísérőnek...

– Nincs szükségünk erre, és a regula...

Spalatin ellentmondást nem tűrően felemelte a kezét.

– A fejedelem utasítása! – emlékeztette Martint. – Meghagyom Mühlmann úrnak, hogy csütörtök estére érjen Wittenbergbe, így pénteken együtt indulhattok. Kevés olyan dologgal találkozhattok az úton, amit ő ne látott már volna, lehet, hogy többet ér, mintha katonákkal kísértetne. A fejedelem ugyancsak meghagyta az országa összes parancsnokának és tisztviselőjének, hogy figyeljenek rád és nyújtsanak segítséget, ha szükséges. Az országán kívül pedig...

Elvette Martin elől a pakkot, kinyitotta és kiterítette az asztalra a menlevélhez csatolt kisebb leveleket.

– Ez Staupitz atyának szól, egyenesen a kezébe add. A tartalmát ismered, de érjen meglepetésként, ha az atya megemlíti. Ez Coburg erődítményének uráé. Ez a levél Würzburg püspökének szól és egy tekintélyes nemes embernek ugyanabban a városban, Sigismund von Thungen a neve, a fejedelem jó barátai és lekötelezettjei, az út onnan esedékes részében az ő gondjaikra bíz. Végül pedig ez a levél Ludwig választófejedelemé Heidelbergben, aki a fejedelmünk unokatestvére. Mindenkinek személyesen add át ezeket az írásokat és bízd magad rájuk. És vigyázz magadra.

Martin bólintott, úgy érezte, már zsong a feje a sok névtől, méltóságtól és aggodalomtól. *Ki vagyok én hogy választófejedelmek adnak kézről-kézre?*

– Nagyon vigyázz magadra! – nyomatékosította Spalatin. – Fogalmad sincs róla, mi van odakint.

2. Heidelberg 1518. április

Quasimodo Geniti vasárnapja³ előtti pénteken, nem sokkal napfelkelte előtt indultak útnak; a várparancsnok külön utasítására korábban kinyitották neki az Elba–kaput. Furcsa társaságot alkottak a hajnali, vörösen derengő párában, ami megülte a folyó környékét: egy széles vállú, fiatal barát, akire nem sikerült elég nagy csuhát adni és lábszára, izmos karja alaposan kilógott a ruhája alól, egy sovány, ösztövé, csapzott hajú idősebb társa, akinél csak az öltözete tűnt megviseltebbnek és előttük egy világi, barnás–zöldes ruhát viselő, rövid karddal és legalább annyira veszélyes fegyvernek tűnő vándorbottal felszerelt szakállas férfi, aki a barátokkal ellentétben vidáman csillogó, de fürkésző tekintettel méregette a párában sejlő árnyakat.

Az első nap nehezen telt. Egy fejedelmi futár és két utazó szerzetes tempója nagyon különböző, a helyzet mindkét fél számára szokatlannak bizonyult. Lakott helyekre érve, vagy utazók csoportjaival találkozáskor messzebb húzódtak egymástól, nem akarták felfedni, hogy együtt vannak. Urban Mühlmann úr nagyon komolyan vette a feladatát és pár napig minden bokorban, minden, egykor a husziták által feldúlt falu romjai között, minden kicsit is erősebb alkatú utazóban orgyilkost látott, aki a gondjára bízott doktor életére akar törni. Az úton járó szerzetesek ritkán csapódtak oda az együtt mozgó és híreket, pletykákat cserélő utazókhoz, főleg nem a regulájukat szigorúan vevő obszerváns ágostonosok, de Mühlmann világiként nem kerülhette el, hogy alkalmi útitársakat szerezzen és beszéljen velük – az lett volna gyanús, ha védenecseihez hasonlóan hallgatásba burkolódnak. Egy kereskedő megbízottjának mondta magát, aki egy régóta húzódó követelés elrendezése végett tart Würzburgba. Problémás ügye mindenkinek volt és azt is tudták, jobb ezeket nem feszegetni. Martin titokban figyelte a fejedelmi futárt és csodálta azt a fesztelenséget, amivel idekint a világban mozgott, ahogy

³ Húsvét utáni vasárnap

tájékozódott, ahogy megtalálta a hangot a különféle rendű és rangú emberekkel. Felfigyelt arra is, hogy a semmitmondó csevegést Mühlmann észrevétlenül úgy irányította, hogy megtudott olyan dolgokat, ami küldetésük szempontjából fontosnak tartott: potenciális gyanús alakokat, akik rájuk lehetnek, az emberek véleményét a wittenbergi doktorról és írásairól. Ez a téma legtöbbször magától is felbukkant és Martin nem győzött csodálkozni álsruhája rejtőzve, hogy mennyien ismerik a nevét és a gondolatait – és mennyien várnak tőle valamit, valami jót. Még egy zsidó kereskedőtől is ezt hallotta, akivel kénytelen–kelletlen kerültek össze egy kis időre egy vámhely előtt.

Weissenfeldig feltűnés nélkül el is jutottak, ott azonban a kútnál a helyi plébános szakadt, régi csuhája és a tavaszi meleg ellenére teljesen fejére húzott kámzsája ellenére is felismerte Martint és ez a felismerés pillanatok alatt az egész falu ügyévé változott. Mühlmann többször közölte velük, hogy tüstént indulniuk kell tovább és emlékeztette őket, hogy álsruhában, titokban szándékoztak utazni, de a plébános ragaszkodott hozzá, hogy vendégül lássa őket. Mint kiderült, egykori wittenbergi diák, aki ott magiszterséget szerzett és buzgón látogatta az akkor még csak helyi szinten ismert Luther doktor előadásait, szentbeszédeit. A bajorok vendégszeretetét szelíd erőszakkal sem tudták visszautasítani, bár a végén Mühlmann már legszívesebben a haját tépte volna. Egyedül azt tudta megakadályozni, hogy éjszakára is ott marasztalják őket. Késő délután indultak tovább, ételtől és sörtől nehéz hassal, majd mikor a falu szerény templomának tornya végre eltűnt a szemük elől, Mühlmann letért egy erdei csapáshoz hasonló keresztútra.

– Telekürtölték velünk a környéket ezek a parasztok – morogta, mikor a két szerzetes kérdően nézett rájuk. – Ennyi erővel akár kötelet is akaszthatnánk a saját nyakunkba!

Szó nélkül követték. Az erdő összezárult körülöttük. Martin tagjai elnehezdedtek, ahogy gyomra küzdött a belé tömött étellel. Csak arra figyelt, hogy ne bukjon orra az egyenetlen ösvényen és lépéseinek ritmusára templomi énekeket próbált magában kántálni, néha igéket mondani. Távolról hallotta csak, hogy Mühlmann megállítja őket, mert az erdei ösvény kettévált és meg akarta nézni az egyik ágát, merre vezet; a magukat csak vonszoló barátok nélkül pedig gyorsabban tudott haladni.

Martin és Beier testvér nehézkesen letelepedett egy tölgyfa alá, Mühlmann pedig pillanatok alatt elnyelte a haragoszöld rengeteg.

– Már jön is vissza – jegyezte meg pár miatyánknyi idő múlva Beier testvér.

Az ösvényen léptek zaja hallatszott, de Martinnak rossz érzése támadt.

– Nem is arra ment – mondta Beiernek. A fiatalabb, erős testalkatú testvér két lábra pattant, ujjai elfehéredtek vándorbotját szorítva. Gyarló teste tiltakozását legyőzve Martin is feltápáskodott és szembetalálta magát egy sebhelyes arcú, koszos ruhát viselő alacsony, tömzsi paraszttal.

– Barát urak – mérte őket végig, tekintete semmi jót nem ígért. – Mi járatban itt az én erdőmben?

Martin összenézett Beier testvérrel, de egyikük sem mondott semmit.

– Ez az én erdőm! – nyomatékosította a csavargó. – Az én erdőmben pedig vámot kell fizetni. Mijük van a barát uraknak?

– Nincs semmink – közölte vele Martin. – Kolduló barátok vagyunk.

– Ha – nevetett fel a csavargó, vándorbotját két kézre fogta, mint egy furkósbotot. – Ismerem én a barát urak fajtáját, mezítláb járnak és aranykehelyből isszák a bort. Megnézném én azt a semmit, amit a csuhájukban meg a zsebükben rejtegetnek!

Beier Martinra nézett. *Ha csak meglegyintené ezt a csavargót, összetörné a csontjait.* Tudta, hogy Beier csak a beleegyezésére vár és birokra kel ezzel a botcsinálta erdei haramiával, de Martin azt is tudta, hogy semmi sem lenne távolabb a rendjüktől és fogadalmuktól, mint ez. A csavargó, botja végét fenyegetően Beier felé tartva odalépett Martinhoz és koszos balját sürgetően odatartotta.

– Gyerünk, mi van abban a zsebben?!

A fejedelem pecsétes levelei. Martin érezte, hogy valami hideg, rossz érzés kúszik végig a gerincén. Biztos volt benne, hogy ez a csavargó nem tud olvasni, azt is tudta, hogy a drága, pecsétes papírok különös reakciókat válthatnak ki a haramiákból. Nem egy levélvivőt néztek már valami fontos embernek és raboltak el váltságdíjat remélve érte miattuk.

– Lépj hátrébb! – csattant fel hirtelen egy hang a fák mögül. A csavargó két kézre kapta a botját és megpördült. A másik ösvényen Mühlmann bukkant fel, botját szintén ütésre készen tartva, de a csavargó tekintetét a futár oldalán lógó kard sem kerülte el. – Hagyd békén a barátokat!

– Ez az én erdőm! – közölte vele is a csavargó. – Kiközösíthettek a falumból, de ez az én erdőm!

– Ez a fejedelem erdeje és felkötött, ha a szent életű atyákat háborgatod! Ha a fejedelmet nem féled, gondolj Istenre!

Mühlmann lassan, de kitartóan közelített. Martin látta, hogy a csavargó arcán megrándul egy izom.

– Majd veszek búcsút – vicsorgott Mühlmannra és kiköpött Martin felé.

– Talán pont tőlük!

De nem várta meg a fejedelmi futár megérkezését, megpördült és pillanatok alatt eltűnt az erdő sűrűjében. Pár pillanat múlva egy vaskos káromkodás kíséretében egy mohos kődarab repült feljűk, hogy ártalmatlanul lepattanjon a tölgyfa egyik vaskos ágáról.

Mühlmann megállt Martinék előtt és a földre eresztette a vándorbotja végét.

– Hát az atyáktól nem hiszem – nézett Martinra. Martin bólintott. Most kezdte csak érezni, hogy mennyire megrémült ettől a senkiházítól. Mühlmann a háta mögé bökött. – Erre kell menni. És igyekezzünk végre!

Útitervük pár nap alatt teljesen felborult. Martin és Beier ezt teljes egykedvűséggel fogadta, szerzetesként gyalogos útjaik épp annyira Isten örök időtlenségében pihentek, mint a kánoni órák által szabályozott kolostori életük: elindulnak és mikor oda kell érniük, majd odaérnek. Mühlmann azonban nehezen viselte és egyre jobban aggodalmaskodott, bár ezt inkább csak apró jelekből lehetett látni. Judenbach–ba érve úgy döntött, hogy a fogadóban szállnak meg, kicsit rövidebbre fogva a napot, hogy másnap kipihentebben jobban tudjanak haladni. Mikor beléptek, az ablakok alatt álló nagy asztalnál drága ruhákat viselő, előkelő társaságot találtak. A két szakadt barát érkezésére egy pillanatnyi csend támadt, majd miután megnézték őket maguknak, folytatták a vacsorát. Mikor Martin szeme hozzászokott a bentü lámpafényes félhomályhoz, beléhasított a felismerés:

– Pfeffinger tanácsos!

Ekkor már Mühlmann is észrevette. Lekapta a sapkáját és Friedrich fejedelem tanácsosához sietett. Pfeffinger először alig akarta megismerni őket, mert Mühlmann se a szokásos öltözetét viselte, Martin szakadt csuhája meg egyenesen ledöbbsentette, bár egy szót sem szólt rá. Kiderült,

hogy egy hivatalos útjáról tart éppen hazafelé a kíséretével együtt és egy rövid, esetlen szóváltás után végül Martinékat is leültette az asztalához és ételt–italt rendelt nekik, ugyanazt, amit ők is ettek. Beier testvér Martinra nézett, majd az asztalra, Martin pedig nagyvonalúan intett neki.

– Csak bátran, Beier testvér, a tanácsos úr vendégei vagyunk!

Mühlmannon látta, hogy kissé kisimulnak a ráncai most, hogy a gondjaira bízott két barátja rajta kívül Friedrich fejedelem tanácsosainak testőrei vigyáznak az éjszaka. Pfeffingeren pedig azt látta, hogy a nyájas, udvariaskodó felszín alatt csak úgy eszi a kapzsi méreg. Martin jól emlékezett rá, hogy a tanácsos milyen nehezen talált pénzt arra az új csuhára, amit Friedrich fejedelem megígért Martinnak és hány könyörgésbe és levélbe került, mire végre megkapta. *Isten nem ver bottal.* Most kifejezetten szórakoztatta, ahogy Pfeffinger kénytelen–kelletlen vendégül látta őket és örült neki, hogy Beier testvér személyében egy kifejezetten nagy darab és a hosszú gyalogúttól alaposan kیهezett vendéggel csapolhatja meg a tanácsos úti erszényét. Mühlmann se fogta vissza magát, rég látott társaival jó pár cserépkorsó sört legurítottak. Martin is hozzátette a nemes ügyhöz, ami tőle telt, bár az ivászatba már nem merült bele annyira. Gyorsan megírt pár levelet, hogy Pfeffingerrel elküldhesse a torgau–i udvarba Spalatinnak.

Würzburgba már kifejezetten elcsigázva érkeztek meg, még úgy is, hogy Mühlmann teljesen áttervezte a napi távokat, amikor Coburgban rá kellett jönnie arra, hogy a két barát – főleg a vézna Martin – nem bírja az iramot. Coburg erődjét, ahova fejedelmi levelet is vittek, csak jóval napnyugta után érték el, mikor az őnök már bezárták a kapukat, felvonták a hidakat és Mühlmann ordítozhatott, káromkodhatott ahogy csak akart, fülük botját sem mozdították rá. Más szállást keresni is késő volt már, így néhány bokor tövébe húzódtak be éjszakára, hogy jól meg is ázzanak egy hajnali záporban.

Würzburgban azonban véget érnek Urban Mühlmann fejedelmi futár megpróbáltatásai, mert a küldetése csak eddig a városig szólt, itt egy kísérő levéllel együtt át kell adnia védenecit von Thungen úrnak, Friedrich fejedelem lekötelezettjének. Martin úgy érezte, hogy az elmúlt napok, legyenek bármilyen hosszúak és fáradalmasak, valahogy a részévé

váltak és el sem tudta képzelni, milyen lesz az utakat járni majd Mühlmann óvó tekintete és szűkszavú, de annál találóbb morgásai nélkül. – Von Thungen úr nincs itthon – közölte velük a szépen karbantartott házból kilépő intéző. Gyanakodva méregette a furcsa társaságot. – Talán két–három nap múlva érkezik haza...

Mühlmann most látták első alkalommal elbizonytalanodni. Határozott utasításba kapta, hogy a von Thungen úrnak szóló levelet csak a címzett saját kezébe adhatja, ahogy a két barátot is át kellett volna neki adnia. Jövő hétig – mi több, „talán két–három napig” – nem várhattak, már így is késésben voltak. Ha nem érnek oda időben a heidelbergi rendi gyűlésre, könnyen elterjedhet a hír, hogy Luther doktorral történt valami az úton – azzal a doktorral, akit az ő oltalmára bízta. Mühlmann kétségbeesetten forgatta a pecsétet az írást a kezében.

– Lorenz püspök atyának is át kell adnunk egy levelet – emlékeztette Martin. – Tegyük meg, ami hatalmunkban áll.

Lorenz püspök atya nagyon szívélyesen fogadta őket: nem csak a szász fejedelem régi barátja és szövetségese volt, hanem Martin tételei és a kegyelemről szóló prédikációja is nagy hatást tett rá. Gondosan elolvasta a neki hozott levelet, amiben Friedrich fejedelem az oltalmába ajánlotta a püspöksége területén átkelő barátokat, majd meghallgatta a problémájukat von Thungennel kapcsolatban.

– Semmiképp sem mehetnek tovább kíséret nélkül a testvérek – ingatta a fejét. – Ha nincs más megoldás, magam fizetem a további költségeiket Heidelbergig, hogy Urban Müller úr továbbra is óvja a doktor urat és társát. Úgy gondolom, ez a megoldás összhangban lenne azzal, amit a kegyelmes Friedrich fejedelem is parancsolna, ha ismerné a helyzetünket. Mondja az összeget, Mühlmann úr és máris küldöm az intézőmet...

Martin látta Mühlmannont, hogy kötelességtudóan bólint, de az elmúlt napokban megismerte annyira, hogy tudta, a fejedelmi parancs és a kötelességtudat ellenére is a háta közepére kívánja a két barátot. *Megtette amit parancsoltak neki; bár én is így be tudnám tölteni azt, amit az én Uram parancsol nekem...*

– Mielőtt döntenénk – szólalt meg –, szeretnénk ellátogatni rendünk helyi kolostorába. Talán találunk ott más küldötteket is, akik Heidelbergbe

igyekeznek és hozzájuk csatlakozva mehetünk tovább, nem terhelve tovább sem a fejedelem emberét, sem a püspök atya kincstárát... Lorenz püspök kegyesen intett Martinék felé.

A würzburgi ágostonos kolostorra először rá sem ismertek, mikor a kapus testvér bebocsátotta őket a rendház falain belülre. Az udvaron különféle szekerek, fogatok álltak, körülöttük világi hajtók, fuvarosok, akiket nagyon nem szeppentett meg a szent környezet. De ennél is többen voltak az ágostonosok sötét csuháját és skapuláréját viselő fráterek és páterek, különféle tevékenységekbe merülve: voltak, akik a kerengőt járták rózsafüzért morzsolva vagy párosával halk, visszafogott gesztikulációval kísért beszélgetésbe merülve, egyszerűbb fráterek csomagokat rendeztek a kocsik környékén vagy a kolostor mindennapi életébe besegítve élelemmel teli hordókat, zsákokat cipeltek. Egy felügyelőnek látszó idősebb, testesebb fráter próbált rendet tartani, kevés sikerrel. A kolostor udvarán olyan zaj volt, mint a wittenbergi piactéren, mikor beszabadulnak odakintről a parasztok is a portékáikkal.

Martin pár lépést tudott csak megtenni a kapun belépve, majd úgy torpant meg, mintha újabb falba ütközött volna; egészen másra számított. Beier testvér kötelességtudóan megállt mögötte. Mikor Martin hátranézett, Beier testvér tekintetén látta, hogy őt egyáltalán nem botránkoztatja meg ez a világi nyüzsgés. *Túl régóta járjuk már a utakat odakint...*

– Ők is Heidelbergbe tartanak – jegyezte meg Beier testvér, bár Martin nem engedte meg neki, hogy szóljon. – Ott vannak az erfurtiak.

Martin követte Beier testvér tekintetét és egy ismerős szempár villant ki a sötét csuhás és skapulárés masszából.

– Vikárius atya! – kiáltott rá Lang testvér az udvar másik feléről, egyáltalán nem a regula szellemében. – Doktor!

Az erfurti kolostor priorja, Martin régi barátja egy szekérről integetett felé és a wittenbergi testvérek már tudták, hogy nem lesz szükségük sem fejedelmi, sem püspöki kísézőre az út további részén.

– Itt minden csak teremtett dolog – intett körbe Martin. A szekér huppant egyet egy gödörben, a ropogós szalma, amit a bak mögött utazó barátok alá terített a fuvaros, nem sokat tompított a váratlan ütésen.

Martint azonban nem tudta kizökkenteni a gondolatmenetéből; mióta nem a lába, hanem lovak vonták tovább Heidelberg felé, kicsit magához tért a teste és már nem kötötte annyira béklyóba az elméjét. Gondolatai, amiket fájó lába, hasogató háta és erőtlen gyomra folyton elzavartak, most szabadon szárnyaltak. – Itt minden csak teremtés. Épp ezért nincs igaza Arisztotelésznek, aki az mondja, hogy vannak olyan dolgok, amik csak magukban, magukra nézve léteznek. Arisztotelész nem ismerte Isten mindenhatóságát, ezért mondott ilyeneket.

– Ilyen butaságokat – szúrta közbe Lang testvér, egy nemrég tört leveles ágacsokát forgatva a kezében. Szerette visszhangozni Martin szavait, odaodaszúrva őket olyan szöveggörnyezetbe, amire Martin nem is gondolt, mikor kimondta őket.

– Bátran nevezhetjük annak – hagyta rá Martin. – Tudom, hogy sokakat megbotránkoztat, de egyszerűen nem tudom megérteni, hogy miért lehet egy pogány filozófus nagyobb tekintély Isten szent Egyházában, mint a szent apostolok vagy az áldott emlékeztető egyházatyáink, köztük Szent Ágoston atyánk. És ha szóvá tehetem, ezt szóvá is teszem.

– Ha Staupitz atya felterjesztését elfogadja a gyűlés – emlékeztette Lang testvér. – Lehet, hogy azok lesznek majd többségben, akik túlzott provokációnak tartanák, ha a rendünk gyűlésén a hírhedt Luther doktort kérnénk fel a disputa elnökletére. Sokan már így is megrettentek attól a vihartól, amit az írásaid kavartak.

Martin vállat vont.

– Az nem az én dolgom – felelte. *Bár tényleg ennyire felette tudnék állni mindennek.* – Az én dolgom az, hogy eleget tegyek Staupitz atya kérésének, miszerint állítsak össze tételeket Szent Ágoston atyánk tanításai szerint és készüljek fel a róluk szóló disputa levezetésére. Ha a rend másként dönt... Würzburgból népes ágostonos csapattal keltek útnak, a tekintélyesebb atyák és az út közben megbetegedett küldöttek szekéren, az egyszerűbb testvérek a szekerek mellett, gyalogszerrel, de mindannyian vidáman és várakozással telve. Annyi testvér találkozott össze Würzburgban különféle német rendházakból érkezve, hogy az egyesített csapatukat még az elvetemültebb útonállók sem merték volna háborgatni; ha meg Martinra várt volna egy orgyilkos, komoly bajban lett volna, hogyan válassza ki a sok tucatnyi egyforma csuhát viselő, egyformára nyírt hajú

ágotonos barát közül azt, akit olyan sokan szerettek volna holtan vagy lánkra verve látni.

– Térjünk vissza a teremtéshez – javasolta Langnak, miközben a sokat látott országúton dőcögtek a szekérrel és a szalmán ülve szinte már kényelmesen utaztak. – A skolasztikusokkal az a gondom, hogy mindent meg akarnak magyarázni és úgy tesznek, mintha mindent meg is tudnának magyarázni. De ha Isten annyival magasabb rendű a teremtményeinél, mint ahogy azt tanítjuk is, hogy hihetné azt bárki, hogy fel tudja fogni Isten felfoghatatlan dolgait? Ez lesz az egyik tétel: szerintem nem nevezhetjük teológusnak azt, aki azt képzei, hogy a maga teremtett eszével megértette Isten felfoghatatlan dolgait.

– Nem nevezhetjük teológusnak? – Lang testvér felszisszent, majd odébb hajtott pár szemtelen legyet az ágacskájával. – Újabb kemény szavak Luther doktortól. Ha nem teológus, akkor mi? Minek neveznéd?

– Jó, legyen teológus – hagyta rá Martin. Szinte már dadogott, annyira gyorsan pörögtek a gondolatai, hogy a szavaival szinte nem is tudta követni őket. Szeme sarkában megrándult egy izom, ahogy újabb részletek villantak fel. – Legyen olyan teológus, aki azért teológus, mert a dicsőséget, méghozzá a maga dicsőségét keresi a teológiájában. Én vagyok a teológus, aki mindent értek, aki mindent meg tudok magyarázni... Nevezzük az ilyet a dicsőség teológusának.

– Dicsőség teológusa – ismételte meg a szavakat Lang testvér. – Ez nem is hangzik olyan rosszul.

– Pont ez a lényeg! – csapott le a felvetésre Martin. – Jól kell hangoznia! A dicsőség teológusa körül minden szép és jó, még a rosszat is jónak nevezi, mert csak a jó dolgokat szeretné maga körül látni. Épp ezért az ilyen teológus kivétel nélkül felfuvalkodott, vak és megkeményedett!

– A dominikánusokról beszélsz? – kérdezte Lang.

– Te mondtad – hagyta rá Martin. – De azt hiszem, a mi rendünkben is van bőven a dicsőség teológusaiból, akik úgy vélik, buzgóságukkal nyerik el Isten kegyelmét és cselekedeteikkel szereznek érdemeket.

– És akkor te minek tartod magad, ha nem a dicsőség teológusának? – kérdezte Lang testvér.

– Hogy én minek? – Martin kicsit odébb ült, mert a szekér oldalára kötözött faragatlan rúd már nagyon nyomta a hátát. Hirtelen felöltött benne, hogy ez a rúd olyan, mint a keresztfá, ami Krisztus vállát nyomta

a Via Dolorosán és amire felszegezték a Golgotán. – A kereszt teológusának. A kereszt teológusának, aki nevükön nevezi a dolgokat. A távolban felbukkantak Heidelberg büszke városának tornyai.

– Istenuccse, doktor úr, Önnek igazán kiváló ajánlásai vannak!
A heidelbergi palotaherceg udvarmestere alacsony, tömzsi férfinak bizonyult, paraszti testalkata mellé vaskos, ízes, Martin fülének kifejezetten furcsa némettség társult, de drága ruhái, bundás gallérja, csillogó gyűrűi és a nyakában lógó lánc mutatta, hogy kivel is állnak szemben. Az alabárdos katonák, akik eddig gyanakodva méregették a két megviselt, szakadt, porlepte ruhájú barátot, most megenyhültek.

– Jacob Simler udvarmester vagyok, üdvözlöm önöket Heidelberg nemes városában – intett nekik a fogadásukra érkezett tisztviselő. – Friedrich választófejedelem levelét tüstént a palotaherceg őméltósága elé viszem és felolvastatom neki. Addig is élvezzék a vendégszeretetünket!

Martin összenézett Beier testvérrel, a szemével intett neki, hogy kövessék az udvarmentest. Simler úr körbevezette őket a palotában, mintha valami fontos, nemes vendégek lennének, akiknek meg kell mutatni a palotaherceg gazdagságát. Megnézték a díszes, drágán berendezett termeket, külön végigmutatta nekik a fegyvertárat, bár Martinék nem nagyon tudtak mit kezdeni a különféle gyilkolásra tervezett eszközökkel, legyenek azok bármily értékesek és mívések. A könyvtárban már nem érezték ennyire idegennek magukat, de Martint egyre jobban zavarta, hogy itt járják a számára ismeretlen és értéktelen protokoll lépcsőfokait, miközben neki a rendjük gyűlésére készülő testvérei között kellene lennie az ágostonos rendházban. *Talán már Staupitz atya is itt van!* Mindennél jobban vágyott arra, hogy újra lelki atyja szűrős, mindig valami elmés megjegyzést ígérő szemébe nézzen és testvéri módon átölelje, amikor üdvözlik egymást. Staupitz atyát egy biztos pontnak érezte a világban, ami ez elmúlt tél óta a feje tetejére állt és amiben bizonytalanul mozgott, hiába mutatta magát eltökéltnek és magabiztosnak.

– Igazán remek ajánlólevelet kapott, doktor úr – ismételte meg Simler udvarmester, mikor a palota bejárása után visszatértek a fogadóterembe.

– Bátran tárják elénk, ha bármire is szükségük van vagy bármiben is tudunk Önöknek segíteni, legyen az útiköltség, szolgák munkája, fegyveres testőr, vezető...

– Isten bőségesen ellátott minket mindennel, udvarmester úr – felelte neki Martin. – Csak rendünk házába szeretnénk...

– Egy közös, illő módon elköltött vacsorára mindenképp itt kell maradniuk – közölte velük nyájasan az udvarmester. – A többi prior és vikárius atyával, a doktor úr barátaival egyetemben.

Martin megadóan bólintott.

– Akkor hát ezek lesznek a tételek.

Staupitz atya fáradtnak tűnt. *Furcsa lenne egyszer frissnek és kipihentnek látni az atyát.* Martin sejtette, hogy az elmúlt hónapokban miatta is került pár új ránc Staupitz atya amúgy sem sima arcára.

– Ezeket állítottam össze az atya kérése alapján – bólintott Martin. – Huszonnyolc teológiai és tizenkettő filozófiai tétel, Szent Pál és Szent Ágoston atyánk tanításai alapján.

A heidelbergi kolostor kerengője Staupitz atyához hasonlóan hallgatásba burkolódzott, bár egyáltalán nem volt üres: az ágostonos rendi konvent első szakasza után sok fráter kereste Istent és a gondolatait a szépen karbantartott belső udvart övező oszlopok között sétálva. Martin és Staupitz ki is léptek az árkádok alól, hogy ne zavarják a rendtársaikat és körtefa híján egy zöldellő bokor mellett beszélgettek.

– Ezek elég... harcos tételek – jegyezte meg Staupitz. – Támadó tételek.

– A kereszt teológiája támadó teológia – felelte alázatosan a füvet nézve Martin. – Úgy vélem, azok után, amit rendünkre mondtak sokan, mi sem tehetünk úgy, mintha...

– Martinus doktor! – Staupitz atya hangja szigorúan csengett. Martin felnézett és állta a frissen újra kinevezett német rendtartományfőnök vikárius tekintetét. – Rendünk évszázadok alatt felépített hírneve is kötelez bennünket arra, hogy ne menjünk bele semmiféle méltatlan patvarkodásba, ami annyi örömet szerezne rosszakaróinknak. Igen, senki sem tesz úgy, mintha dominikánus testvéreink ne... ne hangoztatnának igen kétségesnek tűnő dolgokat. Azt hiszem, ágostonos rendünk küldöttei méltó választ adtak erre azzal, hogy az eretnek hírébe hozott Luther doktort kérték fel a nagygyűlés disputájának vezetésére. Nem tudom, kell-e ennél tovább mennünk.

– Ezért nem vitathatjuk meg a kilencvenöt tételtemet – mondta Martin.

– Ezért – bólintott Staupitz.

– Amik lehet, hogy soha nem is lesznek már megvitatva dispután.
– Könnyen lehet – értett vele egyet a vikárius–generális. – Ahogy ezt már az elküldésük előtt is mondtuk többen. A dolgok már túlléptek azon a szinten, hogy ezekről a tételekről disputát lehetne tartani.
– Akkor... mi a gond a mostani negyven tétellel? – kérdezte óvatosan Martin.
– Nem tudom – vallotta be Staupitz. – Botránkozzon meg a doktor atya, de nem tudom.
– Eretnekséget lát benne az atya?
– Épp ellenkezőleg – szakadt ki Staupitzból. – És ez okozza a nagy dilemmát. Én biztattam az időközben doktorrá lett testvéremet a Szentírás tanulmányozására és közben reméltem, hogy az a kincs, amit a testvérem majd ott talál... az változást hoz. Most pedig, hogy ez... ez formálódik... már nem tudom. Talán hiba volt rendtársainktól az, hogy újra engem választottak meg a rendtartomány élére.
– Távol legyen! – Martinból valósággal kiszakadtak a szavak, hangosabban is, mint illett volna, a kerengőn sétáló szerzetesek felkapták a fejüket és keresték, ki az, aki az illem és a regula ellenére kiáltozik. – Távol legyen – ismételte meg halkabban Martin. – Ki lehetne alkalmasabb a rend vezetésére, mint...
Staupitz felemelte a kezét, mire Martin elhallgatott.
– A doktor atya készüljön a disputára – mondta halkán a rendfőnöke. – És ajánlja a lelkét az Úr kezébe.
Martin érezte az atyán, hogy olyan dolgokkal küzd, amik ide kapcsolódnak, de mégsem beszélhet róluk. Pletykákat is hallott, amiknek nem adott hitelt, egyesek azt beszélték, hogy a pápa az ágostonosok római generálisát, mindannyiuk legfőbb vezetőjét felszólította, hogy saját hatáskörében intézkedjen az eretnek doktorának ügyében. *Hogy mondhatna ilyet Krisztus helytartója, amikor Krisztus ügyében járok?* Martin a konvent felmentette vikáriusi tisztsége alól, lejárt az ideje, elfogadták a beszámolóját, de nem hosszabbították meg, utódjául Lang testvért, erfurti prior atyát jelölték ki. Még el se hagyták a gyűlés első felének helyet adó templomot, már ez is pletykává változott: az eretnek barátot lefokozták, régi szerzetestársát ültették a nyakára felügyelőnek. Valójában Martin sem akart tovább vikárius lenni, elég volt neki a wittenbergi rendház és az egyetem ügye, megszakadt volna, ha a környékbeli – nem

is közeli – rendházakat is tovább kellett volna istápolnia. *Sose vágytam egy rangra sem.* Ugyanakkor a konvent elfogadta Staupitz atya indítványát, hogy Martin elnökölje a rendi gyűléseken szokásos disputát, amin az aktuális teológiai kérdéseket vitatják meg, miután a szervezeti dolgokat elrendezték. *És mi lenne aktuálisabb annál, hogy mit tanít Szent Ágoston atyánk az ember igazságáról és a kegyelemről?*

Staupitz Martin felé nyújtotta a negyven tételével teleírt lapot, majd megáldotta és elbocsátotta őt.

– Az ott egy dominikánus, ott hátul!

A disputának helyet adó terem zaja zsbongó méhkaséhoz hasonlított. Beier testvér, aki írnoknak kijelölve több ív papírlappal és írószerszámokkal felszerelve ült Martin közelében, egész közel kellett hajoljon rendtársa füléhez és még így is szinte kiabálnia kellett ahhoz, hogy érthető legyen, mit mond.

Martin elszakadt az ölébe készített jegyzeteitől és próbálta felfedezni, kiről beszél Beier testvér. A nyílt disputára nem csak a rendjük küldöttei, sok száz ágostonos szerzetes, hanem külső vendégek is bebocsátást nyerhettek; persze nem akárhik. *Hát már nem is rejtegetik a kémeiket...* A fehér csuhát és fölötte sötét, vállakat befedő köpenyt viselő prédikáló rendi szerzetest hamar észrevette, bár a világi és civil egyházi hallgatóság körében állt. *Ez szinte még gyerek!* Csodálkozott rajta, hogy ellenfelei egy ilyen teifelesszájú suhancot küldenek rá, ráadásul a fiú tekintete is túl nyíltnak, ártatlannak tűnt, nem olyanak, mint amilyenek az ellenfeleit elképzelte.

Beiernek nem mondott semmit, csak némán biccentett. Beier visszaült a helyére és ő is rendezgetni kezdte az eszközeit. Odébb a terem felügyeletével megbízott helyi fráterek terelgették a népes hallgatóságot. A terem már zsúfolásig megtelt és Martin nem is nagyon mert már felnézni, mert folyton tekintetek kereszttüzében találta magát. *Mindenki az eretnek barátra kíváncsi...* Staupitz atya a vezetőknek kijáró főhelyen ült, nem messze az disputa vezetésével megbízott Martintól, kissé jobbra tőle Lang testvért látta, aki buzgó beszélgetésbe merült a helyi priorral, néha Martin felé intve. *Lang számára nem sok meglepetést nyújtanak majd a tételek.* Staupitz atya gondolataiba merült, törődöttnek, de ugyanakkor elszántnak is látszott. Martinnak eszébe jutott Friedrich fejedelem ötlete,

amit annak idején Spalatinon keresztül tolmácsolt neki, a véleményét kérve. *Lehet, hogy támogatnom kellett volna azt, hogy lelki atyámból püspök legyen.* Martin lelkipurdalást érzett, ahogy a szeretett arcon egyre mélyebbnek tűnő ráncokat nézte. Ha Staupitz atyát ki tudta volna hagyni az ügyéből, amit a tételeivel gerjesztett, gondolkodás nélkül megtette volna. De emlékeztette magát arra, hogy ez lehetetlen. *Staupitz atya is a kereszt teológusa, már akkor az volt, amikor én még a bűneim elől menekültem.*

A felügyelő fráterek elcsendesítették az egybegyűlt hallgatóságot és a szokásos liturgiával elkezdődött a disputa. A heidelbergi prior köszöntötte a tudós küldötteket, akik majd részt vesznek a tételek megvitatásán és ugyanígy köszöntötte a hallgatóságot, név szerint kiemelve a nemesebb, magasabb méltóságot betöltőeket, rend és rang szerint gondos sorrendben említve őket. Martin csak ekkor fedezte fel, hogy szívélyes vendéglátójuk, a palotaherceg is ott szorong az egyik padon, méltóságával csak annyit nyerve, hogy kísérei kicsit több helyet hagytak mellette. A helyi prior végül Luther doktort is köszöntötte „Wittenberg nemes egyeteméről, a százok kegyelmes hercegének, Friedrich választófejedelemnek földjéről”, mint a disputa tételeinek benyújtóját és a vita elnökét. Martin érezte, hogy az izgalomtól kiszáradt a szája. *Nem ezt akartam, amikor megírtam azt a kilencvenötöt? Nem arra vártam, hogy disputát vezessenek?* Már nem volt annyira biztos benne, hogy tényleg ezt akarta-e.

A házigazda heidelbergi prior után Staupitz atya emelkedett szólásra, mint a német rendtartomány újraválasztott vikárius–generálisa. Martin szeretett volna figyelni rá, de gondolatai folyton a tételei felé fordultak, néha görcsös félelem ragadta meg, mert úgy érezte, a papírra írt gondolatok csak légből kapottak, saját korlátolt elméjének szüleményei és az első oppozíció után darabokra hullik az egész építménye, semmiféle kritikát nem fog kiállni. Ahogy a katonás rendben sorakozó betűket nézte, szinte bepánikolt, mikor rádöbbsent arra, hogy még a Szentírás vonatkozó részletei sem jutnak eszébe, nem szólva Szent Ágoston írásairól. Valahol a távolban Staupitz atya mintha Martin nevét mondta volna, majd hirtelen süket, várakozástól feszülő csend támadt.

Csend.

Martin a tételeit nézte, a betűk hangyákká változtak és elmásztak a helyükről. Martin becsukta a szemét és remélte, hogy eltűnik innen, vagy

eltűnik minden körülötte, korcs, káromló imát fohászkodott, de nem talált meghallgatásra.

Valaki finoman oldalba bökte.

Olvasni, csak olvasni...

Nem mert felnézni. Krákogva megköszöri a torkát majd visszaparancsolta a hangyákat a helyükre. Kinyitotta a száját és bizonytalanul megbicsakló hangon olvasni kezdte a tételei bevezetését:

– A magamban való bizakodást teljesen elvetve...

Az utolsó szónál elcsuklott a hangja. Kétségbeesetten felnézett és valami miatt a fiatal dominikánus tekintetével találta magát szemközt. A fiatal fiú szeme úgy csillogott, mintha valami szépet és dicsőségeset látna, nem egy szerencsétlen, ösztövért barátot, aki szakadt, régi csuhában ül és még a saját betűit sem tudja felolvasni.

Martint elöntötte a dac. Újra krákogott egyet és elkezdte előlről, amilyen hangosan csak bírta.

– A magamban való bizakodást teljesen elvetve, a Szentlélek Példabeszédekben adott tanácsát követve, miszerint ne legyünk bölcsek a magunk értelme szerint, ezennel szeretném vitára bocsátani ezeket a tételeket mindazok elé, akik ezen a dispután jelen óhajtottak lenni. Válgjon mindannyiunk számára tisztává, hogy e nevezett tételek valóban Szent Pál apostolnak, Krisztus választott eszközének nyomában járnak-e, és híven követik-e Szent Ágoston atyánkat, aki Szent Pál hű értelmezője mindannyiunk számára.

Levegőt is alig mert venni, mert félt, hogy elfogy a lendülete. Mire azonban a bevezetés végére ért, félelme már teljesen lemaradt mögötte: az idegen hely és az elmúlt hónapok okozta furcsa helyzet szorongatása teljesen eltűnt, ahogy Martin, az egykori Filozófus, a Szent Teológia doktora, az egyetemi előadó, prédikátor és a disputák zavaros vizében élvezettel lubickoló vitázó erőre kapott. *Ha Isten velem, ki lehet ellenem?* Végignézett a hallgatóságán és állta a sok száz szempárt, ami mind rá szegeződött.

– A tételek így hangzanak! – jelentette be, majd kicsit magasabbra emelte a jegyzetét, de szinte bele sem kellett néznie. – Első tétel: Isten törvénye, ami az életünkre nézve a legtisztéletreméltóbb szabályozás, nem képes az embert az igazságosság felé vezetni, hanem sokkal inkább hátráltatja ebben! Második tétel: Még ennél is kevésbé haladhat az igazságosság felé

az ember akkor, ha cselekedeteit szokásaiból, vagy a természetből fakadó esze alapján végzi. Harmadik tétel: Habár az emberek jócselekedetei mindig ragyognak és jónak látszanak, mégis, valószínű, hogy ezek mind halálos bűnök! – A termen morajlás futott végig, de Martint nem tudta kikölkenteni semmi, még azt sem várta meg, hogy a fegyelmezettebb hallgatók pisszegésükkel lecsendesítsék azokat, akik már a harmadik tételnél elvesztették a türelmüket. – Negyedik tétel: Habár Isten cselekedetei soha nem nyilvánvalóak és lehet, hogy szegényesnek tűnnek, mégis örökkévaló nyereséget hordoznak!

Egy idő után Martin már nem is nézett a papírjára, hanem csak a teremben szorongó hallgatóságot nézte, sötét csuhába és skapuláréba öltözött rendtársai tömegét, a hátrébb helyet foglaló egyetemi polgárokat, professzorokat, nemes vendégeket, papokat, magisztereket, a dominikánusok arcátlanul ide küldött fülét és szemét, Lang testvért, akivel a szekéren döcögve közösen gyúrták a tételeket, bár a végső formájukat Martin adta nekik, sokszor testvére ellenkezésére, és mindenekelőtt Staupitz atyát nézte, akinek annyira szeretett volna olvasni a gondolataiban, de az öreg, ráncos arc bezárt könyv maradt előtte.

De nem a többieké: bár a felügyelő fráterek próbáltak ügyelni a csendre, a sorban felolvasott tételek olyanok voltak, mintha újabb és újabb csontszáraz rőzsenyalábokat dobott volna egy már amúgy is ropogva égő máglyára.

Talán a saját máglyámra gyűjtöm a fát...

– Tizenharmadik tétel: A bűneset után a szabad akarat csak névlegesen szabad: ha egy embernek hatalmában áll valamit szabad akaratából cselekednie, akkor csakis halálost bűnt cselekedhet. Tizennegyedik tétel: A jócselekedeteket tekintve a bűneset után az ember akarata csak egy passzív képesség, míg a gonosztetteket tekintve mindig aktív képességként működik.

Ezen tétel felolvasása után muszáj volt egy kis szünetet tartani, mert a szabad akarat kérdése már több volt annál, amit sok tucatnyi hallgatója némán elviselt volna, nem tudták kivárni azt a részt, amikor a tételeken egyenként végighaladva mindenki benyújthatja az oppozícióját, megfogalmazva, miért nem ért vele egyet, hogy utána meghallgassa a tétel védelmét is. A terem szinte kettészakadt, szerzetesek vitatkoztak egymással vagy magiszterekkel, idősebbek intették helyükre a

fiatalabbakat, mire sokszor még több fiatallal találták szembe magukat, néhány helyen öklök is a magasba emelkedtek. A palotaherceg csillogó tekintettel nézte a botránnyosan viselkedő tudós társaságot és a vérmesebb helyzetebe került csoportok felé még oda is kiáltott, mintha valami vásári verekedés résztvevőit hergelné. Lang testvér a fejét fogta, de a legfurcsább Staupitz atya volt: némán bólogatott, talán nem is látta, mi történik az orra előtt. Az egyik oszlop körül fiatal szerzetesek ültek és ütemesen a „Pelagisták! Pelagisták!” jelzőt skandálták az odébb tömörülő idősebb rendtársaik felé. Martin maga is kacérkodott ezzel a jelzővel a tételek szövegezése közben. Pelagius annak idején Szent Ágoston teológiai ellenfele volt, aki a szabad akaratot képviselte a püspök atyával szemben, de alulmaradt és tanait tévtannak nyilvánította az egyház. *Mégis, Pelagius tanítása folyton erőre kap és elterjed és Szent Ágoston helyes tanítása okoz botrányt, mert sokan azt képzelik, az ember akarata szabad...*

A terem nagy nehezen lecsendesedett, de az indulat ott izzott a mélyben továbbra is; Martin alig várta, hogy a disputa szabályai szerint megfogalmazva tárják elé az ellenvetéseket, hogy illő módon megfeleljen rájuk. *Ami a víz a balnak, az a disputa a teológusnak.* A kereszt teológusának. Krárogott egy hangosat, hogy visszaterelje magára a figyelmet és folytatta a tételeket.

– Tizenkilencedik tétel: Nem nevezhető teológusnak az, aki azt képzei, hogy megértette Isten felfoghatatlan dolgait a maga teremtett eszével!

– Akkor minek nevezhető? – kiabálta be valaki. Martin nem vett róla tudomást, mert ez még csak a tételek előadásának helye volt, nem a vitáé.

Ráadásul néhány tétellel odébb meg is felelt a kérdésre.

– Huszonegyedik tétel: A dicsőség teológusa a gonoszt jónak, a jót pedig gonosznak nevezi, a kereszt teológusa pedig nevükön nevezi a dolgokat!
Huszonkettedik tétel: Az a bölcsekedés, ami úgy véli, hogy Isten láthatatlan dolgait teremtményként megértheti, az felfuvalkodott, vak és megkeményedett!

Pár fiatalnak tűnő hang felnevetett, de hamar lepisszegték őket.

– Huszonötödik tétel: Nem az az igaz, aki buzgón gyakorolja magát a jócselekedetekben, hanem az, aki cselekedetek nélkül bővelkedik a Krisztusban való hitben.

– És a búcsúk? – kiáltott közbe egy öblös hang. Martin a dominikánus barátira nézett, de nem ő volt. *Hogy is lehetne ilyen öblös hangja egy síhedernek?*

Aztán meglátta: ágostonos testvére volt, hozzá hasonló korú, de jóval testesebb, kissé odébb is húzódtak tőle a szomszédai, hogy teret adjanak neki. Martinra mutatott:

– Ha a parasztek hallanák, miket mond a doktor, megköveznék! – harsogta. Hangos nevetés fogadta a bejelentését.

Martinnak eszébe jutott az erdei csavargó és a sűrűből vakon felé hajított mohos kődarab.

– Megköveznek anélkül is – mormolta maga elé, majd tüntetőleg feljebb emelte a papírlapját és folytatta:

– Huszonhatodik tétel: A törvény ezt mondja: Tedd meg ezt! De ez sosincs megtéve. A kegyelem ezt mondja: Higgy Benne! És minden meg van téve.

A kövezéssel fenyegetődző testvér érezte, hogy elfogyott a rá irányuló figyelem, még pár tétel megvárt fennállva, fejét csóválva, majd mikor úgy érezte, senki nem veszi észre, óvatosan leült.

– Eddig a teológiai tételek – zárta le Martin. – Most pedig következzenek a filozófiára vonatkozó tételek. Huszonkilencedik tétel: Ha valaki nem akarja veszélybe sodorni magát azzal, hogy Arisztotelészt tanulmányozva műveli a filozófiát, az először váljon bolonddá Krisztusban!

A tétel felolvasása után egy szempár tüzes vasként perzselt ki a hallgatóságból, a sötét csuhás ágostonosok masszájából. Martin felismerte a szempár tulajdonosában Usingen professzort, régi egyetemi tanárát, majd kolostorba lépett rendtársát, egykori wittenbergi tanártársát, aki azóta visszatért Erfurtba és buzgón tanította Arisztotelészt. Nem bírta ki, hogy a disputabeli szerepének ellenére ne biccentsen oda egyet az öreg szerzetesnek.

Folytatta a filozófiai tételek felolvasását és már alig várta, hogy a lovak közé dobhassa a gyeplőt és birokra keljen a teremben felkavart érvekkel és érzelmekkel.

A vita után diadalmasan, de annál kimerültebben maradt az érvek és ellenérvek porondján. Az első felolvasást követő heves kitörések után megdöbbenette, hogy a jelen levő tudósok és egyéb magiszterek oppozíciói mennyire logikusak és az érvek talaján maradók voltak. Talán az első pár harapósabbra sikeredett támadás után, amikre Martin hasonló harapóssággal, de ugyanakkor kősziklaként megálló érvekkel és

idézetekkel felelt, a hevesebb opponensek is jobbnak látták jobban felvértezni magukat. A kezdeti félelmei ellenére Martin szabadon és pontosan tudott idézni Szent Páltól és Szent Ágostontól, sokszor zavarba hozva ellenfeleit, akik néha még az idézetek helyességét is megkérdőjelezték, hogy annál jobban megszegyenüljenek, mikor a jelen levő írások és egyéb segítők kikeresték nekik a megfelelő passzust az előre bekészített helyi könyvgyűjteményből. Martin azt is megfigyelte, hogy a tételeket (vagyis őt) támogatók zöme a fiatalabb szerzetesek közül kerülnek ki, míg az azokat kételkedéssel vagy sommás elutasítással fogadók inkább az idősebbek, akik Arisztotelész és a skolasztika emlíni nevelkedtek és bele is csontosodtak. A disputa végül a tételek megvédésével zárult, és az elején felkavart indulatok ellenére egyértelműnek látszott, hogy Martin negyven tétele, vagyis Szent Pál és Szent Ágoston tanítása diadalmaskodott. *Újra diadalmaskodott, de hányszor kell még a pelagisták fejére taposni?*

A vitát hivatalosan lezáró ceremónia után hosszú sorokban állva keresték Martin társaságát világiak és rendtársak egyaránt, előre engedve a nemes urakat és tudósokat. Martin fogadta a gratulációkat, amik nem is annyira őt, hanem az egyetemét méltatták. „Nem is gondoltuk volna ezt a wittenbergiekről...” Vacsorameghívások tucatjait fogadta és fogalma sem volt arról, hogy tesz majd nekik eleget, mások levelet ígértek vagy tételek, írások másolatait kérték. A sor végén, szerényen meghúzódva ott állt a fiatal dominikánus barát is, aki körül a tömeg ellenére is mindig maradt némi hely, de látszólag megszokta már, hogy idegen test ebben a teremben. Közelebről nézve már nem tűnt annyira fiatalnak, talán tiszta tekintete és sovány termete csapta be Martint a disputa előtt. Végül elfogyott a sor és szembe találta magát a dominikánussal – az első hűsvér dominikánussal azóta, hogy a prédikáló testvérek rendje valóságos kereszties háborút hirdetett az eretnekgyanús wittenbergi doktor ellen. – Martin Butzer atya vagyok a prédikáló testvérek rendjéből – mutatkozott be a dominikánus barát, majd megismételte a nevét latinostíva is: – Martinus Bucerus.

Távol áll tőlük a görögösített név, az túl modern...

– Én pedig a wittenbergi Martinus Eleutherios doktor vagyok – nézett rá szúrósan Martin. – Minden bizonnyal már hallott rólam.

Észrevette, hogy egyre többen gyűlnek köréjük, talán kajánul, botránnyra éhesen, talán aggódva, készen arra, hogy segítsenek, ha kell.

– Igen – felelte Butzer, úgy tűnt, nem veszi fel a felé dobott gúnyt. – Természetesen hallottam a doktrorról. A mai nap viszont nem csak a doktrorról hallottam, hanem a doktrort hallottam magát és szégyenkezve azt kell mondjam, hogy rendünk bizony hiába támadta a wittenbergiek doktorát, mert ő egy jottányit sem tért el attól, amit a Szentírás alapján igaznak talál.

A körülöttük állók suttogása elhalt. Martin is zavartan nézett a dominikánus szerzetesre. Felkészült arra, hogy most szemtől–szembe hallja az eretnekségre és a pápa tekintélyének elvetésére vonatkozó vádakot, meg is tudott volna rájuk felelni, azt sem tartotta mellékesnek, hogy több száz ágostonos rendtársa áll mögé, ha kell... De Butzer atya egyszerű de határozott szavai váratlanul érték. Már maga a kiállása is: bejön az ellenséges rend oroszlánvermébe egymaga, messzire rikító idegen csuhájában és fiatal arcával és olyan magabiztosan, rendületlenül áll, mintha egy birodalmi hadsereg venné körül. *Hát van ilyen? És pont az Úr kutyái közül egy? Azt hittem, csak falkában mernek csabolni.*

– Hallgatom a testvérem – felelte végül Martin. Hirtelen nem is tudott volna mást mondani, a rá szegeződő várakozó tekintetek ellenére sem.

– Meghallgattam a disputát – folytatta Butzer. – Próbáltam mindent lejegyezni, amit csak módomban állt, mert azt gondolom, ezek a tételek méltók arra, hogy sokan megismerjék őket. Úgy láttam, hogy Martinus doktor számára Szent Pál és az evangéliumok épp olyan ismerősek, mint minálunk Scotus vagy az angyali doktor⁴ írásai, és tanai semmiben sem mondanak ellene a Szentírásnak. Épp ezért állok itt most kissé szégyenkezve, hiszen...

– A testvéremek... ö...

– Martin Butzer – segítette ki valaki a hallgatóságból.

– Butzer testvérem nem kell szégyenkeznie – mondta Martin. – Annak kell szégyenkeznie, aki úgy véli, hogy ha egyszer már megtanult valamit, akkor annak mindenképpen igaznak kell lennie. Egykor magam is ilyen voltam, de Isten kegyelme kirángatott ebből. A testvérem fiatal ember és úgy látom, hogy azt a tanítás, amit Isten rám terhel, a fiatalok felé tör

⁴ Aquinói Szent Tamás

utat. Ahogy Pál apostol is a pogányok felé fordult, mikor a zsidók elutasították az evangéliumot, úgy fordulok én is a fiatalok felé.

Egyetértő mormogást hallott mindenfelől.

– Estére lakomát szerveznek a jóakaróim – mondta még Martin. – Hívom a prédikáló rendbe tartozó testvért, hogy ha méltónak talál rá, csatlakozzon hozzánk és folytassuk ott a szent teológiáról szóló beszélgetést!

Martin Butzer atya szeme úgy csillogott, mintha valóban csak egy siheder lett volna.

3.

Drezda

1518. július

Lang testvér, erfurti prior, a Martin tisztségét átvevő új területi vikárius a nyár közepén érkezett meg Wittenbergbe, hogy elődjével közösen végigjárják a felügyelete alá került rendházakat és hivatalosan is átvegye a feladatát.

– Mansfelden keresztül jöttem – mondta Martinnak, miután kíséreléssel együtt illő módon elhelyezték a szűkös wittenbergi kolostorban és megmosták a hosszú utat megtett testvérek lábát. – Albrecht mansfeldi gróf személyesen fogadott és sokat beszélgettünk, főleg rólad.

– Remélem nem érzik úgy, hogy szégyent hoztam a városomra – nézte a refektórium asztalának sötét erezetét Martin.

– Épp ellenkezőleg – biztosította róla Lang. – A gróf az egyik legnagyobb jóakaród, akivel találkoztam. Épp ezért kell egy üzenetet átadnom tőle.

– Hallgatom.

– Albrecht gróf tudomására jutott pár dolog, amit nem oszthatott meg velem, de amik alapján azt tanácsolja neked, hogy egy ideig ne lépj ki Wittenberg falain kívülre.

– Ne lépjek ki Wittenberg falain kívülre?

– A biztonságod érdekében.

Martin törődötten sóhajtott.

– Mióta Tetzl keresztes-hadjáratot hirdetett ellenem, mindenki ezt mondja – közölte Langgal. – Húzzam meg magam itt a falak oltalmában, ne beszéljek, ne írjak, ne is létezzem egy darabig. Heidelbergbe sem akartak elengedni. Az egész utat végigóvataskodtuk, az elején már attól is rettegtünk, ha egy madár felröppent egy bokorból. Aztán mi bajom lett? Álruhában, gyalog osontam odáig és szekéren érkeztem vissza, mint valami öreg nemesember.

– Hallottam róla – bólintott Lang –, hogy az eislebeniek saját költségükön hazáig szekereztettek. De azóta történtek dolgok, magam is hallottam ezt–azt.

– Arra gondolsz, hogy a pápa megparancsolta az ágostonos generális atyának, hogy bilincsből vitessen Rómába? – kérdezte Martin.

– Például.

– Én ezt nem hiszem el – legyintett Martin. – Ezt csak a Szentatya körül lebzselő méltatlan haszonlesők terjeszthetik, akik mindenfélét összehazudoznak rólam. Ezért fogok közvetlenül a Szentatyához fordulni és az oltalmába ajánlani magam. Már megírtam a kilencvenöt tétellem magyarázatát és elküldtem Staupitz atyának, hogy továbbítsa őket Rómába. Ha a pápa megismeri az igazságot rólam, betömi végre azoknak a száját, akik el akarnak veszejteni.

– Legyen úgy – hagyta rá Lang, kevés meggyőződéssel a hangjában. – Én csak a mansfeldi gróf úr üzenetét adtam át, területi vikáriusodként pedig megértem és elfogadom, ha magad helyett más kísérőt rendelsz ki mellém, hogy végigjárjam velem a rendházakat.

– Szó se lehet róla – szögezte le Martin. – Különben is, mit tudnak velem csinálni? Feleségem, gyerekeim nincs, házam, tanyám még annyira sem, a jó híreket már rég legyilkolták, csak ezt a nyomorult testet vehetik el tőlem, megrövidítve pár évvel a földi szenvedéseimet. Megyek veled, ahogy illik.

Lang megadóan széttárta a karját.

– Apámról... – kezdett bele óvatosan Martin. – Apámról hallottál valamit?

– Láttam a házukat – mondta Lang. – Szépen megvannak. De többet nem tudok róluk. Nem szívlelik a magunkfajtaikat.

– Nem – visszhangozta Martin. – Nem igazán.

Jó pár napba került körbejárni a Martin volt körzetéhez tartozó kolostorokat, így részletesen át tudtak beszélni mindent, a rendházak ügyes–bajos dolgaival kezdve és valahogy mindig a Martin körül kavargó sötét felhőkhöz érkeve. Lang testvér beszámolt arról, hogy Erfurtban és környékén milyen híre kelt a heidelbergi disputának. Hogy Martin régi tanárai, Usingen atya, de főleg Trutvetter professzor atya, aki annak idején még az egyetemen disputára tanította, engesztelhetetlenek és végtelenségig csalódottak, amiért ígéretes tanítványuk az alapjainál fogva akarja lebontani azt a skolasztikus teológiát és arisztotelészi filozófiát, amibe évszázadok óta minden tudós elme belegyökerezett. Beszélt a

fiatalabb páterek és teológiai tanulmányokat folytató fráterek lelkesedéséről és hogy emiatt számos kisebb–nagyobb perpatvarral kellett priorként foglalkoznia. Elmesélte, hogy a helyi könyvkereskedők mekkora forgalmat és pénzt csinálnak minden olyan új írásból, ami a wittenbergi Luther doktorhoz kapcsolódik, ha egy új nyomtatvány érkezik az Elba partjáról, a város értelmisége napokig azon elmélkedik és sokszor ököltre is mennek rajtuk; hasonló, bár kisebb hullámokat vet, mikor a doktor ellenfelei publikálnak valamit.

– Van belőlük bőven – jegyezte meg Martin. – Néha úgy érzem, ha egynek megfelelek, két másik ugrik a helyébe.

– Nem hiszem, hogy ez elkedvetlenítene – jegyezte meg Lang némi éllel.

– Eck árulása nagyon rosszul esett – vallotta be Martin. – Egyszerűen nem értem, miért kellett így hátba döfnie. Én minden ellenfelemnek nyíltan mentem neki, nem róhatja fel senki, hogy másképp tettem volna. Ő meg alattomban terjesztette az *Obeliszkjeit*⁵, ha Isten nem rendeli úgy, hogy a kezembe kerüljön egy példány, még mindig azt hinném, hogy a barátom.

Eck doktor az Ingolstadti egyetem alkancellárja volt, híres tudós és megrögzött vitázó, aki téziseket írt az uzsora támogatására, azt állítva, hogy öt százalék kamatot szedni nem bűn, de volt mersze Erasmus mester görög nyelvű Újszövetségét is kritizálni. Martin figyelmébe Scheurl doktor ajánlotta, régi tanártársa, és az elmúlt évben ritkás levélváltásokban megjelenő barátság formálódott a wittenbergi és az ingolstadti doktor között. Martin elküldte neki véleményezésre a skolasztikus teológia ellen írt tételeket, de nem kapott rájuk választ; talán meg sem érkeztek a címzetthez. Minden csendben csordogált a maga baráti medrében, míg nem sokkal a heidelbergi út előtt Martin kezébe nem került egy kézzel másolt írás Eck doktortól, aminek az *Obeliszkkek* címet adta és amiben keresetlen, személyeskedő stílusban támadja Martin kilencvenöt pontját, Martint huszita eretneknek, tanulatlannak, bárdolatlannak nevezi, olyanak, aki megveti a Szentatyát, a legfőbb papot. Mint kiderült, az írás több kéziratos példánya kering művelt körökben anélkül, hogy Martinnak elküldte volna. Bár kevés ideje volt,

⁵ Obeliszk: „tőr”, sorszéli jel, amit olvasás közben tettek azokra a helyekre, amikkel nem értettek egyet. A mai † karakter kéziratos őse.

Martin illő módon válaszolt az írásra és személyes levél kíséretében elküldte Eck doktornak, hangot adva a megdöbbenésének. Mire hazaért Heidelbergből, megtudta, hogy Karlstadt is válaszolt Ecknek és az ügy kezd magasabb szintekre emelkedni. *Ez az ügy is.*

– Erasmus mester is felfigyelt rá – árulta el Lang. – Ő sem érti, miért kellett Eck doktornak ilyen módon beleártania magát. Viszont felfedezte, hogy az „Eck” majdnem úgy hangzik, ahogy a németalföldi parasztok az „ökröt” mondják.

Martin óvatosan mosolyogva ingatta a fejét.

– Bár ilyen egyszerű lenne...

De sohasem lett egyszerűbb. Egy hónapja Tetzl prior atya németül írt cáfolatát hozták Wittenbergbe, most már nem olyan nagy mennyiségben, mint a tételégetés előtt. Ebben Martin búcsúról és kegyelemről írt német prédikációját próbálta cáfolni és elítélni pontról–pontra, de még az alsóbb éves diákok is kinevették, főleg azokat a részeket, ahol a Szentírást próbálta kiforgatni, hogy eretnekségnek tüntesse fel Martin igehirdetését. *Egyes embereknek túl sok papírjuk és tintájuk van és nem tudják értelmesebb dologra használni.*

Remélte, hogy ha a pápa elolvassa a tételeiről írt magyarázatot, vége lesz ezeknek a méltánytalan támadásoknak.

Drezdába érve hosszabb időt töltöttek el a helyi ágostonos rendházban, Melchor Miritsch prior atya vendégékeként. Innen kiindulva látogattak meg több környékbeli rendházat és a városi kolostor káptalanjával is több aktuális ügyet kellett megvitatniuk. A híres–hírhedt wittenbergi doktor jelenlétének híre ment és a helyi egyetem teológusa, Hyeronimus Emser doktor szelíd – majd mikor húzódoztak, nem annyira szelíd – erőszakkal rávette őket arra, hogy csatlakozzanak egy esti borozgatáshoz néhány barátja és tudós kollégája társaságában, akik kíváncsiak lettek a wittenbergi doktorra és szerették volna személyesen is meghallgatni.

A megbeszélrt időpontra Miritsch prior atya vezette el őket Emser doktor szállására, ami egy favázas, fehérre festett polgárház teljes felső szintjét elfoglalta, a felvezető keskeny lépcső pont olyan szűknek, félhomályosnak és recsegőnek bizonyult, mint a wittenbergi rendházé.

A felházban már díszes társaság várta őket, a lipcsei Weissestaedt professzorral az élen, aki a rivális egyetem neves tomistájának számított

és Martinnak még ki sem töltötték az első, üdvözlésnek számító borát, már kérdezgetni is kezdte a tételeiről. Úgy tűnt, Weissestaedt betéve tudja a heidelbergi disputára megfogalmazott és ott megvédett tételeket és Martin arra is hamar rájött, hogy igencsak nem tetszenek neki. *Ha ott is ilyen opponenseim lettek volna, igencsak parázs vita kerekedett volna a tételeimből.* Úgy tűnt, hiába érkeztek a megbeszélrt óraütesre, a többiek megelőzték őket és pár pohár borral előttük járnak. Martin két gyors pohárral próbálta utolérni őket, bár Lang testvér az asztal alatt figyelmeztetőleg a karjára tette a kezét.

– Azon töpregek, Luther doktor – tette le a poharát Weissestaedt –, hogy a maguk úgynevezett... ö... egyetemén a filozófiát ismerő professzortársai hogyan túrik el azt, hogy Arisztotelész tanításaival ellentétes tanokat hirdet. A mi egyetemünkön ez teljesen elképzelhetetlen lenne. Lipcsében nem hogy professzor, de még baccalaureus sem lehet az, aki nincs tisztában a filozófia alapjaival és aki ebből kifolyóan nem tiszteli mindazt a teológiát, amit a Mester elveire építve megfogalmaztak a tisztelt atyák.

– Kít nevez a doktor „Mesternek”? – kérdezte Martin. Az elmúlt évek disputái során egész fegyvertárrá fejlesztette fel a visszakérdezések művészetét, pár ártatlannak tűnő kérdéssel ki tudta forgatni a legjobban felépített érvrendszereket is és átvette a kezdeményezést. Weissestaedt széles mosolyából és nem csak a bortól csillogó szeméből úgy tűnt, Martin kérdését kérdésnek tekinti, olyannak, amin diadalmaskodhat.

– Arisztotelészt, természetesen – felelte, majd még odaszúrt egyet. – Ahogy azt minden művelt ember tudja, főleg azok, akik neves egyetemeken szereztek a címüket.

– Én Erfurtban lettem magiszter – mondta szerényen Martin. *Amihez képest minden más egyetem csak elemi iskola, ahogy apa is mindig emlegette.* – Doktorrá viszont Wittenbergben avattak, méghozzá a szent teológia doktorává. Bocsássa meg nekem a tudatlanságomat a kedves lipcsei doktor, de teológusként nekem a „Mester” nem egy pogány filozófus, hanem Krisztus.

Weissestaedt arcáról lefagyott a mosoly, amikor pedig rájött, hogy az asztal körüli néma csendben minden szem rá szegeződik és az asztaltársaság méltó választ vár tőle, szeme összeszűkül és borvirágos arca szélén megrándult egy izom.

– Ó, Krisztus! – csattant fel úgy, mintha káromkodna. – Milyen kényelmes Krisztusra hivatkozni olyankor, mikor vagy a tudatlanságot vagy a tekintélyek elvetését akarja takargatni az ember. Egyházunk nagy tanítója, Aquinói Tamás talán nem tartotta mesterének Krisztust is épp úgy Arisztotelészt?

– Kétlem, hogy egyszerre lehetne mindkettő valakinek a mestere – közölte Martin.

Miritsch prior atya zavartan igazította meg a székét, látszott rajta, hogy nagyon szívesen lenne máshol. Lang testvér úgy nézte kiürült borospohara alját, mintha valami nagyon fontos kinyilatkoztatást várna onnan; szája szélén azonban alig észrevehető mosoly bujkált. Martin azt is észrevette, hogy meghívójuk, Emser professzor összenéz pár másik férfival, akik vele szemben ültek, és akiket persze bemutatott a vendég ágostonos testvéreknek, így Martinnak is, de ő már nem emlékezett a nevükre.

– Micsoda szavak ezek? – csattant fel Weissestaedt németül, majd latinul folytatta. – Az Aquinói az egyház elismert és tisztelt tanítója, és ha ez nem lenne elég, a szentté avatása talán elég bizonyíték arra, hogy Krisztust méltán tarthatta mesterének. Vagy talán a wittenbergi doktor tagadja az Egyház tekintélyét azzal, hogy a szentté avatott Aquinói Tamást, aki évszázadok óta a keresztények tanítómestere, ilyen becsmérő szavakkal illeti?

– Nem látom, hogyan kapcsolódna ez a kérdés az Egyház tekintélyéhez – nézett Weissestaedt szemébe Martin. Odébb tolta magától a borospoharát, úgy érezte, már eleget ivott és a vita heve is fűtötte annyira, mint a bor. *Heidelbergben kétségtelenül jobb borokkal kínáltak.* – Arisztotelészről és Krisztusról volt szó, arról, hogy kettejük közül melyik nevezhető Mesternek. Nagyon érdekes bolondságnak tartanám, ha valaki úgy vélné, azzal tagadom az Egyház tekintélyét, hogy szerintem Krisztus a Mester, sőt, Ő az egyetlen, aki Mesternek tekinthető.

– Micsoda szavak! – csattant fel Weissestaedt újra németül, majd dühében nem is váltott vissza a művelt társalgáshoz illő latinra. – Mintha azt mondaná valaki, hogy a skolasztika tanítói, az igazi tudós tekintélyek mind tévedtek, mikor Arisztotelész tanait olyan nagyra értékelték!

– Egyre inkább úgy látom – mondta Martin is németül –, hogy azok, akik összeegyeztethetőnek tartják Arisztotelészt és Krisztust, azok vagy

Arisztotelészből vagy Krisztusból nem értettek meg semmit, legyenek bármilyen neves tudósok és egymást kölcsönösen dicsérő doktorok.

– Tehát mégis elveti az Egyház tanítóinak tekintélyét! – foglalta össze latinul Weissestaedt, jóval hangosabban, öblösebben, mint azt a köztük lévő távolság, vagy akár a professzor látható feldúltága indokolta volna. Martin újra érezte Lang testvére figyelmeztető ütését a térdén.

– Nem én – törte meg a pár pillanatnyi feszült, fagyos csöndet Martin németül, majd latinul is megismételte. – Non sum. Én kérdéseket fogalmazok meg, tételeket írok és azokról kész vagyok disputát folytatni, érveket és ellenérveket meghallgatni, ha pedig valamit rosszul gondolok és azt bebizonyítják nekem, kész vagyok ezt elismerni.

– Vannak tekintélyek, amik nem vitathatók! – emelte fel kioktatóan az ujját Weissestaedt. A pohara után kapott, mintha már napok óta szomjazna, mohón ivott, szája szélére több vörös csepp is kifutott a borából, de észre sem vette. – Vannak tételek, amik nem bocsáthatóak disputára, ahogy ezt a ... wittenbergi doktor is tudja.

Szinte köpi a városunk nevét ez az ember.

– Vannak – hagyta rá Martin. – Ilyen például az, hogy Krisztus az igazságra vezérlő Mester, legyen ez bármilyen felfoghatatlan is azoknak, akik Arisztotelész és az Aquinói nyomán úgy vélik, képesek mindent megérteni és megmagyarázni.

– Mert képesek! – csapott az asztalra Weissestaedt.

– Na, ha ennyire képesek – dőlt hátra Martin. – Akkor magyarázza el nekem a ... doktor, hogy mit jelent egészen pontosan az, amikor Krisztus a törvény betöltéséről beszél? Hogyan tudunk eleget tenni Isten törvényének?

Újra fagyos csend állt közójük. Többen kényelmetlenül fészkelődtek. Emser, a meghívójuk fel sem emelte a tekintetét, az asztal sötét erezetén talált valami sokkal fontosabbat. Miritsch prior atya szomorúan nézett Martinra. *Engem sajnál vagy azt, hogy ugyanazt a csuhát és skapulárét viseljük?* Weissestaedt állán lassan végiggördültek a borcseppek. *Mintha vért izádná. Csak nem azért, amiért Krisztus.*

– Hallgatom – dobta még oda neki Martin németül. – Oktasson ki a doktor!

– Akkor előbb fizesse ki a tandíját! – lökte el magát az asztaltól Weissestaedt, de a széke nehezebbnek bizonyult a vártnál és csak

esetlenül megtántorodott ahelyett, hogy felháborodását kifejezendő felpattant volna a közös asztal mellől. Emsernek kellett elkapnia a professzor karját, hogy el ne essen. *Sok volt a bor a disputa mellé.* Mikor Weissestaedt végre uralmat nyert maga felett, Martinra mutatott és gögösen felhúzta az orrát. – Ha ilyen kisiskolás kérdésekkel zaklat, akkor fizesse meg a tandíját hozzá!

– Tandíjat? – húzta fel Martin a szemöldökét. Weissestaedt helyén egy pillanatra Aemilius mestert látta, a szegényes, szalmával felhintett padlójú régi mansfeldi iskolát. *Tényleg az iskolamesteremnek akarja képzelni magát ez a doktor?* A kép, a helyzet annyira groteszk, annyira kifacsart volt, hogy hangosan felnevetett; meglepetésére pár jelenlevő csatlakozott hozzá. Mindenki felélénkült. Weissestaedt látványosan hátrat fordított neki és Miritsch priornak kezdett valamit magyarázni, majd az egyik fiatal mágiszter Lang testvérnek mondott valamit.

– Bocsásson meg egy kis időre – mentette ki magát Lang. – A sok bor... ki kell mennem.

Felállt az asztaltól; ahogy elment Martin mellett, a vállára tette a kezét és alaposan megszorította az ujjával. *Ez most bátorítás vagy figyelmeztetés?* Martin tűnődve nézett Lang után, ahogy a felforduláson átvágva az ajtóhoz megy, megragadja a kilincset, majd a bortól darabos mozdulattal megrántja –

– és a hirtelen kinyíló ajtó mögül egy dominikánus páter esik be a szobába, kezét a füle mellett tartva, majd riadtan Langba kapaszkodva, ahogy hirtelen eltűnt a támasztéka.

A szobára egy pillanat alatt döbrent csend telepedett.

A dominikánus nem mondott semmit, egy pillanatra összenézett Martinnal, szemében engesztelhetetlen gyűlölet izzott, majd felpattant és szerzeteshez egyáltalán nem méltó sietséggel lerohant a keskeny, félhomályos falépcsőn.

Hát ez meg mi volt?

Weissestaedt arca, ami egy pillanattal korábban még vörösen lüktetett a bortól és a vita hevétől, most fehérebbé vált, mint a szoba meszelt fala.

A drezdai ágostonos rendház temploma Martinék fölé magasodott, ahogy a kerengőn átvágva egy pillanatra megálltak és a fölöttük ragyogó ég felé néztek. Martint a sekrestyében várták, hogy két megilletődött

novícius fráter segítségével felvegye a helyiektől kölcsön kapott miseruháját. Eredetileg Lang testvér mutatta volna be a misét és tartott volna szentbeszédet, hogy a kolostor és a város hozzájuk kötődő, őket valamilyen módon támogató polgárai megismerhessék az új területi vikáriusukat. A közelmúlt eseményei azonban sokak mellett a hercegség fejedelmének, Geornak a figyelmét is felkeltették és a fejedelem udvari emberein keresztül jelezte, hogy kíváncsi lenne a wittenbergi doktorra. Georg Luther fejedelmének, Friedrichnek az unokatestvére volt és a két hercegség régen egynek számított, míg pár generációval korábban ketté nem osztották a családtagok között – Martin nem nagyon értette ennek az okát, nagyon nem is érdekelte, de azt világosan érzékelte számtalan esetben, hogy Georg és Friedrich fejedelem országai, városai, egyetemei versengenek egymással, néha ádázabb módon, mintha idegenek lennének. *A testvéri szeretetnek és gyűlöletnek nincs párja.* Georg herceg szelíd érdeklődését testvére védenca iránt természetesen nem lehetett elutasítani, így az új vikárius bemutatkozása helyett a leköszönő előd búcsúmiséje lett az alkalomból.

Martin soha nem vágyott még jobban szerény toronyszobájának magányára. *Ott aztán hallgatódzhatna az összes dominikánus napestig.*

Lang területi vikárius prior atyának is pont ez járhatott a fejében.

– Elég furcsa dolgokat beszélnek a városban – jegyezte meg, mikor elszakadtak a napfényes égbolt látványától és beléptek a fölējük magasodó templomtorony árnyékába.

– Az emberek mindig furcsa dolgokat beszélnek – jegyezte meg Martin.

– Arról a dominikánusról, akit tegnap... láttunk. – Lang testvér hangja egy kicsit megremegett, hiába próbált egykedvű maradni. – Miután elrohant, elkezdte terjeszteni, hogy miket hallott.

– Semmi olyat nem mondtam, amit ne lehetne vállalni – szögezte le határozottan Martin. Próbálta a lelkét az előtte álló misére hangolni, az Úr testére és vérére, az átváltoztatásra, de nem sok helyet talált magában Isten szentségének; annál többet a háborgásnak. *Felül kell ezen emelkednem.*

– Vagy mondtam olyat?

– Nem – hagyta rá Lang. – De nem is azt mondtam, hogy azt terjeszti a fráter, hogy miket mondtál, hanem azt, hogy miket *hallott*.

– És miket *hallott*? – kérdezte Martin. Mintha valami hideg, nyálkás dolog szorongatta volna a szívét.

– Hogy Luther doktor nem tud rendesen latinul, ezért folyton németül beszélt, hogy részegre itta magát, hogy annyit sem tud, mint egy kisiskolás, hogy elveti a szentek érdemeit, a tudósok és az Egyház tekintélyét, szavai tele vannak tévedésekkel és eretnokséggel. A dominikánus atyánkfia állítólag alig tudta megőrizni a nyugalma, legszívesebben berontott volna a szobába, hogy arcon köpje a wittenbergiek botrányos doktorát.

Martin komoran a templom oldalában nyíló apró ajtóhoz lépett és a kopottas kilincsre tette a kezét.

– Isten bocsásson meg nekik – felelte végül.

– Mást nem mondasz rá? – kérdezte Lang.

– Nem akarok rosszindulatú pletykákkal foglalkozni – közölte vele. – Ellenfeleim tudnak írni, van papírjuk, van nyomdájuk: írják meg és publikálják, amit ellenem akarnak szegezni. Ahogy Tetzl atya is tette. Remélem a Szentatya hamarosan elolvassa a kilencvenöt tételemről írt magyarázataimat és az oltalma alá vesz. Már nagyon várom, hogy elhallgattassa azt a sok rosszindulatú száját, ami körülötte csahol ellenem.

– Úgy legyen – bólintott Lang. Kevés meggyőződés volt a hangjában.

Martin sóhajtott egy nagyot, hogy utána belépjen a sekrestyébe és méltó módon felkészüljön arra, hogy az Úr és Georg fejedelem színe elé járuljon.

4. Wittenberg 1518. augusztus

Hát akkor most már a pápa elé kerül az ügy?

Martin toronyszobája rejtekében ült, az augusztusi meleg a közeli latrina, a falon túli vágóhíd és a cellája falát adó régi, megviselt deszkák szagának keverékébe burkolta, homlokán izzadságcseppek csillogtak. Előtte, asztalának sokat látott lapján a pápai udvar teológusának, Prierias atyának írása feküdt, a *Dialógus*, amit személyesen Martinus Luther doktornak írt, de üzenetét annyira fontosnak és közérdekűnek vélte, hogy egyből ki is nyomatta és Wittenbergbe az egyik kinyomtatott példányt küldte el.

Jobb lett volna, ha megtartja magának.

Martin nehezen tudott hinni a szemének. Nagy levegőt vett, elhessegetett egy szemtelen legyet ami eltévedhetett és a vágóhíd csábítása ellenére egy szerzetes kopár cellájában ragadt, majd erővel kényszerítette magát, hogy újra elolvassa a pápa közvetlen környezetéhez tartozó idős tudós írását. Maga az írás nem döbbsentette meg, ennél sokkal nagyobb butaságokat és blódségeket vágtak már a fejéhez; ahhoz is hozzászokott, hogy a tételekben és szentbeszédekben megjelenő gondolatait kiforgatják és eltorzítva kérik rajta számon. Ami fölött nem tudott napirendre térni, az az író személye volt, akit maga a Szentatya kért fel arra, hogy teológiai szakvéleményt adjon a kilencvenöt tételről.

A Szentírás professzorának, Martinus Luthernek, a Prédikáló Barátok rendjébe tartozó Silvester Prierias testvértől: az alázatosság és az igazság lelkét kívánva.

Kedves Martinusom, korom miatt már elszoktam a tudós csatározásoktól és szokatlan már számomra az, hogy ilyen öregen újra arénába szálljak, de most mégis megteszem. Istent, a legszentebbet és legjobbat hívva az ön által összeállított hamis tételeket dialógus formájában cáfolom meg, párbeszédben, amit

mi ketten, mint ellenfelek folytatunk le, hogy meggondolhassa magát.

Kedves Martinusom, azonban ahhoz, hogy a lehető legpontosabban megcáfoljam a tételeit, le kell fektetnem előljáróban néhány szabályt és alapelvet.

Az első alapelv: az egyetemes Egyház azok közössége, akik Krisztusban hisznek, lényegében tehát a Római Egyház, ami első az egyházak között, és annak feje: a Pápa. (...)

A második alapelv: az egyetemes Egyház amikor hittel vagy erkölccsel kapcsolatos döntést hoz, nem tévedhet, hasonlóképpen a pápa sem tévedhet, amikor pápaként lép fel. (...)

A harmadik alapelv: mindenki eretnek, aki nem ragaszkodik szigorúan a Római Egyház tanaihoz és a Római Pápához, mint hit dolgában tévedhetetlen uralkodóhoz, akitől a Szentírás maga is kapja az erejét és hitelességét.

A negyedik alapelv: A Római Egyház szóval és tettel egyaránt hozhat döntést hit és erkölcs tekintetében és nincs különbség a két módon közölt döntések között, hacsak az nem, hogy a szavakban kihirdetettek sokkal közvetlenebbek. Épp ezért egy kialakult szokás is törvényerejűnek számít. (...) Épp ezért éppúgy eretnek az, aki elveti a Szentírás igazságát, mint az, aki rossz véleménnyel van az Egyház tetteivel kapcsolatban, legyenek azok hit vagy erkölcs dolgai.

Összefoglalva: az, aki a búcsúval kapcsolatban azt állítja, hogy az Egyház nem teheti azt, amit tesz – eretnek!

És most állj fel, Martinus és add elő a tételeidet (persze azért, hogy gyorsan széthasítsam őket a bárdom éle alatt...)!

Martin összeszorított fogakkal, az asztallap fájába kapaszkodva olvasta végig újra Prierias atya írását, amit – mint azt büszkén le is írta – alig három nap alatt alkotott meg. Nehéz volt egy fenékkal végigülnie, nem is annyira az iromány hossza miatt, hanem mert szinte fizikailag taszította az a pökhendi butaság, ami sugárzott a sorokból. *Mintha az, hogy az embert magas polcra helyezik, minden tettét és gondolatát joggá és törvényvé tenné.* A Dialógusban Prierias Martint leprásnak nevezte, apját kutyának, mert csak csaholni tanította meg a fiát – *vajon apa szemébe is meg merné ezt mondani?* –, és annak a véleményének is hangot adott, hogy ha a Szentatya Martinnak egy gazdag jövedelmű püspökséget adna, akkor a wittenbergi doktornak minden bizonnyal semmi gondja nem lenne már a búcsúval. *Magából indulhat ki az öreg atya.* De nem zavarták a vádak, sem a jelzők, gúnyos harapásokkal ő is tudott szolgálni, ezeknél sokkal különbekkel is. A második végigolvasás után is ugyanaz zavarta: hogy ez az ostoba betűhalmaz a pápa közvetlen környezetéből érkezett. *Ez nem lehet a Szentatya álláspontja. Ez csak egy túlbuzgó vénember szédelgése.* Staupitz atyán keresztül már rég Rómába kellett érjen a kilencvenöt tétel magyarázata, amiben Martin részletesen leírt mindent, voltak tételek, amiket pontosított, volt, amikkel kapcsolatban további eligazítást kért, még olyan is, amiket felülvizsgált. De a lényegen nem változtatott: egyházi és bibliai alapon is kétségesnek találta azt a búcsújárás gyakorlatát, amit Tetzl prior atya és truppja művelt. *Prieriasnak pedig van képe azt mondani, hogy ha valaki kétségesnek talál valamit, amit az Egyház tesz, az eretnek?* Martin különösebb utánaolvasás nélkül is fél tucatnyi olyan pápát tudott mondani, akik életük és tetteik botrányosságához kétség sem férhetett és sokukat pápa utódaik ítélték el, nem csak cselekedeteik, de rendeleteik miatt is. *Vagy már ez is eretnekség?* Nagy volt a kísértés, hogy rögtön papírt ragadjon és illő módon megfeleljen Prierisanak – *ha neki három nap kellett, nekem elég lesz egy is* –, de nem akarta elhamarkodni. Tudta, hogy jobban jár, ha hagyja egy kicsit ülepedni a dolgokat. Meg akarta mutatni a Dialógust Karlstadtnak és pár másik tanárkollégájának is; bár az is lehet, hogy már olvasták. A könyvárusok Tetzl tételei óta óvatosan bánnak a Luther ellen írt traktátusokkal, de azért lehet kapni ilyesmit Wittenbergben, bár némelyiket csak a könyvespult alól – a diákok többsége is ráébredt már arra, hogy a doktorukat támadó irományok ellen

az a leghatásosabb védekezés, ha hagyják, a címzett illő módon megválaszolja őket.

Akkor se válaszolom meg rögtön.

Lépteket hallott cellája ajtaja előtt, a fapadló jellegzetes recsegését, ami már annyiszor megzavarta a gondolatait. Területi vikáriusi hivatala leadása óta sem csökkentek a tennivalói, az egyetem ügyei és a kolostorhoz tartozó növendékek tanulmányi igazgatása gyorsan betöltötte azt az űrt, amit a tucatszámú környékbeli rendháztól való megszabadulás hagyott maga után. Martin becsukta a szemét és fejét meghajtván várta az óvatos kopogtatást. Nem kellett sokáig várnia. Egy gyors latin fohász mormolva felállt, kinyitotta az ajtót, kilépett a folyosóra és a fiatal novíciusra nézett.

– Hallgatom a testvért.

– Doktor atya, a kapus testvér küldött. A városházáról küldettek. Levele érkezett Rómából.

– Rómából? – Martint valami rossz érzés fogta el. Prierias nevetséges dialógusa is Rómából érkezett, de azt ide hozták neki a kolostorba, miért érkezik bármi is először a városházára, a tanács elé? Hacsak nem...

– A Kúriától – erősítette meg a novícius a sejtését. – A Szentatya hivatala küldte.

– Kedves tanártársamnak már félúton kellene járnia Róma felé, ahelyett, hogy itt üldögél mellettem és az eretnek egyetem új docensének székfoglalójára várna...

Karlstadt úgy dörmögött a szakállába, mintha valóban rosszallaná azt, hogy Martin a hónap elején kapott hatvan napos határidő ellenére még most, augusztus végén is itt ül a Vártemplom padjában. De szeme lázasan csillogott, mint mindig, amikor kikelhetett a rómaiak túlkapásai ellen. *És gyakran kikelt, sokkal jobban, mint én, mégsem őt idézték az inkvizíció elé, hanem engem.* Martin próbált úgy mosolyogni, mintha a feje fölött lebegő eretnekper semmit sem jelentene a számára, de a mélyben azért nem volt ennyire derűs.

– A fejedelem nem enged el úgyse – közölte, magának is bizonygatva. – Német alattvalót német földön hallgassanak meg, ezt mondják többen is.

– Kétlem, hogy a pápa emberei ebbe beleegyeznének – legyintett Karlstadt. – Láthattuk, hogy mennyire semmibe vesznek minket ott, a hegyeken túl.

– Láthattuk – bólintott Martin. Karlstadttal több ízben, jó pár korsó sör fölött átbeszélték Prierias atya Dialógusát és nem győzték egymást felüllicitálni az ostoba gondolatok kifigurázásában. Karlstadt meg volt győződve arról, hogy ez az iromány annak a jele, hogy a németeket ennyire ostobának nézik Itáliában és azt gondolják, hogy érvelni sem kell ellenük, csak odacsapni az asztalra, hogy „a pápa tekintélye!”, és ennyi elég is. Martin egyet kellett, hogy értsen vele.

– Megírta már a választ a *Dialógusra*? – kérdezte Karlstadt.

– Még nem – felelte Martin.

– Nehéz ilyen érveket cáfolni – csipkelődött Karlstadt.

– Visszasírom Tetzelt – vallotta be Martin. – Amikor cáfolta a búcsúról és kegyelemről írt prédikációm, azt hittem, ez maga az ostobaság. De ő legalább próbált logikus érveket hozni, próbálta a Szentírást idézni. Nem sikerült neki, de legalább megpróbálta. Az öreg Prierias pedig...

– Hát öreg, bizony – dörmögte Karlstadt. – Ha megírja a doktor a válaszát, tiszteljen meg azzal, hogy az elsőik között olvashatom. Csak azt az egyet sajnálom, hogy nem lehetek majd ott, amikor megérkezik majd a címzetthez. Hát azt bizony sajnálom.

– Talán Önt kellene megbíznom azzal, hogy vigye el az írást Rómába, és akkor nem kellene sajnálkoznia – vetette fel Martin.

– Ó, igen – bólintott Karlstadt. – Mindenképpen megfontolom az ajánlatot.

A Vártemplomban összegyűlt egyetemi polgárság kezdte elfelejteni, hogy megszentelt helyen szoronganak a szűk, kényelmetlen padokban és a sustorgás, beszélgetés, fészkelődés zaja kezdett hasonlóná válni ahhoz, ami az Egyetem előadótermeit betöltötte a professzorok érkezése előtt. A pedellus és segédei szigorú tekintettel, néha botjukat meglengetve járkáltak a padosorok között, kicsit méltóságteljesebbé téve a légkört. A nyár végi jeles esemény központi alakja, a görög nyelv újonnan létrehozott tanszékének docense csak nem akart megjelenni, pedig úgy tűnt, már minden készen áll a fogadására.

– Na de félre az öregekkel – legyintett Karlstadt, majd helyén maradva, nyakát nyújtogatva körülnézett. – Hol van az ifjú titánunk? Remélem nem futott el a megmérettetés elől...

Több jelöltet mérlegeltek, végül Reuchlin mester ajánlására Friedrich fejedelem mondta ki a végső szót és az ifjú Phillippust hívták meg a tanszék élére, aki mesterségéhez illően, német nevét görögösítve Melanchthonnak hívatta magát. Pár napja látták először személyesen és azóta tartottak a mai naptól: egy vézna, furcsán magas homlokú, bizonytalan mozgású és még bizonytalanabb beszédű kölyök érkezett hozzájuk egy kisebb kereskedőcsoporttal, aki az egyetemet alig találta meg. Ez, tekintve Wittenberg méreteit és egy irányba futó utcáit elé aggasztónak tűnt. Pár szót váltottak csak vele, sem Martin, sem Karlstadt nem ért rá többre az elmúlt évben alaposan megnövekedett létszámú egyetem teendői mellett. Karlstadt először azt hitte, hogy valami ostoba térfának esett áldozatul, mikor az elcsukló hangú, alig pelyhedző állú ifjú bemutatkozott neki, mint az új görög docens.

– Állítólag pár utcakölyök megdobálta valamelyik nap – közölte a fejét ingatva.

– Kít? – riadt fel gondolataiból Martin.

– Ezt a Melanchthon ifjúurat.

– Megdobálták? Az új docenst?

– Több forrásból hallottam.

– És... mi történt?

– Semmi. Semmi. Ijedten összehúzta magát a docens úr és a falakhoz tapadva eloldalgott. Ha velem próbálkoztak volna, úgy felképelem őket, hogy a városfal adja nekik a másikat.

Martin el sem tudta képzelni, hogy lehet ez. Már egyetemi hallgatóként olyan státuszba került az ember fia, hogy némelyik egyszerűbb polgár is előre köszönt neki, de hogy egy utcakölyök ilyenre vetemedjen, és ráadásul ez megtorlatlan maradjon... *Mi lesz így az egyetem tekintélyével?* Azt sem tudta elképzelni, hogy vele ilyesmi történik. *Vajon mit tennék?* Az biztos, hogy lassan egy éve a diákok szinte a tanulásnál is fontosabb feladatuknak tekintik, hogy vigyázzanak a messze földön híres és hírhedt professzorokra. Nem egy új hallgatónak vagy valami ügyben a városba érkezőnek látták már el a baját azért, mert felmerült a gyanú, hogy valami rosszban sántikál Luther doktor ellen. Különféle pletykák is keringtek,

miszerint a római bíborosok, mások szerint Albrecht érsek, meg persze a dominikánusok meg akarják mérgezni vagy az éjszaka leple alatt el akarják rabolni a wittenbergi doktort – de ehhez több száz diák eszén kell túljárni és mindig harcra kész öklén és rövid kardján kell túljutni. Ha egy utcagyerek emelne kezét Martinus Lutherre... *Nem sok maradna szerencsétlen flótásból.*

Martin valahol meg is rémítette ez a kiemelt helyzete, bár tudta, hogy csak a város falain belül van így.

– Augsburgban találkozott Friedrich fejedelemmel – mondta Karlstadtnak.

– Ki?

– Melanchthon. A birodalmi gyűlésen találkozót eszközöltek ki neki és személyesen is bemutatkozott. Ha a fejedelemnek kétségei lennének az ifjú docenssel kapcsolatban, bizonyára nem engedte volna ide... A wittenbergi egyetem a választófejedelem szeme fénye.

– Természetesen én is bizakodó vagyok – jelentette ki Karlstadt, kevés meggyőződéssel a hangjában. – De ha ennek a Philippusnak buknia kell, akkor bukjon minél gyorsabban, lehetőleg még ma, hogy minél előbb találhassunk a helyére valaki... megfelelőt.

Martin nem felelt semmit, a gondolataiba merült. A pápai idézés által szabott hatvan nap lassan a feléhez ért és nem véletlenül a városi tanácsnak kézbesítették a pecsétes iratot itt helyben: ha az idézés alá vont gyanúsított nem megy magától, az egyházi mellett a világi hatalom is előállíthatja és a szent inkvizíció elé küldheti. Nem hivatalosan a fejedelmi udvar – Spalatinon keresztül – biztosította arról, hogy Friedrich választófejedelem nem engedte el drága pénzen doktorrá avatott szerzetesének a kezét, de... *De vajon a Szentatyával is szembeszállna miattam? Ugyan ki tenné ezt meg bárkiért?*

Végre valami mozgást támadt elől. A padosorokban szorongó diákság izgatottan felmorajlott, majd hirtelen csend ült a templomhajóra. Martin észrevette a tanári ruhát viselő Melanchthon csontos arcát, de a vékony alakot kicsit hátrébb már biztos nem látta senki. Az egyetem vezetése illő módon bemutatta a docent, majd felkérték, hogy tartsa meg székfoglaló beszédét.

A csend olyan sűrűvé vált, mint a magasba ívelő falakat tartó faragott oszlopok anyaga. Minden szempár Philippus Melanchthonra, a híres

Reuchlin mester unokaöccsére szegeződött, aki túlméretezett tanári köpönyegében, hóna alatt félbehajtott jegyzeteivel, furcsa, bizonytalanul imbolygó járásával a pulpitusra lépett. Csontos ujjáival úgy kapaszkodott a szószék peremébe, mintha valami el akarná sodorni onnan, tekintetét jegyzeteire szegezte, egyszer sem nézett fel népes hallgatóságára.

– Bukjon minél gyorsabban – suttopta a bajusza alá Karlstadt.

Uram, könyörülj nyomorult szolgálódon...

Melanchthon egy pillanatra felnézett a papírjaiból, majd ijedten visszakapta a tekintetét maga elé és halk, vékony, szinte dadogó hangon beszélni kezdett lefelé.

– Olyannak tűnhetek most az Önök szemében... ö... mindenféle finomságot nélkülözve... ö..., mint aki teljes mértékben megfélekezett magáról, hogy... hogy egy ilyen nemes és illusztris gyülekezet elé... ö... ki mer állni most. Jómagam...

Elcsuklott a hangja, ami eddig is alig volt hallható, ha a nemes és illusztris gyülekezet nem tartotta volna vissza még a lélegzetét is azért, hogy teljes csendet biztosítson a számára, a távolabbi padosorokban még a szája mozgásából sem lehetett volna érzékelni, hogy beszél, annyira leszegte a fejét.

Martin összenézett Karlstadtal. Professzortársa tekintete nem sok jót ígért.

Melanchthon krákogott egyet, de valahogy még ez is komikusra sikerült, annyira vékony volt a hangja. *Csoda hogy nem nevetik ki, mint az utcagyerekek.*

– Jómagam... – kezdett újra bele határozottabb hangon a fiatal professzor. Gyűjthetett egy kis erőt, mert sokkal hangosabban mondta ki ezt a szót, sőt, miután furcsán elharapta a végét, még fel is nézett a jegyzeteiből és végigfuttatta a tekintetét a hallgatóságán. Mintha valami élet, egy kis tűz költözött volna a szemébe. – Jómagam Istentől kapott adottságaim és a tanulmányaim magányos fáradalmai miatt nem igazán jeleskedem abban, hogy nyilvánosság előtt megjelenjek vagy hogy szónoki képességeim csillogtatásával keressek... népszerűséget.

– Hát nem – dörmögte Karlstadt. Martin izmai azonban megfeszültek, figyelmét még jobban a pulpitusnál küzdő vézna alak felé fordította, közelebb hajolva a padban. Talán a nyilvánvaló gyengeség nyilvános beismerése, ami annyira ritka erény manapság... Staupitz atya jutott eszébe, beszélgetésük, mikor az atya közölte vele, hogy a Szent Mária

templom prédikátorává teszi és hétről hétre ki kell majd állnia a wittenbergi polgárok elé... *Én nem voltam annyira erős, hogy bevalljam mindenki előtt, milyen gyenge vagyok.*

– Feladatom nehézsége el is riasztott volna attól, hogy most itt legyenek – folytatta Melanchthon. Ha hangja nem is erősödött tovább, latin mondatainak kifinomultsága, a nyelvtani szerkezetei könnyedsége szinte rögtön feltűnt az értő füleknek. – Azonban az igaz tanulmányok iránti buzgalmam és a kötelességem is kényszerít most arra, hogy a valódi tudományt és az új életre keltett művészetet ajánljam az Önök figyelmébe. Épp ezért síkra szállok a barbárok ellen, azok ellen, akik valódi barbár módra, csalással és erőszakkal doktori nevet szereztek maguknak és az emberek lelkét hatalmi szóval elnyomják! Hazugságaik hálójával azon mesterkednek, legjobb tudásukat forró hőfokon hevítve, hogy elbitorolják német ifjúságunk szívét!

– Nocsak – dörmögte németül Karlstadt, majd észbe kapott és visszaváltott latinra. – Nem is gondoltam volna.

Melanchthon egyre jobban felbátorodott, főleg, hogy az addig néma csendben, tiszteletteljes passzivitásban ülő hallgatósága megélenkül és egy-egy kósza bekiabálással biztatta, amiket zúgó helyeslés követett.

Már nem is nézett a jegyzetei felé, amikbe korábban olyan görcsösen kapaszkodott.

– Azt mondják, azt állítják és sulykolják, hogy a régi szerzők tanulmányozása több fáradsággal jár, mint amennyi hasznot hoz! Hogy a görög tanulása csak szemfényvesztésre jó, hogy a héber nyelvről semmi megbízhatót nem lehet tudni, hogy az igaz tudomány - mondják ők - , a tiszta filozófia, vagyis a skolasztikusok tudománya...

Hangos pfújolás fogadta a szavait, néhányan még vaskos német jelzőket is vágtek a skolasztikusokhoz, akik közül páran a professzorok közt is meghúzták magukat, bár kétségtelen, pár éve már nem érezték olyan jól magukat Wittenbergben Martin érkezése és Karlstadt modernizálódása óta. A pedellus alig tudott csendet teremteni. Melanchthon türelmesen kivárt, mást nem is nagyon tehetett, mert a néma templombelsővel is meg kellett küzdenie a hangjának.

Mikor végre csend lett, folytatta:

– Vagyis a skolasztikusok tudománya veszélyben van és romlást szenved...

– Szenvedjen csak! – kiáltotta be egy lelkes fiatal hang. A helyeslés orkánja gyorsan felerősödött, de ugyanolyan gyorsan el is halt: még többet akartak az új docensből hallani.

– Hogy igaz módon szállhassunk csatába az ostobaság ezen doktorai ellen – tüzelte tovább őket a docens –, valaki olyanra van szükség, aki nagyobb Thézeusznál vagy Héraklésznál is! Épp ezért, bár nyomorultnak tűnhetek fel néhányuk szemében, mégis, mivel az igazság szeretetének tüze hajt, mohón vágyom arra, hogy segíthessem Önöket, fiatal embereket, a tanulmányaiban! Ez az, amiért ilyen szabadon merek most beszélni itt, Önök előtt!

Újabb zúgó tetszésnyilvánítás fogadta a bejelentését. Karlstadt is elégedetten dörmögve dobolt a templompad lapján. Martin valami mozgásra figyelt fel jobból, ahol a székfoglalóra meghívott magas rangú vendégeket ültették le; valaki későn érkezőt kísért a helyére az egyik ajtónálló, akinek széles vállától eleinte nem is látszott, ki érkezik. Mikor azonban helyet foglalt, a tekintetük szinte rögtön összekapcsolódott, mivel a késve érkező vendég egyből Martint kereste az első padokban helyet foglaló doktorok között.

Spalatin!

Martinban egyszerre tört fel az öröm és az aggodalom – régen találkozott már a barátjával, akit a fejedelem ügyei folyton elszóltattak, most is Augsburgból érkezett, a birodalmi gyűlésről, és nem csak azért, hogy tanúja legyen az új docens beiktatásának. Martin a pápa idézése ügyében Friedrich fejdelemhez fellebbezett, aki megígérte neki, hogy kijárja, német földön hallgassák meg. Spalatin ezzel kapcsolatban is hozott, hozhatott híreket. *És ha rossz hírek?* Martin a pulpitus felé nézett, ahol ez a vézna, nevetséges kinézetű figura a legtüzesebb, legígéretesebb beszédet mondta, amit arról a helyről valaha is hallott. *Ha most kell Rómában mennem, amikor az Egyetem virágba borulna?* Ha pedig Rómába megy, onnan nem jön vissza, ezt mindenki tudta. Járt ott, eleget látott abból, hogy mennek a dolgok és mennyire becsülik ott a magukfajta németeket, legyenek azok akár a Szentírás doktorai is...

Spalatin Martinra mosolygott. Martin zavart biccentéssel fogadta. Próbált olvasni a barátja szemében, de vagy túl messze voltak egymástól, vagy túlságosan a választófejedelem titkárát látta csak – nem jutott közelebb ahhoz, amit tudni szeretett volna.

Visszafordult Melanchthon felé, aki nagy ívű előadásba kezdett a múltról és arról, milyen módon kellene tanítani az ifjúságot a modern tudományok szellemében, hogy ők maguk is nagyobbá váljanak, mint Thézeusz vagy Héraklész.

Micsoda beszéd! Karlstadton is látta, hogy Melanchthon teljesen meggyőzte; néha úgy érezte, Karlstadtot túlságosan is hamar meg lehet győzni és utána nehéz eltántorítani. *De most joggal.*

Martin dacosan összeszorította a száját. *Nem hagyhatom itt az Egyetemet. Nem most.*

A székfoglaló beszéd és a ceremónia véget ért és a zajos ünneplés után, szentelt helyhez kevésbé illő tolongás és tülekedés által kijutott a professzorok menete is a Coswig-kapu mögötti térre. Az új docenst Martin és Karlstadt fogta közre két oldalról. Melanchthon zavart, félszeg mosollyal fogadta az ünneplést és nem egyszer tanártársai lábára lépett vagy könyöküknek ütközött. Amikor a kastély udvara felé fordultak volna, hirtelen megtorpant; vele együtt kényszerűen az egész menet. A diákok és a kastély őrsége által biztosított út szélén, az ünnepségre összegyűlt bámész nép szélén két koszos, szakadt ruhájú utcagyerek állt, egyikük szeme alaposan bedagadva, a másik betört orrából törölgette a vért. Melanchthonra néztek, majd teljes tiszteletadással meghajoltak felé. Pár felsőbb éves diák állt mögöttük és nagyon elégedettnek látszottak.

– Váltunk pár szót! – vonta maga után Spalatin Martint. Az új docens tiszteletére adott lakoma vidám hangjai elmaradtak mögöttük, ahogy kiléptek a fejedelmi várkastély fogadóterméből és a Wettin-család színeit viselő őr becsukta mögöttük a vastag tölgyfaajtót. Az őr társa a kisebbik könyvtárszobához vezette őket, odabent ellenőrizte a gyertyákat és az asztalra helyezett lámpásokat, majd összenézett Spalatinnal, meghajtotta a fejét és magukra hagyta őket.

– Foglalj helyet! – intett Spalatin a barátjának. Martin leült az egyik méceses mellé. A gondosan gyalult polcokon sorakozó kötetek rendes körülmények között ellenállhatatlanul vonzották volna a tekintetét, de most más dolog feszítette belülről. Azt is érezte, hogy nem teljesen józan, nem is számolta, hány áldomást ittak Melanchthonra, Reuchlin mesterre, az egyetemre, az új tudományokra és arra, hogy pukkadjanak meg a régi iskola hívei. *A fejedelem szokatlanul jó bort rendelt ki az ünnepségre. Itt*

Wittenbergben az ember kénytelen-kelletlen hozzászokik a híg sörökhöz és a gyenge, savanyú borokhoz, amikből napestig ihat anélkül, hogy így megérezné.

– Reggel indulok is vissza Augsburgba – tért a tárgyra Spalatin. – A fejedelemnek szüksége van rám a Reichstagon⁶. Az ember nem győzi kapkodni a fejét arrafelé. Majd lehet, hogy meg is látod.

– Ez mit jelent? – kérdezte Martin. – A Kúria elfogadta, hogy német földön hallgassanak meg?

Spalatin bólintott. Martin megkönnyebbülten mosolyogni kezdett és kinyitotta a száját, hogy mondjon valamit, de Spalatin figyelmeztetően felemelte az ujját.

– Nem örülj annyira! – mondta szigorúan. – Nem biztos, hogy jobb ettől a helyzeted. Te magad sem könnyíted meg, és azok dolgát sem, akik a javadat akarják. Ez a legutóbbi írásod, amiben az egyházi kiközösítést támadod, csak olaj volt a tűzre.

– Az embereknek tudniuk kell, hogy nem igazolható a Szentírásból, hogy bármiféle pénzbeli tartozás miatt kiközösítsék őket az egyházból, megvonják tőlük a szentségek kiszol...

– Ne engem győzködj! – állította le Spalatin. – Engem már régen meggyőztél, de a világ nem csak Luther doktorból és Spalatinból áll. A fejedelem minden tőle telhetőt megtesz az érdekedben, de mikor már úgy tűnik, sikerült valamit elérnie, a semmiből mindig felbukkan egy újabb Luther írás, amit az emberek szétkapkodnak és szétvisznek a négy égtáj felé és az összes kegy, amit Róma esetleg mutatott, máris meginog. Készülsz most is valamire?

– Ö... – Martin arcán megrándult egy izom, nem is állta Spalatin metsző, hivatalos tekintetét, amiben nyoma sem volt annak a lágyágnak és kegyességnek, amit akkor látott benne, mikor Isten igéjéről és Krisztus dolgairól beszélgettek. – Grünenberg nyomdászmaster napokon belül elkészül a kilencvenöt tételhez írt magyarázatom kinyomtatásával.

– Amit elküldtél Staupitz atyán keresztül Rómába.

– Azzal.

– Le tudod állítani?

– Grünenberget?

⁶ A birodalmi gyűlés német neve. Latinosított néven „diéta”.

- Grünenberget.
- Kétlem. A könyvkereskedők, akik megveszik tőle a nyomatokat... fejét vennék, ha nem szállítaná nekik. Már nagyon várják. Talán cenzúra alá akarja vonni a fejedelem az írásaimat?
- Dacosan Spalatinra nézett. A fejedelem titkára kínjában elmosolyodott.
- Mi sem áll távolabb a kegyelmes Friedrichtől – biztosította gyorsan Martint. – És ha még akarná is, a fél hercegség fellázadna, ha megtenné. Mindössze barátságosan javasolnám, hogy igen bölcsen tennéd, ha... ha nem publikálnál egy darabig újabb traktátusokat ezekről az érzékeny témákról.
- Az a dolgom...
- Az a dolgod, hogy az egyetemen taníts! – Spalatin hangját még sohasem hallotta ilyen karcosnak. – És igen nehéz ezt a tisztséget úgy betölteni, ha máglyán megégetik az embert. Vagy talán másképp gondolod?
- Azt hittem, azzal, hogy engedték, német földön...
- Német földön is terem bőven fa hozzá. Figyelj, kedves doktorom, elmondom, mi a helyzet. A dominikánusok feljelentése és Prierias atya szakvéleménye alapján...
- Szakvélemény! – csattant fel Martin. – Azt a fércművet én...
- Prierias atya *szakvéleménye* alapján – emelte fel a hangját Spalatin, a köztük égő mécses fénye is megremegett belé – a pápa pénztárnoka, Mario de Perusco hivatalosan is benyújtotta a vádat veled kapcsolatban. A vád: eretnokség alapos gyanúja. A Szentatya már ki is jelölte a bizottságot, ami a kánonjognak megfelelően lefolytatja az előzetes vizsgálatokat – ők várnának rád, ha Rómába mennél.
- Kik a bizottság tagjai? – kérdezte halkán Martin.
- Az első tag Ascoli püspöke, Ghinucci, a pápai kormányzat pénzügyi és jogi tanácsosa. Nem ért a Szentíráshoz, annál többet a joghoz.
- Azt hittem, teológusra bízna egy ilyen vizsgálatot – jegyezte meg Martin.
- Lehet, hogy ebben az ügyben csak téged érdekel a teológia. De van teológus is a bizottságban. Prierias atya.
- Prierias atya?
- Most már láthatod, biztos kezekben van az ügy.
- Hamarosan megírom a válaszat Prierias *Dialógusára* – jegyezte meg Martin. – Nem nagyon volt rá időm, de most akkor...

– Nem érzed még elég rossznak a helyzetet, hogy ezzel tetézed? – Spalatin kétségbeesetten széttárta a kezét, fejét rosszállóan ingatta. – Maximilian császár maga is levelet írt a pápának, amiben kéri, hogy lépjen fel ellened, mert zavart okozol a birodalomban.

Martin fásultan bólintott. *A pápa és a császár fölött már csak Isten áll.*

– Az a szerencséd, hogy a politikai helyzet nagyon ingatag. Maximilian császár, bár tagadja, de nagyon gyenge és beteges és már az utódlásán gondolkodik, szövetségeseket keres a választófejedelmek között, hogy támogassák a jelöltjét, aki nem egyezik a Szentszék jelöltjével. A pápa pedig keresztesháborút szeretne indítani a törökök ellen, akik már Magyarország határait fenyegetik, ehhez pedig új adót kell kivetni. Mind a császárnak, mint a pápának szüksége van Friedrich fejedelem támogatására, épp ezért kegyesen fogadták az indítványát, miszerint Luther doktort német alattvalóként német földön hallgassák meg az ügyében. A feladatot Cajetan bíborosra bízta, aki nemrég vonult be Augsburgba. Látnod kellett volna azt a bevonulást! Mint egy perzsa császár, úgy érkezett meg a városba és azóta se adta alább.

– Cajetan bíboros nem dominikánus? – kérdezte Martin.

– De, úgy van, ahogy mondd – bólintott Spalatin. – A császár, a pápa, a bíboros: sikerült mindhármukat magadra haragítanod.

A felismerés jeges kígyóként kúszott végig Martin hátán; beleborzongott. Valami miatt apa és anya elmosódott képe villant fel előtte. *Máglyán fognak megégetni. Micsoda szégyent hozok a szüleimre!*

– És a fejedelem? – kérdezte halkán Martin.

– A kegyelmes fejedelemnek szüksége van a doktorára, aki híressé tette az egyetemét itt, Wittenbergben. Mivel sokan vannak, akik nem riadnának vissza attól sem, hogy elfogjanak és erőszakkal Rómába hurcoljanak, menlevelet kértünk a számodra, hogy garantálják a biztonságos utadat Augsburgba. Cajetan bíboros ezt rögtön sértésnek vette: mi kértük, hogy foglalkozzon az ügyeddel, akkor miért nem bízunk benne?

– Miért bíznanék benne... – mormolta Martin.

– De meg fogjuk szerezni a menlevelet és a fejedelem is gondoskodni fog az utadról. Jövő hónapban vagy októberben Cajetan fogadni fog Augsburgban. Staupitz atya is ott lesz melletted, ha addig nem is találkozol vele.

– Bár itt lenne most is.
– Augsburgban nem leszel egyedül – biztosította róla Spalatin. – De Cajetan bíborost nem fogja érdekelni, hogy német földön vagytok. Lehet, hogy ez az utolsó lehetőség. Legyél sokkal bölesebb, mint eddig! Kíntről hangos nevetés, gyanúsán németnek tűnő vidám éneklés hangja szűrődött be a könyvtárszoba gyertyák fényétől derengő, komor sötétjébe.
Martin felnézett és dacosan állta Spalatin szigorú, aggódó tekintetét.

5. Augsburg 1518. október

A fájdalom fehér villanásként omlott rá és Martin úgy érezte, mintha egy hosszú, elviselhetetlenül hosszú pillanatra a teste izzó vasdarabbá vált volna; majd a túlfeszített burok kipukkadt, a kín hirtelen megennyhül és ő erőtlennül, ernyedte tagokkal, hideg verítéket izzadva omlott az útszéli rozsdaszín avar dohos ölelésébe.

– Újabb görcs – hallott egy távoli hangot, talán Beier testvérét. – Elég rossz bőrben van a doktor.

Martin kimerülten becsukta a szemét. Fárasztó útjuk végéhez közeledtek és amerre csak jártak, ahol csak megszálltak, mindenhol figyelmeztették, hogy a vesztébe rohan. Egyesek azt gondolták, Cajetan vagy a császár rögtön bilincsbbe vereti, amint beteszi a lábát Augsburgba, mások arctalan útonállókat vizionáltak, akik a szakadt csuhás Luther doktorra várnak, vagy orgyilkosra, aki egy védtelen kolostor vendégházában éjszaka megfojtja. Megint mások mérgezéstől tartottak.

Még a végén nekik lesz igazuk.

De a tünetek túlon túl ismerősek voltak ahhoz, hogy valóban mérgezés legyen a dolog: gyomra, ami diákkora óta gyötörte, újra ellene fordult, mint szinte mindig, ha nagyobb útra kellett indulnia. *De még sohasem volt ilyen rossz.*

Szekér zörgését, egy ló horkantását hallotta a fák őszi színekben rozsdálló falán túlról, majd egy ismerős arc bukkant fel előtte.

– Fogadtam egy kocsit – hajolt fölé Link prior atya. Az egykori wittenbergi priorját és tanártársát pár éve a nürnbergi rendház élére helyezték át, de kapcsolatuk megmaradt és gyakran váltottak levelet. Most, mikor Martin és az őt kísérő Beier Nürnbergbe ért, Link prior atya is úgy döntött, csatlakozik hozzájuk és elkíséri őket Augsburgba. Még egy kevésbé szakadt csuhát is kirendelt Martin számára, hogy ne álljon rongyosan a pápa követe elé. *Most pedig újabb költségbe kell vernie magát miattam.*

– Van egy kis pénzem – suttogta erőtlenül Martin. Furcsa volt ezt így kimondani, hiszen amióta belépett az erfurti Fekete Kolostor kapuján, azóta nem lehetett és nem is volt pénze. Most se nagyon lett volna, ha nem találkozik össze a birodalmi gyűlésről hazafelé tartó Friedrich fejedelemmel és kíséretével Weimar városában. A fejedelem nem akart személyesen találkozni a doktorával – *Vajon engem akart ezzel védeni vagy magát? Róma kémei mindenhol ott vannak!* –, de részt vett azon a misén, amin Martin mondta a szentbeszédet, majd utána Spalatint elküldte hozzá és Spalatinnal húsz forintot útiköltségre. Rendes esetben nincs szükség ilyen útiköltségre, hiszen rendházzól–rendházra haladnak, gyalogszerrel, böjtölve vagy a szállást adó kolostorok szerény ételét fogyasztva. *A fejedelem talán már arra adta a pénzt, ha menekülnöm kell.*

– Akkor tartsd meg – korholta Link. – Felszállunk a kocsira és napnyugtára már Augsburgban leszünk. Szükséged lesz az erődre. Meg a pénzedre is.

A kellemetlenül nagyokat döccenő szekér derekába dobott nehéz szagú szalmába süppedve nem sokat látott az útból, Augsburg városából pedig még annyit se. Gyorsabban megérkeztek, mint várták: az ég fölöttük még épp csak elkezdett pirosba fordulni, mikor furcsa ízű németséggel rájuk ripakodtak, majd fegyverek zörgését, nehéz, vértess lépteket hallott. A beleit gyötrő kórság miatt amúgy is fehér volt, mint a meszelt fal, de a félelemtől most még jobban elsápadt és egy szalmatőrekbe kapaszkodva buzgón imádkozni kezdett. *Ha megtudják, ki vagyok, rögtön tömlőbe vetnek. Hiba volt menlevél nélkül elindulni!* Érezte, hogy a pánik hullámokban tör rá és már-már elsodorja.

A bajor városőrök beszédét egyre közelebről hallotta, de a szavak nem álltak össze értelmes mondatokká Martin fejébe. Link prior atya hangját is hallotta. A zsoldár szavai ugrottak elé, amiről nem olyan rég értekezést írt egy barátja kérésére, ezekbe az igékbe kapaszkodott, szája némán mozgott. *Megesküdt az Úr és nem bánja meg, „Pap vagy te mindörökké,*

Melkizetek rendje szerint”, jobbold felől az Úr áll, királyokat típor össze haragjának napján...⁷

– Csak egy beteg testvérünk – hallotta a barátja hangját. Az örök dörmögtek valamit. – Fertőzött vizet ivott útközben, nem pestises.

– Hát бүdösnek elég бүdös – jegyezte meg az egyik őr, mire társai öblös hangon felnevettek. – Jól zárják majd be a kolostor ablakait, atyám!

– Vigyázunk rá – ígérte Link alázatosan.

A szekér újra meglődult, a ló patái néha már köveken csattogtak, majd hosszas kanyargás után begördültek az augsburgi karmelita kolostor kapuján.

Martin tudta, hogy erősebbnek kellene lennie, mint bármikor az életében, de soha nem érezte még ilyen gyengének magát. Úgy érezte, az ördög démonai nem csak a testét, a lelkét is halálra gyötrik.

– Igen nagy merészség volt menlevél nélkül útnak indulni!

Peutinger tanácsos, Augsburg köztisztelőben álló városi magisztere nem győzte a fejét ingatni; mikor először meghallotta, hogy Martin és Beier testvér sem a császártól, sem Cajetan bíborostól, sem az amúgy minden részletet aprólékosan elrendező Friedrich választófejedelemtől nem kapott menlevelet és úgy tette meg a soknapos gyalogutat Wittenbergtől Augsburgig. Először azt hitte, csak tréfálnak vele a barátok. De tréfáról szó sem volt. Beier testvér azóta már ismét útra kelt, bár ő nem szorult rá semmiféle oltalmazó papírlapra. Staupitz atya nem érkezett meg Augsburgba, a legutóbbi hír felőle Salzburgból jött, így Beier a maga fiatalos erejével nyakába vette az országutat, hogy előkerítse és legnagyobb tiszteletadás mellett megsürgesse a vikárius–generális atyát.

– Friedrich fejedelem úgy vélte, hogy a bizalmatlanság jele lenne a menlevél – szólalt meg Feilitzsch udvari tanácsos, akit egy másik tanácsosa kíséretében a választófejedelem azért hagyott hátra, hogy Martinék segítségére legyenek. A Reichstag lényegében már véget ért, a fontos döntéseket meghozták vagy úgy határoztak felőlük, hogy nem foglalkoznak velük, sok fejedelem, gróf, püspök és városi képviselő már csomagolt vagy a szászokhoz hasonlóan már haza is ment. Maximilian

⁷ 110. zsoltár, 4. vers. Melkizetek (Melkisédek) ószövetségi alak, akit nem emberek kentek fel Isten papjává, hanem Isten maga.

császár is elhagyta a várost, hogy vadászattal múlassa az időt, senki sem tudta, mikor tér vissza. Még a város püspöke, von Stadion főtiszteletű atya is sürgősen talált magának egy elutaznivalót. Peutinger tanácsos meg volt győződve róla, hogy a püspök nem akart jelen lenni, amikor Cajetan bíboros, a pápa felhatalmazott legátusa leszámol a wittenbergi doktorral, ugyanis a város népe inkább a doktor, mint a bíboros felé húzott.

– Von Stadion nem kívánt az üllő és a kalapács közé kerülni – jegyezte meg Peutinger tanácsos a második pohár bor után. – Meg is tudom érteni, ki szeretne ott lenni?

– Van, aki nem tehet mást – jegyezte meg Martin, mire a karmelita kolostor meglehetősen világias benyomást keltő refektóriumában összegyűlt előkelő társaság buzgó helyeslésbe kezdett.

– Mindenképp szükség lesz menlevélre – tért vissza a lényegre Peutinger tanácsos. A fejedelem tanácsosai már emelték is a kezüket, hogy tiltakozzanak, de a városi képviselő megelőzte őket. – Igen, tudom, hogy Friedrich választófejedelem miért nem írt és nem kért menlevelet Luther doktor számára, őt és az udvarát nem is kevernénk bele a dologba. De vagyunk itt egy páran tekintélyes polgárok, akik a városunk híre és békéje miatt szeretnénk biztosítani azt, hogy a doktor kihallgatása során semmiféle olyan esemény ne történjen, ami aggodalomra adhatna okot. Követet küldünk a császár őfelsége után és tőle kérünk oltalomlevelet, ami garantálja a wittenbergi doktor biztonságát.

Mindenki Martinra nézett, majd utána Feilitzsch udvari tanácsosra, Martin választófejedelemének képviselőjére. Martinnak eszébe jutott a sok vita és tépelődés, Spalatin, Karlstadt, a wittenbergi magiszterek, professzortársai, ismerős és ismeretlen jóakaróinak aggodalma, a hosszú gyalogút során érintett kolostorok priorjainak figyelmeztetései. *Ha Isten meg akar óvni, akkor megóv, ha nem, akkor hiába van oltalomlevelem akár a császártól is...* Feilitzsch végül megadóan széttárta a kezét.

– Jómagam sem bízom az olaszokban – ismerte el. – Ha az oltalomlevél kéréséből a kegyelmes Friedrich fejedelem kimarad, nem ellenzem a dolgot. Kifejezett utasítást kaptunk, hogy mindent tegyünk meg a doktor megóvása érdekében. A követ költségéhez természetesen hozzájárulunk.

– Úgy tudom... – szólalt meg óvatosan Martin, majd hangja hirtelen elcsuklott. A gyomrát már helyrehozták a karmelita szerzetesek gyógyfőzetei és a kánoni órák szigorú napirendje, amik keretet adtak a

várakozással teli napjainak és helyes mederbe terelték gondolatait. Hangja mégis gyengén csengett még, néha a félelem és bizonytalanság hullámai lepték el, máskor dacos düh és az Isten igazságáért való küzdeni akarás. A városi polgárok és a Reichstag utózóngéire itt maradt tekintélyes vendégek felől áradó figyelem és támogatás sokat javított a kedélyén az elmúlt napokban, néha, pár korsó sör és kedves témáiról való beszélgetések után szinte már olyan jól érezte magát itt az idegen kolostorban is, mint otthon, tanártársai és vizsgáikra készülő hallgatói között. Egyikük most házigazdaként ült Martin mellett: Frosch karmelita prior pár éve szerzett licenciátusi fokozatot az egyetemükön és most doktorálására készült ugyanott. Mivel Augsburgban nem volt ágostonos kolostor, mindkét fél természetesnek érezte, hogy Martin és a kíséretében érkezett rendtársai náluk kapnak szálláshelyet. Martin krákogott, majd újra belekezdett. – Úgy tudom, a császár pár hónapja levélben kérte a pápát, hogy lépjen fel ellenem, mert megbolondítom még a birodalom fejedelmeit is. Nem tudom, hogy érdemes-e tőle ilyen kegyet kérni, hogy tekintélyével biztosítsa az oltalmamat...

A tekintélyes urak sokatmondóan összenéztek, némelyikük szája szélén mosoly derengett fel.

– A dolgok gyorsan változnak, Luther doktor – magyarázta Feilitzsch udvari tanácsos. – A császár és a pápa között immár ellentét feszül az utódlás kérdésében és Maximilian külön kérte Friedrich fejedelmünket, hogy óvja meg Luther doktort. Minden biztonnyal megküldi az oltalomlevelet, ha kérjük tőle.

*Jobbod felől az Úr áll, királyokat típor össze haragjának napján...*⁸ Martint a hirtelen eszébe jutó zsoldárreszlet legalább annyira felvidította, mint az, hogy Maximilian császár az oldalára állt – legalábbis már nem volt úgy ellene, mint egy hónapja.

– Itt a kolostorunkban biztonságban van Luther doktor – jegyezte meg Frosch prior atya. – Sem a világi hatóság, sem Cajetan bíboros olasz kísérői nem tehetnek semmit a vendégünk ellen a Szent Anna falai között. Testvéreim azonban jelentették, hogy a környező utcákon sok idegen arcot látnak, gyanús alakokat. Már mindenki tudja, hogy a wittenbergi doktor itt van bent és azt gondolom, óvatlanság lenne

⁸ 110. zsoldár, 5. vers (Káldi–Neovulgáta fordítás)

menlevél és megfelelő kíséret nélkül kilépni a rendházunk kapuján. Testvéri vendégszeretetünket ágostonos atyánkfiai mindaddig élvezhetik, amíg azt szükségésnek látják.

Martin összenézett Link prior atyával, szinte egyszerre bólintottak és mondtak köszönetet.

– Még ma útnak indítjuk a követet a császár után – jelentette ki Peutinger tanácsos, majd intett a titkárának, hogy intézkedjen.

Az ágostonos vendégek hírére a Szent Anna kolostort felkereső tekintélyes urak jelenléte, a wittenbergi doktor tiszteletére – jobb híján – a szerény berendezésű refektóriumban adott lakomák és borozások hamar felbolygatták a karmelita testvérek szokott életét. Martin, nem csak vendéglátói iránti tiszteletből, hanem saját lelke javát keresve is próbált részt venni a kánoni órákban előírt miséken, zsolozsmákon, de az első pár nap után ezt egyre nehezebbnek találta.

Cajetan bíboros a Fugger-palotabeli szállásán ült, Peutinger városi tanácsos különféle kapcsolatain keresztül igyekezett folyamatosan szemmel tartani. Az egyik legértékesebb szemüknek von Hutten lovag bizonyult, aki júliusban Albrecht mainzi érsek udvaroncaként érkezett. Albrechtet Cajetan bíborossá nevezte ki a Reichstagon, így a az egyházi választófejedelem megdicsőülve térhetett haza, de udvari költője Augsburgban maradt, hogy a vérbaját az itteni orvosokkal kezeltesse. A különféle higanyos izzasztások között pedig a Fuggerhäuser személyzetének bizonyos tagjaival ápolt szoros kapcsolatot és így szinte mindent megtudott a bankárpalota jeles vendégéről is.

Biztosra veszem, hogy Cajetan ugyanígy figyelt engem is. A kérdés, hogy ki az ő legjobb szeme? Martin valahol komikusnak találta a helyzetet, legalábbis azokban a pillanatokban, amikor nem nyomasztotta a búskomorság. *A bíboros és a szakad szerzetes falak mögé bújva lesi egymást, mint két rivális rablólovag.*

–Semmi sem jó neki, ami német – jegyezte meg az egyik estébe nyúló borozás közben Peutinger. Az előző este Feilitzsch fejedelmi tanácsos a városban fellelhető legjobb bort hozatta a kolostorba zárt védenecinek, ezt Peutinger sem hagyhatta annyiban és egy még drágább, még tüzesebb vörössel hozott egy tömlővel. Magasba emelte a megtöltött kolostori fakupát, ami még soha nem látott ilyen bort korábban. – A boraink mind

savanyúak neki, pedig gondolhatják az urak, hogy nem valami lőrétet vittek neki a Fuggerekhez. A sültjeinket rágósnak találja, a...

–Beletörök a foga a németekbe! – jegyezte meg valaki, buzgó helyesléstől követve. Martin óvatosan Frosch priorra nézett, sok egyéb dolog mellett az is aggasztotta, hogy a vendéglátó atya mit szól hozzá, hogy egy világi ivócsarnokká változtatják a kolostora refektóriumát. A refektóriumot, ahol a szerzeteseknek meg sem szabad szólalniuk az étkezések alatt, csak némán hallgathatják a regula vagy a szentek legendáinak felolvasását. Frosch prior atya arcán azonban semmi neheztelést nem látott, csak az erős bor okozta pírt. Láthatóan élvezte, hogy szerény kolostora ennyi híres és nemes úrnak ad helyet, akik nagy dolgokon elmélkednek és nagy megméretetésre készülődnek.

Isten bocsássa meg nekünk ezt a profanitást a szentelt falak között...

– Már bele is tört! – tromfolt rá Peutinger, aki láthatóan nem találta savanyúnak a németek borát. – Hiába küldték azért, hogy rábeszélje a birodalmat egy újabb törökadóra a pápa keresztes háborújához, nem fog kapni egy vasat se. Von der Mark püspök is jól megmondta: az emberfia elcsodálkozik, hogy a jó német pénz, aminek természetűtől fogva igen súlyosnak kellene lennie, milyen könnyedén repül át az Alpokon, hogy a római kincstárat gazdagítsa!

– A Szentszék tisztviselőiről is miket mondott! – tette hozzá Feilitzsch.

– Némelyik történetébe még magam is belepirultam, pedig nem vagyok az a szende szűzlány.

A borízű hahotázásba egy zavartnak tűnő novícius érkezése vetett véget. Frosch prior atya hirtelen megtalált szigorúságával lepisszegte a tekintetes vendégeit és közelebb intette a novíciust. Csak így, közelről látszott a gyertyák és lámpások fényében, hogy szinte gyerek; azt se tudta, hova nézzen a feje tetejére állított étkezőben.

– Mondjad, fiam – biztatta a prior.

– A kapus testvér küldött – rebegte megilletődötten a fiú. – Egy... egy igen nemes úr van itt a főtisztelendő bíboros atyától, a neve Urban de Serralonga úr. Luther doktor atyát keresi.

A német urak hamar kijózanodtak a teremben. Martin kellemetlen szorítást érzett a gyomra felől, majd egy pillanatra a nemrég lenyelt bor ízét is újra. Peutinger és a két fejedelmi tanácsos buzgó suttozásba kezdett. Frosch prior atya Martinra nézett.

– A bíboros követet küldött – mondta. – Mi legyen?
– Jöjjön be – felelte Martin gondolkodás nélkül.
– Doktor atya, előtte lehet, hogy... – hajolt közelebb az egyik városi magiszter, de Martin megrázta a fejét és megismételte: – Jöjjön be!
Az asztal durván gyalult lapjába kapaszkodott és remélte, hogy sokkal magabiztosabbnak látszik, mint aminek érzi magát.

– Luther doktor, a messzi Wittenberg városából – hajolt meg Martin felé az olasz, miközben csicsergő latinsággal szinte szónokolt. Magas, elegáns úr volt, drága, színes ruhákat és hosszú tórt viselt, ez utóbbit a közelében ülő német urak gyanakodva méregették. Furcsa alakú sapkáját a kolostor borfoltos asztalára tette. – Signore Urban de Serralonga vagyok, fejedelmi követ, jelenleg Tommaso Cajetan de Vio főtisztelendő bíboros atya követségében.

– Martin Luther doktor atya az ágostonos testvérektől – fogadta Martin a köszöntés, majd esetlenül a refektórium egyszerű, kemény padjára mutatott, amin a német urak szorítottak egy kis helyet a magas, nyúlánk olasznak. – Foglajon helyet, kérem.

– Ö... – Serralonga úr egy kicsit méregette a felkínált helyet, majd megemberelte magát, vastag harisnyába bújtatott lábát átemelte a padon és befurakodott a prémes felöltőket viselő magiszterek és udvari tanácsosok közé. Frosch prior intett az asztal végében várakozó novíciusnak, aki gyorsan kerített még egy fakupát, Serralonga elé tette és megtöltötte Peutinger vörösborával. Az olasz követ arcáról egy pillanatra lehullott a nyájas máz az udvari etikett és a díszes kellékek teljes hiánya miatt, tetézve az őt két oldalról is nyomorgató testes germán vállakkal, de hamar észbe kapott és kegyes mosollyal fordult Martin felé.

– A bíboros atya... – kezdett bele, majd az olaszos latinsága miatt értetlen tekinteteket látva kicsit lassabban megismételte: – A bíboros atya értesült róla, hogy Luther doktor a városba várakozik és ezúton is biztosítja a tekintetes urakat, hogy főtisztelendőségének is az az óhaja, hogy a kihallgatás létrejöjjön. Kegyelmisségében még a doktor oltalomlevélhez való ragaszkodását is elnézi, leginkább Friedrich választófejedelemre és az augsburgi magisztrátusra való tekintettel.

– Az oltalomlevelet minden... – szólalt meg Peutinger, de Serralonga olyan élesen nézett rá, hogy elhallgatott. Martin is intett a városi tanácsosnak, hogy sürgősen ezt most kitárgyalni.

– Addig is – folytatta nyájasan Martin felé fordulva Serralonga –, amíg erre a... haszontalan papírdarabra várunk, arra gondoltam, hogy hasznos lenne néhány javaslatot tennem a remélhetőleg napokon belül bekövetkező kihallgatás sikere érdekében. Ezek, bízvást állíthatom, nagyon is épkezláb és bölcs javaslatok.

Martin összenézett a két jelenlevő prior atyával, Linkkel, aki most a bajt is vállaló testvérként elkísérte és aki annak idején Wittenbergben az előjárója is volt, és Frosch prior atyával, aki karmelita létére befogadta és védelme alá vette. Mindketten bólintottak felé. *Micsoda gesztus ez, egy bíboros küldi elém követet, egy bíboros, aki a birodalom fejedelménél is többnek tartja magát...*

– Hallgatom a javaslatait, Signore Serralonga – felelte Martin az olasznak. Érezte, hogy a nyomás a gyomrában enged egy kicsit, bár ahogy megszólalt, nyelvét szinte el kellett szakítania a kiszáradt szápadlásától.

– Nos, tisztelt doktor úr – kezdett bele az olasz. Próbált élénken gesztikulálni a karjával, de a szorosan mellette ülő németektől elég nehezen ment neki. *Még a végén kiszorítják a lelket is belőle!* Martin csak később jött rá, hogy a barátai azért fogták ilyen szorosan a vendéget, hogy az egy váratlan mozdulattal ne tudja előkapni a törét és ledöfni az eretnekgyanus szerzeteset – *a taljánoktól minden kitelik.* – Hogy a kihallgatása és ennek az egész kellemetlen... ügynek a megoldása sikeres legyen, nagyon egyszerű dolgot kell csak csinálnunk. Megbízom, a főtisztelendő Tommaso Cajetan de Vio bíboros atya X. Leo pápa személyes megbízottja, és pápai legátusként akár úgy is tekinthet rá, mintha a Szentatyával személyesen beszélne. Itt helyben, ebben a neves városban, amit a nagy római császárról neveztek el, Luther doktor rendezheti az ügyét a római püspökkel, az Egyház fejével magával. Ez, véleményem szerint, egy hatalmas, soha vissza nem térő lehetőség!

Jobbját a magasban hagyva, széles mosollyal az arcán nézett körbe, várva a szavai hatását, de csak komor, tagbaszakadt német urakat és még komorabb szerzeteseket látott, akiknek ráncos, kemény vonásain gyertyák és száználmas kis lámpások fénye táncolt. Serralonga egy hosszú pillanatig kitartotta a pózt, majd visszakucorodott padtársai közé.

– Mint mondtam – folytatta halkabban –, a dolog igen egyszerű. A bíboros pápai legátusként az Egyház követe: Luther doktornak helyeselnie kell a legátusnak, ezáltal engedelmessé válni az Egyháznak és visszavonni mindazokat a tanításokat, amik annyi de annyi felfordulást keltettek.

Pár magiszter felmordult a sötétben, de Serralonga nem zavartatta magát. – Visszavonni! – nyomatékosította. – Annyira egyszerű ez a latin szavacska, mindössze hat betűcske: R E V O C O. Revoco! Visszavonom! Ennyit mond csak a doktor a főtisztelendő bíboros atya előtt és a dolog el is van intézve. Revoco! Ilyen könnyű kimondani, látják az urak? Látja a doktor úr is: Revoco!

Martin már nem érezte a gyomrát, a szívét annál inkább, a torkában dobogott, de nem a félelem, hanem a lassan de ellenállhatatlanul gyűlő harag miatt. *Non sum, ez is hat betű, ezt mégse olyan könnyű kimondani, még nebezébb meghallani!*

– Ezt a szót – kezdett bele a válaszába lassan, komoran – odahaza is ki tudtam volna mondani. Nem azért tettem meg ezt a hosszú és veszélyes utat, hogy olyat tegyek, amit otthon is meg tudtam volna tenni. Én azért jöttem Augsburgba, hogy bizonyítsam az állításaimat. Kész vagyok alátámasztani, megvédeni őket és kész vagyok meghallgatni és elfogadni, ha megcáfolják őket. Ezért jöttem.

Serrano úgy nézett rá, mint aki egy szót sem ért abból, amit mond. Martinnak előjöttek a régi római emlékei, mikor próbált úgy beszélni ott ő is latinul, ahogy az olaszok, de ez csak kósza gondolat volt, ha lehet még keményebb szász latinsággal megismételte az utolsó szavait:

– Ezért. Jöttem.

A német urak elégedetten bólogattak. Link prior atya gondterhelten lesütötte a szemét. Frosch prior atya aggódva nézte a világi vendégeit, és még inkább aggódva a doktor atyát. Serralonga végül zavartan mosolyogni kezdett.

– Ugyan már, doktor atya, csak nem akar párbajra kelni a bíboros atyával? Tommaso Cajetan de Vio atya már számtalan disputában diadalmaskodott, többek közt Pico della Mirandola fölött is, aki nem csak Itália, hanem az egész világ egyik legnevesebb tudósa, nem pedig egy... egy aprócska egyetemecske doktora. – Mikor látta, hogy érve nem gyakorol semmiféle hatást Martinra, kicsit közelebb hajolt, már

amennyire két szomszédjától tudott, és mélyen Martin szemébe nézve győzködte tovább: – Évszázadokkal ezelőtt egy bizonyos Joachim de Fiore apát mindenféle furcsa jövendöléseket terjesztett és teljesen megbolondította a ferenceseket vele, mind a mai napi hallani némelyiket. De Fiore apát minden bizonnyal eretnek volt, de mikor az Egyház tekintélye elé került az ügye, visszavonta a próféciáit és ezzel az egész dolog szépen elrendeződött. Látja, Luther doktor, milyen nagy ereje van ennek a kis szócskának: Revoco! Nem lett belőle sem eretnekper, főleg nem lett belőle kiközösítés vagy... jaj, ki sem akarom mondani... máglya! Ennyit csak megér hat betű?

– A saját földünkön csak ne fenyegetsen minket egy olasz – jegyezte meg valaki hátul németül. Serralonga meg sem hallotta, ha hallotta is, nem értette, ha értette is, nem foglalkozott vele.

Martin a köztük táncoló gyertyafényre nézett. A legnagyobb máglya is egy kis lánggal kezdődik. *De el lehet még fűjni ezt a lángot?* Felnézett az olasz őszintén, nyájassága ellenére is gonosznak tűnő szemébe. A gyertyalángon keresztül nézve olyan volt, mintha maga lenne a pokol tüzében égő ördög. *El akarom egyáltalán fűjni?*

– Az én ügyem a búcsúról és a Szentírásról szól – emlékeztette a bíboros követét –, nem holmi jövendölésekről, amiknek semmi alapja nincs.

– Igen, igen, a búcsúról – helyeselt Serralonga. – Nézze, doktor, teljesen lényegtelen, hogy holmi prédikátorok néha olyasmit mondanak, ami nem teljesen pontos, túlzásokba esnek, megesik az ilyesmi és az egyszerű nép észre sem veszi. A jó ügy érdekében el lehet nézni az ilyesmit, mert a lényeg az, hogy megteljen a pénzesládikó, és...

– Nem! – szakadt ki Martinból, minden szerzetesi neveltetése és illem és etikett ellenére félbeszakítva a nálánál sokkal hatalmasabb úr követét.

– Hogy mondja? – kérdezte zavartan Serralonga.

– Nem! – ismételte meg Martin. Legszívesebben üvöltött volna. Keze ökölbe szorult, vézna nyakán kidagadtak az erek. – Három betű: N E M.

– Luther doktor – mérte végig rosszállóan az olasz. – A pápa tekintélyének akar ellenszegülni? Mégiscsak disputálni akar a legátussal? Lándzsatorésre vinné a dolgot azzal, aki felettese és előljárója?

– Ha szükséges – bólintott Martin.

– És ugyan ki állna a doktor mellett ebben? – kérdezte Serralonga. – Úgy gondolja, hogy a választófejedelme majd fegyvert ragad a pápa

őszentsége ellen, csak hogy megvédje a makacs doktorát, aki nem hajlandó egy egyszerű szócskát kimondani?

– Nem hinném – közölte kimérten Martin. A fejében doboló vértől és indulattól már kezdett szédülni.

– És ha mind a Szentatya, mind a választófejedelem elengedi a doktor kezét, akkor mi lesz vele? Hová, merre fog menni? Ugyan howá menekülne?

Martin vállat vont.

– Nem tudom – ismerte be. *Nem tudom és nem is érdekel.* Serralonga karja mintha megnyúlt volna, pikkelyek nőttek rajta és hideg alattomosággal átkúszott a refektórium viselt asztallapján, hogy Martin szíve köré fonódva kiszorítsa belőle az életet. *Apaga Satanas!* Távozz tőlem, Sátán!

– Nem tudja, ugye – sziszegte a kígyó.

– Akárhová az ég alatt – mondta Martin, majd megfeszítette az izmait, ellökte magát az asztaltól és hátralepett, hogy szabaduljon a halálos szorításból. A melléte ülők felugrottak, egyik aggódva Martin felé nyúlt, mert egy pillanatra megtántorodott az ebédlő szabálytalanul lefektetett kőlapjain egyensúlyát keresve. A távolabb ülő német urak is felpattantak, egyikük már a kardjáért kapott, mert nem tudta, mi történik. A teremben megfagyott a levegő.

– Megkérem a követ urat, hogy távozzon – mondta Martin. Úgy érezte, mintha elszakadna a talajtól, furcsán könnyűnek tűntek a tagjai.

– Ez az utolsó szava? – állt fel Serralonga is. A körülötte álló magiszterek úgy méregették, hogy látszott rajuk, egy rossz mozdulat az olasz részéről és felnyársalják.

– Ez – nyögte Martin.

– Értem – bólintott ridegen Serralonga. A kegyes, nyájas mosolyt már végleg félredobta. – Az enyém pedig az, hogy „Revoco”. Ezt kimondani még nem késő. Doktor úr! Atyák! Uraim! Isten önökkel!

Mikor becsukódott mögötte a refektórium ajtaja, Martin lerogyott a legközelebbi padra. Távoli hangokat hallott, volt, aki sopánkodott, más gratulált és biztatta. Homlokán hideg verejtékcspepek gyöngyöztek.

Elűztem a kétséret. Akkor miért lebegek még mindig kétség és remény között?

Úgy érezte, a kétség sokkal inkább csábítja.

Ötödik napja várakoztak a Szent Anna karmelita kolostorba zárva. A vadászgató Maximilian császár után küldött követet mintha a föld nyelte volna el, a magiszterek már azon gondolkodtak, hogy egy újabb küldöncöt indítanak útnak. Beier testvér visszaérkezett: felúton összetalálkozott az Augsburgba tartó Staupitz vikárius atyával. Az atya kikérdezte, majd a fiatalabb, fürgébb testvért visszafordította, hogy minél előbb újra a doktor mellett legyen, akinek kísérőjéül jelölték ki. A vikárius–generális atyának egyelőre szintén semmi nyoma, csak Beier követte Martint mindenhova néma árnyékként. Elmondása szerint Staupitz atya feszültnek, de a körülményekhez és az évszakhoz képest egészségesnek látszott; talán kocsit is fogad és akkor bármelyik pillanatban megérkezhet. Martint újra kínozni kezdte a gyomra; a kolostor könyvtárában fellelhető, a búcsúhoz kapcsolódó könyvek tanulmányozásába és levélírásba menekült, mikor a kánoni órák szerint a szerzeteseknek dolgozniuk kellett volna. Frosch prior atya kitakarította a refektóriumot és visszaállította az eredeti funkcióját; Martinék számára pedig átengedte a káptalantermet, külön felhívva a figyelmet a hely felszentelt voltára.

Az ötödik nap reggelén, mikor a Laudes után kiléptek a rendház templomából, Link prior atya Martinhoz hajolt.

– Látogatód érkezett – súgta neki.

– A bíborostól? – riadt fel Martin.

– Talán nem – sejtelmeskedett Link. – Gyere utánam!

A kolostor kerengőjében, közel a főkapuhoz egy papi ruhát viselő, köpcös, minden részletében eleganciát és magabiztosságot sugárzó alak várta őket. Mikor észrevette, hogy közelednek, feléjük fordult és hideg tekintettel követte őket. Martin illő távolságban megállt. Link kicsit közelebb lépett, majd előzékenyen bemutatta őket egymásnak:

– Tisztelendő Johannes Maier Eck doktor atya, az ingolstadti egyetem alkancellárja és professzora... Tisztelendő Martinus Luther doktor atya az ágostonos testvérek rendjéből, a Szentírás professzora a wittenbergi egyetemen.

Martin egy pillanatra dühösen Linkre nézett, amiért a derült égből a nyakára hozta Ecket, az egykori barátját, aki alattomos hátbaszúrással vált

az ellenfelévé, de akivel még sohasem találkozott. Link lesütötte a tekintetét és egy lépést tett hátrafelé, jelezve, hogy átadja a terepet.

A két doktor hosszú ideig némán méregette egymást. Martin tudta, hogy Ingolstadt itt van a szomszédban és most, szemtől–szemben állva Eck doktorral az is eszébe jutott, hogy az ellenfele számos megbízatása közül az egyik egy augsburgi prédikátori pozíció, nyilván illő díjazásért – de most, a császári oltalomlevélre várva és a bíborossal való találkozásra készülve el is felejtette a réginek tűnő csörtéjükét és a személyes találkozó lehetőségét. Az ügyet a maga részéről lezártnak tekintette, bár alaposan felkavarta, mikor Linken keresztül eljutott hozzá Eck kéziratban terjesztett írása. Az Obeliszkek, amiben a kilencvenöt tételről és Martinról fejtette ki a véleményét, Martint huszita eretneknek és mindenféle egyébnek nevezve. Mikor volt ideje rá, megírta a válaszát, az Aszteriszkeket⁹ és szintén kéziratban, szintén Linken keresztül elküldte Ecknek, majd a maga részéről itt végzett. De nem úgy Karlstadt, aki Luther távollétében magáénak tekintette az ügyet és csípős, bár barátságát hangoztató írásban válaszolt, később a fokozatszerzésre készülő hallgatók számára disputát szervezett több száz tétellel, amik közül jó néhány egyenesen Eck doktor ellen irányult, bevallottan azért, hogy megalázzák és ezzel kiköszörüljék azt a csorbát, amit Eck alattomos támadása a wittenbergi egyetem hírnevén ejtett. A tételeket több szakaszban ki is nyomtatta és még a választófejedelem udvarába is elküldte. Eck sem maradt adósa, így a párbaj, bár Luther doktorról és az ő tételeiről szólt, a két egyetem két nehéz természetű óriásának küzdelmévé változott. A wittenbergi Karlstadt doktor és az ingolstadti Eck doktor összecsapása, a művelt világ és több fejedelmi udvar élénk figyelmétől kísérvé – jelenleg egy nagy disputát szerveztek és Martin utazása kézenfekvőnek tűnt, hogy akár az egyeztetésekhez is felhasználják.

– Személyesen is találkozunk végre – törte meg a csendet Eck. Kissé fiatalabbnak tűnt Martinnál és jóval életerősebbnek. Papi ruhája drága anyagból készült és nem hagyott nyomot rajta az út pora, Eck arcán

⁹ Aszteriszk, obeliszk: korabeli jelek, amikkel az olvasott szövegben talált tévedéseket vagy fontos igazságokat jelölték. A jelek mai megfelelője: * és †, jegyzetelésnél használatosak (csillag és tör).

látszott, hogy szereti a jó ételeket és jó italokat, ujjain drága gyűrűk csillogtak, vállig érő haját gondosan kifésülték.

– Örvendek – mondta udvariasan Martin.

– Jöjjön, doktor – bökött a fehérre meszelt kerengőre Eck. – Sétáljunk! Martin besorolt a vendége mellé, Link prior udvarias távolságot tartva követte őket. A Laudes után szétszéledő karmelita testvérek óvatosan megbámulták őket. A szolgáló, akit Peutinger rendelt ki a kolostorba, hogy távollétük alatt is vigyázzon Martinra, feltűnés nélkül közelebb húzódott hozzájuk. Martin tudta, hogy élesre fent tört szorongat bő inge alatt – *a taljánoktól bármi kitélik.*

– Nem kívánom sokáig rabolni az idejét, doktor – mondta Eck. – Gondolom, így is kevés van... hátra. Megkapta Karlstadt doktor ajánlatát azzal kapcsolatban, hogy ne írásban mérkőzzünk tovább, hanem egy dispután mérjük össze magunkat, annak rendje és módja szerint. Gondolom Ön is ismeri a kollégája ajánlatát?

– Igen – felelte Martin.

– Nos, amit Karlstadt mester ajánlott, azt természetesen nem tudom elfogadni – sóhajtott Eck. Kicsit gyorsabban ment, mint a kerengőkhöz szokott Martin, az ingolstadti doktornak folyton lassítania kellett és ez láthatóan bosszantotta. – Valahol megértem, hogy azt szeretné, hogy a kis wittenbergi egyetemén vitázzunk és az ottani kollégái legyenek a disputa bírái, de be kell látniuk, az én pozíciómban és az én hírnevemmel ezt nem engedhetem meg. Gondolom Karlstadt mester sem jönne Ingolstadtba, hogy ott mérkőzzön meg velem.

– Ez esetben egy semleges helyszín lehet a megoldás – mondta Martin. – Más egyetemeket felkérve bíról.

– Pontosan! – értett egyet Eck. – Erfurtra és Lipcsére gondoltam. Karlstadt doktor is bizonyára elfogadja ezeket, főleg, ha Ön közvetíti a javaslatot. Gondolom, levelezésben áll az egyetemével innen is, Luther doktor. Arra biztatnám, minél előbb írja meg ezt Karlstadt doktornak, tekintve hogy a személyes találkozásuk... mondhatni bizonytalan.

Martin megtorpant és Eck felé fordult.

– Ez mit akar jelenteni? – kérdezte.

– A főtisztelendő bíboros előtti kihallgatására gondolok – mosolygott rá nyájasan Eck. – Az Ön helyzetében... nyilván nekem is jó okom van arra,

hogy a tételeit nem Önnel, hanem a kollégájával kívánom megvitatni valamikor az elkövetkezendő hónapokban.

Martin érezte, hogy valami hideg fut végig a gerincén. A szeme sarkából látta, hogy Link kicsit közelebb lép.

– Ön... tud valamit, amit én nem? – kérdezte Ecktől.

– Számos ilyen dolog van – mosolygott vissza Eck.

– A bíborostól jön? – kérdezte tovább Martin.

– Találkoztam a főisztelendő bíboros atyával, igen – ismerte be Eck. – Tiszteletemet tettem nála, mint pápai legátus előtt és elbeszélgettünk erről-arról. Hamar találtunk közös témát és úgy érzem, néhány pontban a főisztelendő bíboros atya segítségére lehettem. Egyházunk egyik legfőbb képviselője, nekünk, mint a teológiai doktorainak ez egy illő kötelességünk. Nem gondolja így a doktor?

Martin dacosan összeszorította a száját. Egyre inkább dühítette a bezártság és a tehetetlenség, mintha nem csak a tagjait, hanem a gondolatait is meg akarnák béklyózni.

Hátulról egy szerzetesi saru gyors csattogása hallatszott; a novíciusok közlekednek így és a világiak, akik nem ismerik a szerzetesi tempót.

– Luther atya – szólalt meg egy vékony hang. Martin elszakadt Eck fölényesen mosolygó arcától és megfordult. A kapus testvér mellé beosztott fiatal novícius volt az. Intett neki, hogy mondja.

– Megérkezett a császárhoz küldött futár – mondta a novícius. – Elhozta az oltalomlevelet. A császár egy heroldot¹⁰ is küldött a főisztelendő bíboros atyához is, hogy megerősítse, Luther doktor a birodalom védelme alatt áll.

– Köszönjük, fiam – lépett közelebb Link. – Visszamehet!

Összenézett Martinnal, látszott rajta, hogy nagy kő esett le a szívéből.

Martin visszafordult Eck felé.

– Eck doktor – mondta neki. – Lehet, hogy mégis találkozunk majd azon a dispután.

– Állok elébe, Luther doktor – felelte fölényeskedve Eck, de mintha egy kicsit megbicsaklott volna a magabiztossága.

¹⁰ Birodalmi herold: a császár címerét viselő, sérthetetlenséget élvező nemes és címzetes tisztviselő.

Október közepén járva már korán sötétedett; mikor a szerzetesekből álló kis társaság kilépett a Szent Anna kolostor kapuján, Augsburg utcái már sűrű homályba borultak. Az egyik karmelita szerzetes, magas, nagy darab, vállas bajor parasztszármazék fáklját szorongatott a kezében, így legalább az orruk elé láttak valamennyire. A kinti félhomályban két árnyék mozdult, de mielőtt megrémülhettek volna, biztosították őket, hogy a város alkalmazásában állnak és az utca biztonságos.

– Hát akkor... – sóhajtotta Link prior atya. – Isten nevében!

Martin a császártól kapott pecsétetes oltalomlevelet szorongatta, és ahogy a Cajetan bíborossal való találkozására gondolt, valami miatt apa jutott eszébe. *Egy parasztfiúnak a fia vagyok és maga a császár küld beroldot azért, hogy mindenki tudja, az oltalma alatt állok. Apa vajon büszke lenne rám vagy szégyenkezne miattam?*

A bíborosnak is szállást adó Fuggerhäuser alig pár saroknyira, néhány miatyánknyi sietős sétára volt a Szent Annától, mégis, mintha világokon utaztak volna keresztül. Martint két prior is elkíserte a kirendelt tagbaszakadt szerzeteseken, Beier testvéren és a város ide vezényelt őrein kívül. Frosch és Link egész úton azt mérlegelték, hogy a bíboros vajon milyen parancsokat és milyen felhatalmazásokat kapott Rómából; hogy kapott, az nem kétséges, mert a Reichstag alatt számtalanszor jöttek–mentek sértetlenséget élvező diplomáciai futárok az Alpokon keresztül, de még a napokban is érkezett egy. Lipcséből olyan hírek érkeztek, hogy Tetzl atya kegyvesztetté vált a túlkapásai miatt – ez vajon jó jel vagy csak parasztvakítás? Ha a pápa elrendelte Luther doktor azonnali elfogását, vajon a pápai legátus ezt fogja követni, vagy tiszteletben tartja a császári oltalomlevelet? Ha pedig mégis erőszakot alkalmaznak a bíboros emberei, Maximilian császár, aki már a Reichstagon sem vállalt fel semmiféle kényes kérdést, vajon szembeszáll a Szentatyával egy senkifia ágostonos szerzetes miatt?

– Elég! – nyögte Martin félúton. Épp eléggé tele volt a feje aggodalommal, érvekkel, oda nem illő káromló gondolatokkal, nem akarta még két prior barátja politizálását is hallgatni. Frosch és Link elhallgattak. Frosch magabiztosan vezette őket a szűk utcákon át. Martinnak egy ige jutott eszébe az evangéliumokból. *Mikor pedig a zsinagógába, elöljárók és hatóságok elé hurvolnak benneteket, ne aggódjatok azon,*

*hogy hogyan és mivel védekezzetek, vagy mit mondjatok, mert a Szentlélek megtanít benneteket abban az órában, hogy mit kell mondanotok.*¹¹

A Fuggerek palotája előtt kissé kiszélesedett a város utcája. A sötétben nem is látszott, hány emelet magas, csak az, hogy az utcára néző szárnya nagyon hosszú, szinte hivalkodóan hosszú. A polgárok többsége igyekezett a háza utcai részét minél keskenyebbre venni, mert ennek hossza alapján fizettek adót. Az utcára néző ablakok közül sokon gyertyák, lámpások fénye sejtett át, de lent, a kapuknál szinte nappali világosságot teremtett a temérdek lobogó fáklya. A vörösös fény a bankárcsalád és a bíboros kíséretéhez tartozó örök sisakjain, páncéljain csillogott. Mikor észrevették Martinékat, olasz parancsszavak csattantak fel és egy osztag elindult feléjük. Frosch prior atya megtorpant.

– Elég, ha én megyek – lépett mellé Martin. – Csak én kellek nekik... ide.
– Menjünk! – nógatta őket Link. – Nem állhatunk meg most.

Egy németül beszélő őr is felbukkant és tisztázta a helyzetet. Az olaszok nem lettek barátságosabbak, de már nem tartották olyan fenyegetően a fegyvereiket és a parancsnokuk az egyik vasalt tölgyfa kapu felé mutatott.
– Passa!¹²

– Keljen fel, fiam!

Martin a Fuggerpalota hűvös márványán feküdt, hideg verejtékben úszó arcát a simára csiszolt kőlapokhoz simítva. Régi ismerőse, de Serralonga úr még a kisebb termeknek beillő előszobák egyikébe eléjük sietett, és miközben a bíboros lakosztálya felbolydult az eretnek szerzetes érkezésének hírére, gyorsan kiokította Martint, hogyan kell illő módon megadni a tiszteletet a főtisztelendő pápai legátusnak. Így, mikor végre bebocsátást nyertek, túl sokat nem látott a bíboros terméből, mert pár lépés után a földre vetette magát. Mintha csak szerzetesi fogadalmát vagy pappászentelését élte volna át: teljes megadásban, felsőtestével keresztet formázva feküdt Tommaso Cajetan de Vio főtisztelendő bíboros, pápai legátus előtt, de szíve most nem az Istennel való találkozás, hanem a

¹¹ Lukács evangéliuma 12. rész 11–12 vers (Káldi–Neovulgáta fordítás szerint)

¹² Gyerünk!

bizonytalan félelem és régóta benne feszülő, kitörni készülő igazságérzet miatt remegett.

– Keljen fel, fiam! – hallotta újra a bíboros öregesen reszelős, de határozott, szinte már nyájas felszólítását. Ahogy elszakította magát a márványpadlóról, homlokáról egy verejtékcsepp hullott alá, a kis távolság miatt egyben maradt a sima felületen és a bíborosi pompába öltözött kihallgatója eltorzult, feje tetejére állított tükörképét látta reszketni benne. Megborzongott, olyan volt, mint valami kristálycseppbe zárt démon.

Térdre emelkedett, felnézett és állta Cajetan szúrós, a veséjébe hatoló tekintetét. Végül a bíboros újra intett.

– Álljon fel, fiam!

Martin engedelmeskedett. Bal térde valami miatt elzsibbadt, majdnem meg is tántorodott, ahogy tagjai nem úgy engedelmeskedtek, ahogy várta. A teremre feszült csend telepedett, csak a Cajetan mögött gyülekező olasz udvaroncok izgatott sutyorgása hallatszott, amint kíváncsian méregették a kopott csuhás, sovány, sápadt barátot és hasonlóképpen szánalmas látványt nyújtó kíséretét. A terem megtelt az itáliai parfümök nehéz szagával, arany- és ezüstékszerek csillogásával, drága ruhák élénk színével és suhogásával. Annyi lámpás és gyertya égett a falak mellett és a bíboros díszes, szinte trónusnak tűnő széke mellett, hogy szinte nappali világosság vette őket körül. A falakról drága, vörös drapériák lógtak, amiket Hutten szerint a bíboros erősített fel, mert nem tetszett neki a Fuggerek által épített fal színe.

Martin és Cajetan némán méregették egymást. A bíboros szeméből meglepő intelligencia és határozottság sugárzott. Prierias és a többi ostoba ellenfele után Martin ezt kellemes csalódásként élte meg. *Vége egy olyan ember, aki át fogja látni és meg fogja érteni, miről beszélnek és írok!*

Lázasan gondolkodott, de nem emlékezett rá, hogy Serralonga mit mondott neki, meg kell várnia, amíg a bíboros megszólítja, vagy neki kell belekezdenie a mondanivalójába. *Végül is már megszólított...* Óvatosan megköszöri a torkát, nem akarta, hogy az első szavak után cserbenhagyja a hangja és próbált uralmat venni a torkában dobogó szívéen is.

– Főtisztelendő bíboros atya... – kezdett bele, egy pillanatra sem szakítva el a tekintetét Cajetanétól –, először is bocsánatot szeretnék kérni, amiért

ilyen későn érkeztem csak. A császári oltalomlevélre vártunk és amint megkaptuk, rögtön jelentkeztünk a kihallgatásra.

Cajetan kegyesen intett, hogy nem számít. A tekintetével folytatásra biztatta Martint.

– Azért jöttem... – Martin egy pillanatra a Cajetan mögött álldogáló udvaroncokra, nemes fejedelmi követekre, talán tudós teológusokra nézett, köztük Serralongára, aki bizakodva nézett rá és - szinte véletlenül - úgy tartotta a kezeit bő ruhája előtt, hogy hat ujját mutatta Martin felé.

Hat ujj - hat betű. – Azért jöttem, hogy bocsánatot kérjek azért, hogy ha valami olyat tanítottam vagy tettem volna, ami nem helyes, és hogy ezzel kapcsolatban eligazítást kapjak. Meg vagyok győződve arról, hogy a főtisztelendő bíboros atyától csakis a színtiszta igazat fogom hallani és kész vagyok ennek az igazságnak alávetni magam.

Serralonga megkönnyebbülten leengedte a kezét, elégedettnek tűnt. Cajetan ráncos arcán óvatos mosoly jelent meg, de nem válaszolt azonnal, várta, hogy sűrűsödjön a csend. Hátul, az olaszok között valaki sutyorgott, a kihallatszódó félszavakból úgy tűnt, Martin latinul elmondott szavait fordítja valaki valakiknek.

– Fiam – szólalt meg végül Cajetan. – Ön a wittenbergi egyetem professzoraként messze földön híres a tudományáról és a szent teológia iránti elhivatottságáról. Nem tagadom, hogy engem is tisztelettel tölt el az a kiváló munka, amit ezen a kicsi és fiatal, távoli egyetemen végez és úgy gondolom, a választófejedelme büszke lehet a professzorára. De nem csak ez indít engem arra, hogy atyai módon forduljak ön felé. Meggyőződésem, hogy mindketten ugyanazon ügy érdekében dolgozunk, Egyházunk legfőbb javáért. Épp ezért, mint a Szentatyá felhatalmazott követe, pápai legátusként nem csak hatalmamban áll, hanem atyai jóindulatomban szándékom is, hogy ezt az... ügyet, amiről itt szó van... elsimítsuk. Egyszerűen és könnyedén meg tudjuk tenni, mindössze három könnyű lépést kell megtenni érte.

Martin újra Serralongára nézett, aki ismét hat ujját mutatta felé. Cajetan kicsit előrébb hajolt a székén.

– Először is – folytatta kicsit emeltebb hangon – elismeri és visszavonja a tévedéseit. Másodszor is esküt tesz, hogy soha többet nem említi és tanítja őket, sem más, újabb tévedéseket. Harmadszor is megígéri, hogy semmiképpen sem tesz olyat a jövőben, ami az Egyház békéjét fenyegeti.

Elhallgatott. Az olaszok az ő szavait nem fordították. Martin rezzenéstelen tekintettel nézte a bíborost és próbálta lenyomni magában a kitörni készülő indulatait. Minden szerzetesi fegyelmére szüksége volt hozzá.

– Megértette, fiam? – kérdezte Cajetan. Martin kimérten bólintott. – Birtokomban van a Szentatya brévéje¹³, ami felhatalmaz arra, hogy a visszavonását elfogadjam és ezt az ügyet elrendezzem, az ágostonos testvért újra összebékítve az anyaszentegyházzal.

– Láthatnám ezt a brévét? – kérdezte Martin. Agya újra dolgozni kezdett és a disputákon edzett elméje máris sorakoztatta a kérdéseket, amikkel felülkerekedhet, amikkel átveheti a kezdeményezést.

– Természetesen nem – felelte zavartan a bíboros. Az olaszok újra susterogni kezdtek, de a Martin háta mögött álló németek felől is érkezett pár morgás. A Fuggerekhez tartozó személyzet is Martin mögött gyülekezett.

– Miért nem? – kérdezte Martin.

– Mert ez magas rangú irat – zárta le Cajetan. – És, kedves fiam, még nem tette meg azt, amihez ehhez a bréve kell majd. Nem vonta vissza a tévtanításait.

Martin bólintott, majd megköszörülte a torkát.

– Ahhoz, hogy visszavonjam a... tévtanításaimat – kezdett bele ő is kicsit hangosabban, mintha otthon lenne, az egyetem előadótermében –, tudnom kell, melyek azok a pontok, amik tévesek. Sok éve már a Szentírás doktora vagyok és minden nap tanítok, nem vonhatok vissza mindent, amit mondtam vagy írtam.

Cajetan hátradőlt a székén és úgy méregette Martint, mint egy veszélyes fenevadat a vadász, mielőtt lándzsát dobna rá.

– Két ilyen pontot említenék, fiam – mondta végül. – A búcsúról írt tételei közül.

Egy titkár lépett oda hozzá, sűrűn teleírt papírlapot adott a bíboros kezébe, majd egy lángra erősített, aranykeretes lencsét, amit Cajetan a szeme elé szorított.

¹³ Pápai törvény tartalmazó rövidebb okmány, a pápa halászepecsétjével hitelesítve.

– Íme, ezek a tételek, fiam: „De nem is Krisztus és a szentek érdemeiről van szó, hiszen azok mindenkor, a pápa közreműködése nélkül is, munkálják a belső ember számára a kegyelmet”. Illetve még ez is: „Nem vakmerőség kimondani, hogy az egyház kincse: az egyház kulcsai, melyeket Krisztus érdeméért kapott.” Ezek az ön tételei, fiam, elismeri?

– Igen, ezek az én tételeim – jelentette ki Martin.

– Fiam – sóhajtott Cajetan. – Igenis vakmerőség kimondani azt, amit maga kimondott és azóta is terjeszt, miszerint a pápának nincs hatalma a búcsút az egyház kincséből osztani úgy, ahogy azt jónak látja. És még nagyobb vakmerőség azt mondani, hogy az ember nem a pápa, vagyis az egyház közreműködésével kiszolgáltatott szentségek nélkül igazul meg, hanem hit által! Ez bizony új tan, fiam, és, mint minden új tan, hamis tan, vagyis eretnekség! A szentségek és a búcsú azért hatásos, mert az Egyház szolgáltatja ki őket, függetlenül attól, hogy az embernek milyen hite van. Hatodik Clement pápa *Unigenitus* kezdetű extravagánsában¹⁴ erről teljesen világosan ír!

Unigenitus! Martin némán bólintott, hiszen nem először találkozott ezzel az érveléssel, Eck doktor ugyanerre a kiegészítésre hivatkozott az Obeliszkjeiben. *Most is tőle fújhat a szél.*

– Egy egyszerű hívő – folytatta Cajetan egyre jobban belendülve – ugyan mikor lehet teljesen biztos abban, hogy elégséges a hite? Csak abban lehet biztos, hogy a szentség és a búcsú, amit az Egyház nyújt a számára, önmagában is elégséges, függetlenül attól, hogy mekkora hittel rendelkezik. Fiam, a tévtanítása a legmélyebb kétségek közé löki az embereket és rombolja az Egyház tekintélyét! Nos, fiam, azt mondta, kész alávetnie magát a helyreigazításnak és az Egyháznak: az *Unigenitus* cáfolja a tanításait, így most vonja vissza őket!

– Engedelmeivel... – szólalt meg Martin, kihasználva a bíboros beszédében támadó cseppnyi szünetet.

– Hallgatom, fiam! – intett kegyesen Cajetan.

¹⁴ Az egyház életét szabályozó kánonjoghhoz írt kiegészítések neve, a pápai bullákhoz hasonlóan az első szavuk alapján kapják a címüket (*Unigenitus* – Egyszülött). VI. Kelemen (Clement) avignoni pápa ebben az extravagánsban rendelte el a bizonyos időközönként tartandó búcsút, amit Krisztus érdeméhez kapcsolt, amit az Egyház oszthat szét. Az extravagánsok azonban nem számítottak olyan erejűnek, mint a dogmák, amiket nem lehetett vitatni.

– Engedelmével... – ismételte meg Martin. – A tétéleim a Szentírás alapján készültek. A Szentírás alapján pedig egyértelmű, hogy hit nélkül nem lehet Isten színe elé járulni.

Pár olasz felnevetett a Szentírás említésére, de Martin nem zavartatta magát. Cajetan egyre jobban összeszűkülő szemébe nézett.

– Ha az *Unigenitus*... látszólag... ellent mond a Szentírásnak... alaposan meg kell vizsgálni a szöveget, hiszen az egyházi rendeletekről is ki van mondva, összhangban kell lenniük a Szentírással és az egyházatyák hagyományaival és a korábbi pápai rendeletekkel... Ha az *Unigenitus*...

– Az *Unigenitus* egyértelmű! – csattant fel Cajetan, majd a díszes széke fényes karfájára csapott. – Elég legyen ebből! Egy pápai extravagánszal kapcsolatban nem kell belebonyolódni a Szentírás tanulmányozásába! Visszavonja a tévtanait, fiam, vagy nem vonja vissza? Elfogadja vagy nem fogadja el? Miért nem fogadja el?

– Engedelmével... – emelte fel a hangját Martin is, mire a csivitelő olaszok is megszeppenve elhallgattak egy pillanatra. Cajetan felvonta a szemöldökét. – Egy extravagáns semmi más, mint kánonjogi kiegészítés, nem pedig hittétel! A Szentírás felett nem állhat egy pápai rendelet! Kész vagyok alávetnem magam a pápának, de csak a Szentírás alapján!

– Főtisztelendő bí... – lépett egyet előre Serralonga, fontoskodó mosollyal, hat ujját emlékeztetően Martin felé tartva.

– Elhallgass! – kiáltott rá Cajetan, mire Serralonga meghunyászkodva visszahátrált társai kárörvendő karéjába. A pápai legátus felemelkedett a székéről és a szék alá épített dobogón állva Martin fölé magasodott, csontos ujjait figyelmeztetően felemelte. – Hogy kerül ide a Szentírás!? A Szentírás sem mentes a tévedésektől, ezért kell a pápának és az Egyháznak felelősségteljes módon magyaráznia! A Szentatya a Szentírás felett áll! A Szentatya minden felett áll, egyedül Isten áll fölötte!

– Engedelmével... – felelte Martin dühtől remegő hangon –, a párizsi egyetem nemrégiben megállapította, hogy mind a Szentírás, mind az Egyház egyetemes zsinata¹⁵ a Szentatya fölött áll.

– A párizsiak majd elnyerik ezért a méltó büntetésüket! – csapott ököllel a levegőbe Cajetan. Mind az olaszok, mint a németek hangoskodni

¹⁵ Az Egyház vezetőiből álló gyűlés. Évszázadokon keresztül harcolt egymással a két irányzat, hogy a zsinatnak vagy a pápának van-e hatalma a másik felett. Luther idejében sok szó esett egy jövőben összehívandó zsinatról.

kezdték, mire a dobogón álló, bíborosi palástja színét az arcára öltő pápai legátus hirtelen ráébredt arra, mit csinál. Nyugalmat erőltetett magára, majd méltóságteljesen visszaereszkedett a székébe. A teremre csend telepedett.

– Nem azért jöttem, hogy vitatkozzam, fiam – sóhajtott végül. – Azért jöttem, hogy ezt az ügyet elintézzem és önt kibékítsem az Egyházzal. Elmondtam ennek a módját. Visszavonja vagy sem? Kimondja: *revoco*, vagy sem? Válaszoljon!

Martin sokáig állta a tekintetét. Háta mögött mintha Link pisszegett volna valamit; de lehet, hogy csak felzaklatott érzékei tréfálkoztak vele.

– Szeretnék egy napot kérni, hogy mérlegeljem az elhangzottakat – felelte végül a bíborosnak. Cajetan kegyesen intett, hogy beleegyeznek, majd egy újabbat, hogy elbocsátja. Túl sok ceremóniára nem volt szükség: az olaszok gúnyos nevetésétől és kevert nyelvű odaszólogatásaitól kísérvé a német szerzetesek megfordultak és hivatásukhoz nem méltó sietséggel elindultak kifelé.

– Luther doktor! – kiáltott valaki Martin után. Mikor megfordult, Serralonga rohant utánuk. – Luther doktor, nem ez beszéltük meg! Csak mondja azt a hat betűt és...

– Hagyjon! – szakította félbe Martin. Tudta, hogy bűnös dolog, de legszívesebben egy bányászszekercével csapta volna képen a fontoskodó taljánt. – Botrány, hogy azt akarják, vonják vissza valamit anélkül, hogy megindokolnák, miért kell visszavonni! Botrány!

– Luther doktor! – nyögte kétségbeesetten a távolodó szerzetesek háta felé Serralonga.

A város éjjeli őrzárata kísérte vissza őket a Szent Anna kolostor kapujáig. Útközben az egy doktorból, két priorból és három szerzetesből álló kopottas csapat igencsak megszorodott: mikor Frosch tagbaszakadt szerzetese bedörömbölt a kolostora kapuján, már alig fértek el az utcán. Peutinger tanácsos, több városi magiszter, a rájuk vigyázó embereik, Feilitzsch és Rühel fejedelmi tanácsosok és a választófejedelem által hátrahagyott egyéb léhűtők, tekintélyes polgárok és papi személyek tolongtak a fáklyák vörös fényében. Frosch nem engedhetett be ennyi embert az éjszakai nyugalomra és zsolozsmákra készülő kolostorába, így csak a legmagasabb rangú emberek számára nyitott ajtót, amiből nem kis

vita kerekedett. Végül Link prior atya vállalta, hogy kint marad és tájékoztat mindenkit arról, mi történt. Martin mindezt csak fél füllel hallotta, leginkább csak sodródott a többiekkel és a külvilágot elhomályosították az elméjében tomboló kérdések és a kísértő által sugallt ostobaságok, amiknek nem győzött nemet mondani.

A kolostor kerengőjébe érkezve a kint izgatott lármázás eltompult és az a feszültség is, ami Martint addig összetartotta, elengedett. Beier testvér ott állt Martin mellett, látva a rá bízott doktor tántorgó lépteit előzékenyen kezet nyújtott felé és megtámasztotta.

– Martinus! – szólalt meg egy öreg, ismerős hang a sötétből. Martin összerezett, nem tudta eldönteni, hogy megint az érzékei játszanak vele gonosz tréfát vagy az őt gyötrő démonok akarják még jobban kínozni. De kétsége örömmre fordult: egy gyertyát hordozó novícius kíséretében Staupitz atya alakja bontakozott ki a sötétből, karjait Martin felé tárva. Martin elszakadt Beiertől és pár sietős lépés után idős mestere ölelésébe borult. *Vége egy biztos pont!*

– Elkéstem – mentegetődzött Staupitz atya. Martin nem tudott mit mondani.

– Menjünk a káptalanterembe! – dörrent rájuk a sötétből Peutinger városi tanácsos sürgető hangja. – Van mit megbeszélünk!

Martin engedelmesen bólintott.

– Mindenképpen egy hivatalos nyilatkozatot kell írunk! – Feilitzsch udvari tanácsos kicsit odébb tolt egy utolsó araszát fogyasztó gyertyatorzót és egy üres papírlapot terített maga elé. – Jegyző által hitelesítve. A másik fejedelmi tanácsos buzgón bólogatott. Peutinger a szakállát simogatta.

– Holnap én is csatlakozom az urakhoz – jegyezte meg. – A saját szememmel kell látnom, hogy a bíboros valóban így kezeli-e az ügyet.

– Talán kételkedik abban, amit elmondtunk? – kérdezte Frosch prior. A késői óra, vagy talán az események miatt ingerültnek tűnt, Martin még sohasem látta ilyennek, még az egyetemen folytatott disputák hevében sem, amik a fokozatszerzéshez kellettek.

– Semmi sem áll távolabb tőlem! – tisztázta le gyorsan Peutinger. – Csak arra gondolok, hogy Cajetan talán más hangot ütne meg, ha a városi tanácsból és a fejedelmi udvarból is jelen lennének neves képviselők.

Talán rájönne, hogy a németek arcucsapása az, hogy minden indoklás nélkül ilyen megalázkodást és meghátrálást követel. Biztos vagyok benne, hogy Friedrich választófejedelem sem ezért járt közben a kihallgatásért.

– A fejedelem nagyon csalódott lesz, ha megtudja – jelentette ki Feilitzsch. – Épp ezért kell hivatalos nyilatkozatot adnunk, hogy ne mindenféle szóbeszéd terjengjen.

– És azt már Cajetan sem söpörheti félre! – lendült be Peutinger. – Lehet, hogy azt hitte, erre a pár baráttra rájeshet és kicsikarhatja, amit akar, de itt már egyértelmű lesz, hogy nem erről van szó. A törökadó és a búcsúpénzek kilopása után egy újabb római arcátlanság!

Elengedte a szakállát és az oldalán lógó kardra ütött; a fémes, harcias csengés sehogy sem illett a káptalanterem felszentelt falai közé. Az oltáron égő gyertyák fénye is megremegett egy pillanatra.

– És... – szólalt meg halkán Staupitz atya. Eddig nem sokat szólt, inkább csak pár rövid kérdést tett fel, tisztázandó pár homályos pontot. Frosch és Link minden részletre kiterjedően beszámolt a kihallgatásról, amire nem emlékeztek pontosan, azt Martin kiegészítette. A beszámoló után a világi urak vették kezükbe a következő lépés tervezését, Staupitz atya pedig komor hallgatásba burkolódzott, szinte egy élettelen ruhacsomónak tűnt az asztal szélén. Most azonban kihúzta magát és Martinra nézett. – Mi lenne, ha kimondaná azt az egy szót?

A teremben fagyos csend támadt. Peutinger elkerekedett szemmel összenézett a két fejedelmi tanácsossal.

– Mi lenne? – ismételte meg a kérdést Staupitz atya.

Martin nem tudta eldönteni, hogy a vikárius–generális atya komolyan gondolja-e a kérdést, vagy csak a szokásos provokációi egyikét kezdi felépíteni, amikkel mélyebb összefüggések meglátására szokta rávezetni.

– Akkor hazudnék, vikárius atya – felelte Staupitznak.

– Ez talán túl kemény szó – mondta elgondolkodva a vikárius. – Főtisztelendő Cajetan bíboros atya pápai legátus, ilyen értelemben épp olyan diplomata, mint bármelyik fejedelmi követ. A diplomáciában pedig nem nagyon használják azt a szót, hogy „hazudni”. Nem mondanak igazat, ez egyértelmű, de mégsem hazudnak. Javítsanak ki a tanácsos urak, ha tévednék, én csak egy öreg szerzetes vagyok...

Staupitz atya több diplomáciai utat tett már meg, mint a tanácsos urak együtt valaha is fognak. Martin nem értette, mire akarják rávezetni.

– Én nem értek a diplomáciához, vikárius atya – mondta. – Én a hazugságot és az igazságot ismerem.

– De a főtisztelendő bíboros atya diplomata – emlékeztette Staupitz –, és a diplomatákkal a diplomaták nyelvén kell beszélni. A bíboros atyát nem érdekli az, hogy a wittenbergi doktor mit gondol valójában, őt azért küldték, hogy kimondassa azt az egy szót és ezzel helyreállítsa a békét. Valóban olyan nagy ár az az egy szó ezért a békéért?

– Igen, vikárius atya – húzta ki magát Martin is. – Olyan nagy ár. Amit hiszek, Isten Igéje alapján hiszem. Ha pedig Isten igéjét megtagadom, akkor hogy állhatok meg Krisztus előtt? Nem olvasok a Szentírásban diplomatákról, vikárius atya. De arról olvasok, hogy az igenetek legyen igen, a nemetek meg nem. Én igent mondtam Isten igéjére és nemet mondtam és mindig is nemet fogok mondani mindarra, ami Isten Igéjét tagadja.

– Akár egy pápai extravagánsra is? – szúrta közbe Staupitz.

– Akár egy pápai bullára is – tromfolt Martin. – Mondhatnám azt is, vikárius atya, hogy ha visszavonom, akkor az emberek azt mondják majd, nem is tudtam, miket beszélek, ha ilyen könnyen visszavonom. Mondhatnám azt is, hogy emberek ezreinek vagy tízezeinek okozok csalódást ezzel, akik hittek a tanításaimnak és reményt kaptak abból, hogy az igaz ember hitből él. Mondhatnám azt is, hogy nem állhatnék meg akkor többé a wittenbergi egyetem diákjai előtt, trágáival és kővel dobálnának meg és teljes mértékben igazuk is lenne. De nem mondom, mert nem érdekelnek az emberek: a lelkiismeretem Isten előtt áll és inkább az emberek előtt akarok elbukni, nem az Isten színe előtt... – Érezte, hogy kiszáradt a szájpadrólása a hirtelen elhadart mondatoktól. Az asztalra készített vizezett borért nyúlt; a kolostor olcsó, savanyú bora szinte lórúgásként érte az elmúlt napok drága italai után. *Lehet, tényleg pont egy lórúgásra lenne szükségem.* Letette a poharat és Staupitz atya szemébe nézett. – Vagy lelki atyám rendi előljáromként azt parancsolja nekem, hogy vonjam vissza? Mert akkor... engedelmeskedem.

A kérdés sokáig ott függött a levegőben. Minden szempár Staupitzra szegeződött. A törődött, fáradt öregember nem foglalkozott velük, csak Martint nézte, szemében olyan mélységgel, hogy a doktor szinte belesédült.

– Mi lenne abban a hivatalos nyilatkozatban, fejedelmi tanácsos úr? – kérdezte végül a vikárius atya, de közben Martinnal nézett farkasszemet.

– Luther doktor hivatalosan kijelentené, hogy tagadja, hogy bűnös lenne az Egyház bármely rendelkezésének vagy tanításának megszegésében. Ezt hitelesítenék erre felhatalmazott tanúkkal, városi jegyzővel és benyújtjánánk a bíborosnak.

– Ezt akarja, Luther doktor? – kérdezte Staupitz atya.

Hogy bírja ki ennyi ideig pislogás nélkül?

– Ezt akarom, vikárius atya – felelte Martin.

– Keljen fel, fiam!

A bíboros hangjában most is ott volt a nyájasság, de Martin most valami fenyegetést is érzett benne. Felkelt a földről és térden állva várt. A fogadóterem ugyanabban a fényességben és gazdagságban pompázott, mint tegnap, de a jelenlevők száma megnövekedett. Mind az olasz udvaroncok, mint a Fuggerhäuser német lakói közül többen jelentek meg és Martin kíséretét sem csak egyszerű csuhát és skapulárét viselő szerzetestársai adták, hanem Peutinger városi tanácsos, Feilitzsch és Rühel választófejedelmi tanácsosok, a várostól delegált jegyző és a nemes urak kísérete is ott állt most némán Martin mögött. A két csapat között pedig Tommaso Cajetan de Vio bíboros, pápai legátus díszes, trónusszerű székén, teljes pompában és Martin Luther doktor az ágostonosok közül, kölcsönkapott csuhájában és egy pecsétes nyilatkozatot szorongatva, amit majdnem össze is gyűrt, mikor a földre feküdt.

– Álljon fel, fiam! – intett kegyesen Cajetan. – Megkapta az egy nap gondolkodási időt. Kíváncsian várjuk, mire jutott.

Martin bizonytalanul felemelte a nyilatkozatot. Tudta, hogy nem léphet csak úgy oda a bíboroshoz, hogy átadja neki, de fogalma sem volt, hogy fog akkor a kezébe kerülni. Az ilyen apró részletekről nem volt szó.

Serralonga vált ki az olaszok csoportjából, átvette az iratot, közben mélyen Martin szemébe nézett és Martin tudta, hogy mire gondol. *Hat betű, igen, kicsit többet írtunk erre a papírra.* Az olasz követ a bíboros mellé állt de az nem vette át tőle a nyilatkozatot.

– Mi áll benne? – kérdezte Martintól.

– Ez egy... nyilatkozat, főtisztelendő bíboros atya – felelte óvatosan Martin. – Hivatalosan nyilatkozom arról, hogy nincs tudomásom arról, hogy bármi olyat tanítottam volna, ami ellenkezik a Szentírással, az egyházatyák írásaival vagy a pápai dekrétumokkal. Ugyanakkor kijelentem, hogy kész vagyok alávetni magam az Egyház törvényes rendelkezéseinek azzal a feltétellel, hogy a tanításaimat megcáfolják. Kész vagyok itt helyben, Augsburgban disputát folytatni a vitatott tételeimről vagy, ha a főtisztelendő bíboros atya úgy látja jobbnak, Bázél, Freiburg, Leuven vagy Párizs egyetemeihez fordulhatunk, hogy nyilatkozzanak a tételeim felől. Ez... ez áll ebben a hitelesített nyilatkozatban.

Cajetan sokáig nem mondott semmit. A terem két oldalából pusmogás hallatszott, ahogy a latinhoz kevésbé értő olaszoknak és németeknek lefordították, mit mondott Martin. A bíboros és a doktor farkasszemet néztek, majd mikor már teljes csend támadt a teremben és az annyira besűrűsödött, hogy szinte zúgott, Cajetan legyintett egyet és gúnyosan elmosolyodott.

– Hát ez igazán szórakoztató – közölte. – Valóban szórakoztató, hogy azt gondolja, fiam, hogy az Egyház ilyen messzire elmenne egy kolduló barát miatt. Kedves fiam, csak azt tudom mondani, amit Krisztus urunk mondott az őt üldöző Pálnak: Ne rugdalózz az ösztöke ellen!¹⁶ Én azért jöttem, hogy kibékísem az Egyházzal és elmondtam tegnap, mi ennek a módja. Nem fogok itt vitatkozni vagy disputálni, sőt, kifejezettem megtiltom, hogy itt a városban is felfordulást keltsen ilyesmivel!

– Ez esetben... – szólalt meg Martin – szeretném írásban benyújtani az érveimet, és akkor azok továbbküldhetőek lehetné...

– Nem küldünk tovább semmit! – csattant fel a bíboros. Az olaszok is bekiabáltak valamit, amit Martin talán értett is volna, ha akar, de nem foglalkozott velük. – Fiam, nem azért vagyok itt, hogy bárkivel is vitázzam vagy párbajozzam! Ez soha nem is volt a szándékom! Egyedül Friedrich választófejedelem kedvéért vállaltam, hogy atyai módon kegyeskedem egy kihallgatást tartani, hogy intsem és kiigazítsam magát! Ezt vegye figyelembe itt mindenki!

– Főtisztelendő bíboros atya! – hallotta Martin hirtelen Staupitz hangját hátulról. Cajetan úgy kapta fel a fejét, mintha valaki hozzávágott volna

¹⁶ Hegyes bot, amivel az ökröket terelték a helyes irányba.

valamit. Mikor rájött, hogy ki szólalt meg, szeme összeszűkül, vonásai megkeményedtek, majd erőt vett magán és intett, hogy a felszólaló lépjen közelebb. Staupitz odaállt Martin mellé.

– Hallgatom a vikárius–generális atyát – mondta Cajetan.

– Szeretnék közbenjárni megtévedt testvérem érdekében – adta elő Staupitz –, hogy főtisztelendőséged mérlegelje azt, hogy kegyelmesen engedje meg neki, hogy érveit írásban is benyújthassa.

– Mérlegeltem és elutasítom – intett türelmetlenül Cajetan. Staupitz atya visszahátrált, mint valami leszidott iskolásfiú. Martin érezte, hogy a szomorúság és a düh hullámokban tör rá. – A pápa akaratát képviselem és a pápa akarata az, hogy Luther doktor vonja vissza a téves tanításait! A téves tanításait pedig az Unigenitus extravagáns egyértelműen cáfolja, ezért azokhoz továbbra is ragaszkodni...

– Nem kívánok erről újra vitatkozni – szakadt ki indulatosan Martinból.

– De ha bebizonyítják nekem, hogy az *Unigenitus* tényleg azt tanítja, hogy Krisztus érdeme a bűcsú kincsesháza, amit a pápa szétosztogathat, akkor visszavonok mindent úgy, ahogy atyám akarja!

A bíborosnak talán még soha életében nem vágta a szavába; olyan képet vágott, mintha váratlanul pofoncsapták volna, kioktatóan felemelt jobbjával a levegőben maradt, mintha márványszoborra merevedett volna. Egy nyúlánk olasz a kardja markolatát szorongatva közelebb lépett, mire Martin háta mögül is több kard csörgését lehetett hallani, szinte egybefolyt a csattanásuk.

Cajetan leengedte a kezét; az olasz visszalépett. A bíboros nyájas mosolyt erőltetett magára.

– Fiam – közölte kedvesen, de a nyájas mosoly mögött Martin egy kígyó hideg, támadásra készülő szemét látta. – Én nem vitatkoztam magával tegnap sem. De ha azt gondolja, hogy koholt tételei annyira szilárdak, hogy nem lehet őket megcáfolni, akkor lássuk csak...

Csettintett egyet hátrafelé, mire egy kisebb kocsin összekészített könyveket toltak a széke mellé, az egyiket felvette a bíboros úrnoka, kinyitotta és úgy tartotta mellette, mint a misekönyvet szokták a ministránsok az áldozásra készülő pap mellett tartani. Cajetan szinte vidáman, fölényesen olvasni kezdte magában az *Unigenitus* kijelölt szövegét.

– Itt van! – csapott oda csontos ujjával a vastag lapra, mikor megtalálta, amit keresett. – Itt a pápa maga mondja, hogy Krisztus érdeme a búcsú kincsesháza, így hát dönthet, fiam: hiszi vagy nem hiszi?

– Mit olvasunk a szövegben? – kérdezte Martin. Hirtelen elbizonytalanodott: neki csak emlékei voltak, amiket most össze-vissza zavartak kavargó gondolatai és érzelmei, ellenfele előtt pedig ott volt a vaskos kötet, benne a betűk és a pápa szavai feketén–fehéren.

– „Krisztus az ő kinszenvedésének érdemével kincset szerzett a harcoló egyház számára”! – olvasta fel diadalmasan Cajetan.

Martin bólintott. Érezte, hogy minden szem rá szegeződik. Az olaszok kajánul vihogtak rajta.

– Elolvashatom én is? – kérdezte a bíborost. Az nagyvonalúan intett az írónaknak, aki lassan odasétált Martinhoz és felé fordította a könyvet. Martin elég nehezen találta meg a kérdéses sort, bosszantotta az udvaroncok tiszteletlensége és az is, hogy saját teste is cserben készült hagyni; úgy remegett, mintha fázna, pedig inkább melege volt a jól befűtött teremben a vita heve alatt görnyedve. Végül megtalálta a sort és ő is hangosan felolvasta.

– Krisztus az ő kinszenvedésének érdemével kincset szerzett a harcoló egyház számára.

– Úgy van – nyugtázta Cajetan, kényelmesen hátradőlve a székén. – Így hát, fiam, elismeri vagy sem? És ami még fontosabb: visszavonja vagy sem? Válaszoljon!

Martin nyelt egy nagyot, valami hideg nyugalom szállta meg.

– Főtisztelendő bíboros atya... – mondta lassan, hangosan, mint mikor egy nagy templomban prédikál. – Itt van ez a szó, amit meg kellene fontolnia: „acquisivit”. Szerzett. Ha Krisztus az érdemével szerzett kincset, akkor az érdem meg a kincs nem ugyanaz. Krisztus érdeme nem a kincs, hanem Krisztus az érdemével szerezte a kincset. Így hát nem az az igaz, amit főtisztelendőséged állít, hanem az, amit én.

Cajetan arcáról leolvadt a mosoly. Két kézzel kapaszkodott széke karfájába és közelebb hajolt.

– Nem érdekel ez a magyarázkodás! – üvöltötte Martinra. – Visszavonod vagy nem vonod vissza? Mondjad: visszavonom! Revoco!

– Nem – felelte Martin.

– Revoco!

– No!

Most már Martin is kiabált. Cajetan ezen annyira meglepődött, hogy egy pillanatra elhallgatott.

– Igenis fontos lehet egy szó is! – kiabálta tovább Martin, majd halkabban folytatta. – Az érdem meg az érdemmel szerzett dolog nem ugyanaz! Főtisztelendőséged talán azt hiszi, hogy mi, németek, még ennyit sem értünk a nyelvtanhoz?!

A nyílt tiszteletlenséget hallva kitört a vihar. Olasz, német, latin ordítózással telt meg a terem, nehéz csizmák dobogtak a drága márványpadlón, kardok csörögtek a hüvelyükben. Serralonga a fejét fogta a felfordulás közepette. Cajetan és Martin kővé dermedve nézték egymást. Végül Staupitz atya áttört az olaszok felé mutogató prémes német urakon és a két ellenfél közé állt, mélyen meghajtva magát a bíboros felé, majd térdre is esett. A vikárius–generális szerzetest látva lassan elhallgattak a felek.

– Főtisztelendő bíboros atya, kegyelmes pápai legátus úr – mondta Staupitz atya a padlót nézve. – Kérem, könyörögve kérem fontolja meg, hogy megtévedt testvérem írásban nyújthassa be az érveit! Kérem!

Cajetan felállt a székéről.

– Írja le, amit akar – közölte, majd az ajtó felé mutatott. – És most menjen, tűnjön el innen és ne kerüljön a szemem elé, amíg vissza nem von mindent! Menjen!

– Köszönöm, köszönöm – hebegte Staupitz, majd felpattant és öreg testét meghazudtoló fürgeséggel nyakon ragadta Martint és valósággal kirángatta a teremből. Az olaszok gúnyos hahotáját még az utcán is hallották.

Épp delet harangoztak és az októberi nap vidáman süttött le rájuk.

Főtisztelendő Atyám a Krisztusban! Hogy mennyire nem vonakodom, sőt milyen szíves–örömet ragadom meg az alkalmat, hogy számot adjak bizonyos állításaimról, igazolják azt főtisztelendőséged előtt ezen alázatos soraim, amelyekben különösen azokkal a kérdésekkel foglalkozom, amelyek tegnap s azt megelőzőleg köztünk vita tárgyát képezték.

– Luther doktor...

A halk hang megzavarta Martint, aki lélekben Cajetan előtt állt és érveket gyűjtött, érveket, amiket nem mondhatott ki és amikre – végre – úgy érezte, hogy kíváncsiak. Zavartan pislogva felnézett a papírlapról, amit épp csak elkezdett teleírni, tollát elővigyázatosan az asztallapba rögzített tintatartóba tette. Nem akarta összemaszatolni a bíborosnak írt levelet, hogy ezzel is kifejezze a tiszteletét.

A karmeliták ősz könyvtáros testvére állt mellette, kezében egy porosnak tűnő kötetel.

– Sajnos csak ezt találtuk meg.

– Köszönöm – mormolta Martin és újra a tolláért nyúlt. A könyvtáros testvér óvatosan letette a kötetet a többire, amik már két nagy toronyba gyűltek az asztalon, amit az ablakhoz állítottak, hogy a neves vendég zavartalanul dolgozhasson. A kerengő felől élénk jövés–menés hallatszódott, a városi tanácsosok, Martin támogatói, Friedrich választófejedelem hátrahagyott emberei a karmeliták megszentelt falai között rendezték be a főhadiszállásukat. Martin kihúzta magát mindenből: gyors leveleket írt haza, majd a bíborosnak szánt írásnak állt neki. Érezte, hogy nem lesz kis munka.

Két pontban tér el nézetünk.

Az egyik VI. Clement pápának Unigenitus kezdetű extravagánsa, amelyben állítólag az foglaltatnék, hogy Krisztus és a szentek érdeme a búcsú kincsháza, mit én látszólag kétségbe vontam.

Odakint újra dördült egyet a város utcájára vezető főkapu és izgatott morajlás zúgott végig a kerengővel övezet belső udvaron, csizmás léptek döngtek, kardok csörögtek, ahogy az újonnan érkező elé siettek a bent várakozók. Cajetan Staupitz atyát és Link prior atyát külön–külön is megbeszélésre hívta, miután elfogyasztotta az ebédjét. Martin egy pillanatra eltűnődött azon, melyikük érkezhett vissza. *Vagy valaki más jött? Talán egy követ a bíborostól?* Kicsit fülelt, de nem tudott kivenni semmit a kinti zajból, inkább visszafordult a papírlapja felé.

Hasonlóképp indítékom volt az is, hogy amaz extravagáns Isten igéjét elcsavarja s avval idegen értelemben visszaél. Ami ott az

isten kegyelemről mint egyedüli megigazító elvről áll, azt ez a búcsúra vonatkoztatja. Hát bizony hiábavaló beszéd ez, s inkább csak amolyan alaptalanul kegyes felmagasztalása a búcsúnak, semmint alapos bizonyítás és mélyreható igazolás.

Halk csikordulással kinyílt a könyvtár ajtaja. Az ismerősnek tűnő léptek hallatán Martin felnézett, majd a tollát lerakva nyomban felpattant.

– Staupitz atya!

– Fiam – bólintott a vikárius. Martin a székére mutatott, majd a polcok mellett talált lócát megragadva maga is leült lelki atyjával szemben. Kíváncsian nézte az öreg szerzetes szokatlanul ráncosnak és elgyötörtnek tűnő arcát; igyekezet visszafogni magát, hogy ne áraszsa el kérdésekkel.

– A főtisztelendő bíboros atya... – kezdte halkán Staupitz – rendkívül udvarias vendéglátóként fogadott engem és minden bizonnyal Link prior atyát is. Sajnos udvarias szavai nem mondtak mást, mint eddig, atyai módon kívánja kezelni az ügyet, de csak a visszavonást tudja elfogadni. Megkért arra, hogy mint Luther testvér előjárója segítsem elő ezt elérni... Martinra nézett, kérdő tekintettel. Martin hasonló kíváncsisággal vizslatta.

– Mit felelt erre a vikárius atya? – kérdezte óvatosan. *Staupitz atyának sokkal nehezebben mondanék nemet, mint Cajetannak, de neki is... Neki is?*

– Mit felelhettem volna? – kérdezett vissza Staupitz. – Elmondtam a főtisztelendő bíboros atyának, hogy sokszor, nagyon sokszor próbáltam már hatni a testvéremre, de hiába vagyok én az idősebb, sem a Szentírás ismeretében, sem szellemi erőben nem vehetem fel vele a versenyt.

– Most túloz a vikárius atya – nézett zavartan félre Martin.

– Bár túloznék – sóhajtotta Staupitz. – Biztosítottam a bíborost, hogy a magam részéről engedelmes fia vagyok az Egyháznak és az is leszek mindig, de épp ezért, mivel a Szentatya őfelsége a főtisztelendő bíboros atyát jelölte ki az ügy rendezésére, erre nem én vagyok a hivatott. De ő csak a visszavonandó tételek listáját hajlandó közölni, mást nem.

Martin megkönnyebbülten sóhajtott. Félt attól, hogy Staupitz atya ráparancsolt, hogy mondja ki a hat betűs szót.

– A bíboros atya azt is mondta – folytatta Staupitz –, hogy nehéz belenézni Luther doktor szemébe: túlságosan mély és tele van elképesztő gondolatokkal. Azt hiszem, tudom miről beszél. Csak nem tudom, jól

tettem—e, hogy felfakasztottam ezt a mélységet. Remélem a testvérem megbocsát majd nekem egyszer ezért.

– Nincs miért megbocsátanom, vikárius atya – felelte zavartan Martin.

Egy darabig csendben ültek. Staupitz végül a félig teleírt papírlapokra mutatott.

– Szeretném majd elolvasni, ha elkészül, Luther doktor.

– Mindenképp, vikárius atya – biztosította gyorsan Martin.

Dacosan összeszorította a száját és megragadta a tollat. Észre sem vette, Staupitz atya mikor távozott a könyvtárból.

Így hát megdönthetetlenül áll az én tételem, hogy Krisztus érdeme nem kincsháza a búcsúnak, hiszen szerzője annak. Mindazonáltal e pontban is, mint fentebb, alávetem magam az Egyház ítéletének. A második pont, amelyért helyt kell állnom, az én hetedik tételem végén foglalt azon állításom, hogy senki sem igazul meg, ha nem hit által, úgy tudniillik, hogy e megigazításban feltétlenül hinnie kell, és semmiképpen sem szabad kételkednie annak kegyelemhozó erejében... E teológiáról tartják, hogy új és téves.¹⁷

Újra megdördült a főkapu, újra felbolydult a bent összegyűlt nemes társaság és kis idő múlva újra kinyílt a könyvtár ajtaja. Odakint fáklyák, idebent gyertyák és lámpások fénye táncolt. Martin is körberakta az készülő levelét gyertyákkal. A feje már fáj a feszült figyelemtől és irigylte a bíborost az aranyláncra rögzített kis lencséjétől, amivel állítólag jobban lehet látni a betűket. *Nekem jó lenne aranylánc nélkül is egy ilyen.*

Link izgatottnak tűnt. Az üresen maradt lócára telepedett és egyből belevágott.

– Küszöbön áll a megegyezés Cajetannal! – újságolta. – Most jövök a palotából és...

– Csak annyit kell mondanom, hogy Revoco! – nézett rá Martin. Rosszat sejtett Link lelkesedését látva. – A megegyezés kezdettől fogva küszöbön áll, az a talján követ is megmondta már az elején.

¹⁷ A levél részletei Stromp László fordítása.

– Nem, nem – hessegette el a sötét felhőket Link. – A bíboros atya engedett több dologban is. Mindössze annyit kér, hogy ezt a... nyelvtani értelmezéssel kapcsolatos kijelentést vond vissza, ami az Egyház bűnbocsánati kincsére vonatkozik. Minden mást elsimít, azt ígéri. De be kell látnod, valamiben neked is engedned kell!

Martin a teleírt oldalakra nézett, amiken még rendesen meg sem száradt a tinta.

– De erről szól minden – jegyezte meg. – A búcsúban az Egyház olyan kincseket mond a magáénak és osztogat pénzéért, ami fölött nem neki van hatalma, hanem Krisztusnak. Nem is értem, hogy beszélte tele a fejedet ezzel a....

– Érdeme vagy érdemével szerezte! – csattant fel Link. – Te is tudod, hogy ez csak ostoba kötekedés volt, semmi más. Pont olyan lényegtelen fecsegés, amit másokban kárhoztatsz!

– Vonjam vissza? – emelte fel a hangját Martin. – Azt akarod? Vonjam vissza?

Link meredten nézte, majd kimondott egy szerzeteshez nem méltó szót és az tenyerébe temette az arcát. Martin szenvtelenül nézte.

– Sajnálom – mondta végül Link. – Én se tudom már, mi lenne a jobb. Fáradt vagyok. Ha a bíboros veled is úgy beszélne, ahogy velem... Lehet, hogy csak pár szó és egész másfelé fordulna ez a szekér.

– Lehet – mondta Martin, majd visszafordult az írása felé.

– Keljen fel, fiam!

Martin feltérdelt. A teremben a tegnapiénál is hűvösebb volt a hangulat, a bíboros arca is merevnek tűnt, mint egy vásári maszk. Martin mögött most kevesebben álltak, a két fejedelmi tanácsos kíséerte csak el a szerzetes testvérei mellett. Az olaszok se tüntek úgy, mint akik vihogós kedvükben vannak.

– Álljon fel, fiam! – intett a bíboros. – Mit hozott?

– Leírtam mindent, főtisztelendő bíboros atya – nyújtotta előre a vastag papírlapok csomóját Martin. Elővigyázatosságból egy karmelita írnnokkal lemásoltatta az egészset, az a példány most a kolostor biztonságában várt a sorsára. A bíboros írnnoka Martinhoz lépett, átvette a papírköteget, visszavitte a pápai követhoz, kibontotta és ura elé tartotta. Cajetan ajka

lefittyedt, meg sem próbálta álcázni a megvetését, amit az egész dolog iránt érzett. Bele-belenézett Martin hosszú, gondos munkával leírt soraiba, de egyedül a végét olvasta el kicsit tüzetesebben. Majd intett az írónak, hogy az egészzet tüntesse el a szeme elől.

– Mennyi olyan idézettel firkálta tele ezeket a lapokat, egynek sincs semmi köze az egészhez! – közölte Martinnal. Martin válaszra nyitotta a száját, de végül inkább nem mondott semmit.

– Továbbítom Rómába – ígérte azért a bíboros.

– Köszönöm kegyelmességednek – mondta Martin.

– Fiam – méregette Cajetan. – Kimondja-e ma végre azt, amiért itt összegyűltünk?

– Mint az előbb átadott írásomban is leírtam, alávetem magam az...

– Mondja ki! – szakította félbe a bíboros.

– Alávetem magam az Egyház rendelkezéseinek – folytatta hangosabban Martin –, amennyiben hitelt érdemlő módon megcáfolják azokat a tételeimet, amik...

– Nem! – csattant fel Cajetan. Arca pillanatok alatt elvörösödött. – Nem és nem! Nem azért vagyunk itt, hogy eretnekségeken vitatkozzunk! Nem azért hívtam magamhoz azt a két urat ott, hogy most ugyanazokkal az ostoba tévtanokkal...

– Bizonyítsa be előbb, hogy tévtanok! – kiáltotta közbe Martin dühösen. Hátulról valaki csitítani próbálta, de pillanatok alatt akkora lett a hangzavar a teremben, hogy ha nem ordított az ember torkaszakadtából, csak azt lehetett látni, hogy mozog a szája.

– Nem kell belemennem abba, hogy bármit is bebizonyítsak! – süvöltötte a bíboros. – Visszavonod vagy nem? Revoco!

– Nem vonom vissza! Hogy gondolod azt, hogy... – Martin hirtelen megakadt, ahogy a vita hevében letegezte a bíborost. Cajetan is megdermedt és ez végre elvágta a többiek zajongását. A bíboros úgy nézett Martinra, mint valami iszonyatos szörnyre, tünetőleg megfordult és az udvaroncainak olaszul mondott valamit.¹⁸ Kóruszerű rosszállást kapott rá válaszul. Martin összeszorította a száját. Cajetan lassan megfordult és hideg tekintettel végigmérte Martint és a kísérőit.

¹⁸ Cajetan ezt mondta a kíséretének: „Barát, barát, tegnap még jól viselkedtél, de mára teljesen elfajzottál!”

– Sajnálom, hogy vitába bocsátkoztam – közölte kimerően. – Teljes hiábavalóság. Felhatalmazásom van arra, hogy kiközösítsem az Egyházból Martin Luther doktort és mindenkit, aki támogatja vagy a tanításait terjeszti, vagy akár csak elfogadja! Interdiktummal¹⁹ sújthatok minden várost, ami Martin Luther doktornak vagy híveinek szállást és védelmet ad! Azt gondolja.... – Egy kicsit ízlelgette a szót, majd ő is tegezésre váltott. – Azt gondold, fiam, hogy ez valami egyetemi disputa, ahol érvelgethatsz? Te itt most alárendelt vagy! A pápa tekintélyével állsz szemben! Egy dolgot tehetsz: vond vissza! Mondd ki: revoco!

Ez áll hát a pápa brevéjében. Már akkor megírták Rómában, amikor egy szót se szóltam a bíborosuk előtt.

Martin furcsán érezte magát. Tudta, hogy eljutott arra a pontra, ahol bármit tesz, már semmi sem lesz olyan, mint azelőtt volt. *Vagy már rég túlmentem ezen a ponton, csak nem vettem észre?* Tagjait könnyűnek érezte, mintha lebegett volna, vízben úszna vagy a szférák közé emelkedne. Kicsit szédülni kezdett, majd mintha kívülről látta volna magát sápadt arcával, kialvatlanságtól sötét, mélyen ülő, táskás szemével, csapzott tonzúrájával, amit Wittenberg óta nem nyíratott meg, kopott csuhájával vézna tagjaiban. Látta, hogy mozog a szája de a szavak csak azután formálódtak meg benne, miután kimondta őket, mintha akaratán kívül beszélt volna.

– Nem vonom vissza – jött valahonnan távolról.

Látta, hogy a bíboros üvölt. Látta, hogy Martin válaszol. Látta Staupitz atyát és a öreg csuha alatt látta lelki atyja szívét, amint kettéhasad. Látta Link arcát, amint a szégyen leolvasztja róla a húst és feltárja a kopár, szemérmetlen csontot. Mintha Friedrich fejedelmet is látta volna a két tanácsosa mellett, pedig a kegyelmes fejedelem nem lehetett volna itt, mégis itt volt és az összes vád és szégyen a doktora miatt a prémes kabátba burkolt vállára hullott, az öreg, testes fejedelem pedig megtántorodott.

– Nem! – kiáltotta Martin.

¹⁹ Egyházi tilalom, kiközösítés, az interdiktummal sújtott városokban, településekben nem szolgáltathatták ki az egyházi szentségeket, ami a vallásos, és abban a korban a vallással összefonódott közösségi és gazdasági élet megbénítását jelentette.

– Akkor takarodj innen! – töltötte be a bíboros hangja a termet. – Takarodj! Csak akkor lássalak újra, ha kimondod!

Martin látta magát, amint megfordul és bizonytalan, szinte tántorgó léptekkel elindul kifelé. Mikor az ajtóba ért, Cajetan még egyszer utána ordított.

– Vond vissza!

Újra megszedült, zúgást hallott és a terem megfordult körülötte, ő pedig visszakerült oda, ahol mindig is volt, a csapzott tonzúrája alá, táskás szemei mögé. Látta a bíborost és szinte látta az utolsó szavait, amiket az arcába vágott, szinte toporzékolva tehetetlen dühében.

Cajetan szemébe nézett, de nem mondott semmit.

Szóltanul megfordult és kilépett az ajtón; de nem csak az ajtón lépett ki.

Az októberi felhők sötét árnyként lepték el az eget, a vékony, sápadt holdsarló csak néha talált egy-egy kis rést köztük. Augsburg városa komor, néma feketeségbe burkolódzott, amit csak pár helyen tört meg egy-egy gazdagabb ház ablakából kipislákoló gyertya fénye, vagy valamelyik éjjeli őrjárat fémes csörgésű zaja. A tűzörök újabb óra elteltét kiáltották az alvó város házai felé, Martin pedig csuklyáját a fejére húzva, kísérőihez hasonlóan a falakhoz tapadva, szinte anyagtalan árnyékként suhant előre a város falai felé.

– Állj! – súgta hátra Beier testvér az egyik saroknál kikémlelve. A mögötte haladók megtorpantak. Martin a hideg házfalnak támaszkodott, becsukta a szemét és próbált úrrá lenni hevesen dobogó szívéen. *Akkor se láttam semmit a városból, amikor érkeztem és most sem látok semmit, ahogy elbagyom.* Már ha el tudja hagyni. Miután kitudódott a bíboros birtokában levő bréve tartalma, Martin támogatói igencsak óvatossá váltak. Senki sem fordult el tőle nyíltan, de érezhető volt, hogy félnek. Nem is tudta hibáztatni őket. Ki merne mindent kockára tenni azért, hogy egy eretnek szerzetest támogasson, akinek már amúgy is minden bizonytalansággal befellegzett? Pár napja kitudódott az is, hogy az ágostonos rendfőnök elfogatóparancsot adott ki Martin és támogatói, nevesítve Staupitz atya ellen: ha ágostonos rendházban szálltak volna meg, talán már megkötözve és bezárva várnák a sorsukat, vagy már Róma felé hurcolnák őket. Peutinger szerint Cajetan is hasonló lépésre készül, csak ő Augsburg világi hatóságával szeretné elvégeztetni ezt a munkát, ráadásul erre megvan a felhatalmazása is és a

magiszterek is, hiába vonakodnak, nem állhatnak ellen sokáig. Martin a császár menlevelében bízott, de szinte mindenki kiábrándította: Maximilian egyik nap ezt mondja, a másikban azt, ráadásul a pletykák szerint már utolsó küzdelmét vívja a halállal és veszésre áll: kisebb gondja is nagyobb annál, mint hogy egy koldus szerzetes miatt nyíltan összetűzésbe keveredjen az ereje teljében levő Szentatyával.

Martin leveleket írt haza, többet Cajetannak is, végül egy fellebbezést magának a pápának is, akiről továbbra is úgy vélte, rosszakaró tanácsosai, főleg a dominikánusok miatt van csak Luther doktor ellen, de ha tiszta forrásból megtudja az igazságot, akkor minden meg fog változni. A fellebbezést hivatalosan hitelesíttette és megbízható embereknél hátrahagyta, hogy a távozása után szögeljék ki a városi dóm ajtajára.

Távozás? Szökés, még hozzá a szánalmasabb fajtából...

Staupitz atya és Link prior már napokkal ezelőtt elhagyta a várost, mindketten halálra rémültek és szinte pánikba estek a fejük felett lebegő elfogatói parancstól. Martin kicsit még kitartott, de végül barátai meggyőzték, hogy menekülnie kell. Frosch prior atyán is látta, hogy – ki nem mondaná soha – de egyre terhesebb személye és rendháza számára a wittenbergi doktor jelenléte. Cajetan semmiféle megkeresésre nem válaszolt; hallgatása több volt, mint fenyegető, mert a bíboros nem állt tétlenül ülő ember hírében és biztos volt, hogy készül valamire.

– Örjárat! – súgta hátra rémülten Beier testvér. A falhoz tapadva húzódtak hátra, hogy szinte egyé váljanak az utcákat uraló sötétséggel. A Peutingertől küldött fiatal nemes egy szűk sikátorba terelte be őket. Odakint fáklyák fénye lobogott, nehéz léptek döngtek az utcák kövén, fegyverek, vérték csörögtek, pár vaskos német káromkodás csattant fel, ahogy a félhomályban kiöntött piszokba sétáltak bele és összemocskolták a cipőiket. Martin kétségbeesetten imádkozott, de közben a kísértő is a fülébe sugdosott. *És hova menekülnél? Úgy se menekülhetsz!*

– Elmentek – suttopta a fiatal nemes. Beier testvér is kinézett és egyetértett a megállapítással.

– Igyekezzünk! – nógatta a társaságot.

A holdsarlót újra eltakarták a felhők, mikor a városfal tövébe értek. A magasba törő kőfalhoz szegényes házak tapadtak, körülöttük a város utcáinál is áthatóbb szag terjengett. Beier testvér elbizonytalanodott egy pillanatra. A velük tartó augsburgiak sem ismerték ezt a helyet, Beiernek

egy karmelita testvér mutatta meg napvilágnál; az éjszaka közepén minden másnak tűnt. Végül megtalálta azt a helyet, ahol a házak között egy kis rés nyílt, a rés mélyén pedig egy kis ajtó, amit nem őriztek a város fegyveresei. *Ha Pentinger ismeri ezt az ajtót, akkor vajon miért nem őrizteti vagy falaztatja be?* Martin rájött, hogy nem is akarja tudni.

A szűk nyílás sötétsége hirtelen megmozdult; Beier és a mellette lépkedő, nem túl magabiztosnak tűnő fiatal nemes rémülten visszahőkölt.

– Erre! – intett nekik az egyik árnyék. – Biztonságban vagyunk!

Közelebb érve Martin a szakadt köpeny álcája alatt felismerte benne az egyik kanonokot, aki többször meglátogatta őt a kolostorban. A rangos egyházi vezető sehogy sem illett bele ebbe a világi és szegényes környezetbe, ezt még a valahonnan szerzett rossz köpenye sem tudta feledtetni. Az ajtó öregnek és elhanyagoltnak tűnt, mégis hangtalanul járt a zsanérjain. Beier ment előre, majd mikor jelezte, hogy odaát is minden rendben, Martint küldték előre. Kísérői nem jöttek vele: megölelték és Isten oltalmába ajánlották. A kanonok egy kis erszényt nyomott a kezébe.

– Hazáig elég lesz – mondta. Bűntudat csengett a hangjában. Martin megköszönte és az oldalán lógó zsebébe süllyesztette a pénzt.

Beier az ajtón kívül várta. Martin őt is megölelte és testvéri csókkal köszönt el tőle.

– Vigyázzon Frosch prior atyára az úton! – mondta még neki. – Nagyon sokkal tartozunk neki.

Frosch doktorálásra készült az egyetemükön és Martin eredetileg vele tért volna vissza, de ez immár mindenki számára vállalhatatlanul nagy kockázatot jelentett volna.

– Tudom, doktor atya – felelte Beier. – Wittenbergben találkozunk! Isten legyen önnel!

Eltűnt a sötétben és az ajtó halk puffanással bezáródott, majd hallotta, hogy a vasalt retesz is a helyére csúszik.

A szemközti csalitosból egy ló horkantását hallotta. Hátrahajtotta a csuklyáját, majd óvatos léptekkel elindult a hang irányába. Egyedül maradt.

Még sohasem volt ennyire egyedül.

Ahogy átküzdötte magát a száraz ágakkal és levelekkel teli, barátságtalan őszi réten, folyton Staupitz atya arcát látta maga előtt és olyan keserűség marta a szívét, amit alig bírt elhordozni.

– Mindannyiunknak menekülnünk kell, fiam – mondta Staupitz atya újra és újra. Martin rá akart kiáltani, megfedni, letorkolni, visszafeleselni neki, mint Cajetannak, de az öreg vikárius–generális atyával szemben megbénult a nyelve. Hiába idézte fel százszor azt a beszélgetést, százszor is megbénult.

– Ez az én hibám is – mondta Staupitz. – És nem tudom jóvá tenni. Bárcsak kegyelmes lenne Isten hozzám és jóvá tudnám tenni, de nem tudom... Menekülnünk kell. Én... talán Nürnbergbe megyek Link priorral. Talán Salzburgba... Le fogok mondani a tisztetről... Ez... Ezt nem tudom hordozni.

Martin már akkor is legszívesebben megrázta volna az öreg, törékeny testet és a képébe ordított volna egy hatalmas „nem”-et. *Ordítsa velem együtt, atyám: Non sum!* Ez lenne az a magabiztos, fölényes, csipkelődésében is szeretettől túlcsoorduló lelki atya, aki őt, Martin Ludert kirángatta az önsajnálattól és az Isten nélküli bűnösség fertőjéből és elvezette Isten kegyelméhez? Ez lenne az a lelki atya, akit ő erőszakkal a Szentírás doktorává tette, hogy Isten Igéjében találjon rá a legfőbb tekintélyre?

Csak egy megtört, összeomlott, szinte saját sorsán zokogó öreg szerzetest látott és ez több volt annál, mint amit el tudott volna hordozni.

– Fiam, magának is menekülnie kell... nem tudom... talán vissza Wittenbergbe... de a bíboros ott is utol fogja érni és a fejedelem... Nem várhatjuk tőle... Talán Párizsba kellene mennie... A gerzsonisták örömmel fogadnák az egyetemen... ott... talán... sok jóakaróm van itt a városban, összegyűjtöm az útiköltséget és...

Staupitz vikárius–generális atya, a német ágostonos rendtartomány vezetője úgy járta végig augsburgi barátai házáat, mint valami koldus és magát megalázva könyörgött pár forintért védenre számára, hogy a franciák földjére menekülhessen. Szánalmas összeg gyűlt össze: a bíboros által kilátásba helyezett kiközösítés mindenkit megrémített és tudták, hogy Cajetan és a vele szövetséges Fuggerek kémei mindenhol ott vannak, mindenről tudnak, főleg, ha pénzről is szó van. Szóban támogatták Luther doktor ügyét, de ennél többet nem mertek tenni, volt,

aki még ennyit sem. Staupitz atya mintha éveket öregedett volna egy nap alatt, mikor visszaoldalgot a karmelita kolostorba. Link addigra már mindent összekészített és csak a vikárius atyára vált, hogy elinduljanak. Mielőtt elhagyták volna a várost, Staupitz magához vonta Martint és a másik két jelenlevő ágostonos testvért, majd kis gondolkodás után Frosch karmelita prior atyát is. Zavartnak tűnt a tekintete, bizonytalannak a mozdulatai.

– Térdeljen le, fiam – parancsolta Martinnak.

Martin azt hitte, meg akarja áldani az indulás előtt; gyanútlanul engedelmeskedett.

– Martin Luther doktor atya Mansfeldből – mondta Staupitz atya, majd amúgy is remegő hangja elcsuklott. – Isten és az ágostonos atyák és testvérek előtt fogadalmat tett.... ezennel felmentem a fogadalma alól, ami engedelmességre is kötelezi, felmentem az ágostonos rendnek tett fogadalma alól...

– Micsoda? – nézett fel Martin elkerekedett szemmel. Biztos volt benne, hogy nem jól hallotta. A fogadalmat egész életükre teszik és ahhoz, hogy valakit így, akarata ellenére kilökjének belőle...

– Felmentem a fogadalma alól – ismételte meg határozottan Staupitz atya. Vonásai keménynek és könyörtelennek tűntek. – Isten és a jelenlevő tanúk színe előtt, mint a rend vikárius-generálisa felmentem az ágostonos rendnek tett fogadalma alól.

– Nem! – kiáltott fel Martin, mire Staupitz atya is térdre rogyott vele szemben és átölelte; valósággal belekapaszkodott, mintha le akarna zuhanni valahonnan. Martin érezte, hogy az öreg test remeg a zokogástól.

– Nem tehetek mást, fiam – suttozta. – Nem segíthetek máshogy. Most már csak Istennek tartozik engedelmességgel. Isten kegyelmezzen szegény lelkének!

Martin is belekapaszkodott és együtt remegtek a néma, visszafojtott zokogástól.

Testi atyám után lelki atyám is keitagodott.

– Itt vagyok, atya! – szólalt meg egy száraz levelektől zörgő bokor mögül a városi lovász hangja, elűzve az éber rémálomképet. Staupitz atya arca eltűnt, csak a mérhetetlen keserűség maradt a helyén. – Erre!

Martin áttört a bokor ágain. A gyér holdfényben két lovat látott egy kis tisztáson. A kíséretére - titokban - kirendelt városi lovász odalépett hozzá

és megragadta a karját. Szinte még gyerek volt, mégis, nyúlánk természetével Martin fölé magasodott.

– Jól van az atya? – kérdezte. Martin némán bólintott. – Tud lovagolni?

– Nem – motyogta Martin. *Apa túl későn lett gazdag abboz, hogy erre megtaníthatott volna.* Bizonytalanul a lovakra nézett. Fenyegetően nagyok tűntek az út Wittenbergig pedig elképzelhetetlenül hosszúnak.

– Nagyon kezes lovat hoztam – biztatta a lovászfű. – Minden rendben lesz!

Mire hajnalodni kezdett, a lovaglás okozta testi kínok végre elnyomták a Martin belsőjét maró keserőséget.

A végtelennek tűnő kínokkal teli út végén pedig felderengtek Wittenberg tornyai a távolban.

Mindenszentek ünnepének előestéjére értek vissza a városba, pontosan egy évvel azután, hogy gondosan átkötötte és elküldte Albrecht érseknek a kilencvenöt tételt. Egy év telt el, de mintha egy másik világban történt volna.

Martin már nem is érezte a fájdalmat, ahogy hatalmas feltűnést keltve belovagoltak a Coswig-kapun, a Vártemplom mellett nyíló térre.

Tágra nyílt szemmel nézte a világot és egy új világ nézett vissza rá.

(Vége a kéziratrészletnek)

A kisregény részlet a szerző Luther – trilógiájának **Az igazság** című második kötetéből.

A regényhez tartozó híreket, bejegyzéseket a következő internetes oldalakon találhatják meg:

<http://martinluther.blog.hu/>

<https://www.facebook.com/lutherregeny>

A kisregény a forrás megnevezésével szabadon terjeszthető, másolható, a megosztásokat és visszajelzéseket a szerző köszönettel fogadja!

Kapcsolat: lutherregeny@gmail.com

Creative Commons Licenz (CC-BY-NC-SA-4.0)

Nevezd meg!-Ne add el!-Így add tovább!

A Luther – trilógia

„*A részeg germán*” című kisregény a három kötetre tervezett Luther – regényből kiemelt fél rész, ami az kisregény közzétételének pillanatában még kiadóra, kiadásra vár. A tervezett kötetek a következők:

Luther: Az út (1483 – 1517)

Luther Márton életének első szakasza, családi háttere, gyermekkora és tanulmányai, szerzetessé és teológiai doktorrá válása, lelki küzdelme és megtérése, majd az út, ami a 95 tétel megfogalmazásához és közzétételéhez vezetett.

Luther: Az igazság (1518 – 1522)

A 95 tétel megjelenése gyökerestől felforgatja Luther doktor életét: nemzeti hőssé és gyűlölt eretnekké válik és elindul a küzdelem az igazságért. Beindul a levelekben, traktátusokban vívott harc, Rómában eretnekeljárást kezdenek ellene, miközben Bölcs Frigyes a védelme alá veszi a maga passzív módján. Luther nézetei, tanításai ezekben a harcokban egyre jobban kikristályosodnak. A regényben bemutatott néhány év alatt számos kihallgatás, disputa és fontos irat megjelenése történik: ágostonos rendi gyűlésen védi meg a kegyelemről szóló tételeit Heidelbergben, Cajetan bíboros kihallgatja, majd egyházi-, később birodalmi átok alá helyezik. Wartburgban rejtik el, ahol lefordítja az Újszövetséget, majd a két átok és a fejedelmi parancs ellenére visszatér Wittenbergbe, hogy helyreállítsa a forrongó várost.

Luther: Az élet (1522 – 1546)

A harmadik regényben formálódik Luther Márton azzá, akinek ma a legtöbben ismerik. Wittenberg az új mozgalom szellemi központjává válik, bár sem a vallási, sem a politikai viharok nem kerülnek el: parasztháború, különféle reformációs irányzatok küzdelmei kísérik ezeket az éveket. Az egykori szerzetes férjje majd apává lesz, a parasztember fia fejedelmek és királyok tanácsadója vagy vitapartnere. Új világ születik és bár Luther halála után nem sokkal a császári csapatok harc nélkül foglalják el Wittenberget, az egykori doktor által elindított mozgalmat nem lehet már megállítani.